

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
KATOLICKÁ TEOLOGICKÁ FAKULTA
Katedra pastorálních oborů a právních věd

Věra Machancová

Náboženská gramotnost

Diplomová práce

Vedoucí práce: Doc. Ing. Mgr. Aleš Opatrný, Th.D.

Praha 2013

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 9. dubna 2013

Věra Machancová

Bibliografická citace

Náboženská gramotnost [rukopis] : diplomová práce / Věra Machancová ; vedoucí práce: Aleš Opatrný. -- Praha, 2013. -- 61 s.

Anotace

Diplomová práce „Náboženská gramotnost“ nejprve charakterizuje farnost Kyje a Černý Most. Následně se zabývá obsahem a vývojem celkové gramotnosti jako pojmu, jak se rozšiřoval obsah samotného pojmu gramotnosti od schopnosti ovládat psaní a čtení k významu vzdělanosti v řadě oblastí, k dovednostem umožňujícím samostatné fungování v rámci lidské společnosti. Dále se zaměřuje na jednotlivé druhy gramotnosti konkrétněji i na vztah mezi kulturní gramotností a vzděláním. V další části se zaměřuje na užší téma náboženské gramotnosti. Poukazuje mimo jiné na vhodnost znalostí jiných druhů náboženství. Vymezuje obsah tématu a analyzuje faktory, které k rozvoji náboženské gramotnosti přispívají, a to především z pohledu obecných základů víry a z pohledu jednotlivých základních pojmů souvisejících se svátostmi. Za nejdůležitější faktory považuje stimuly v rodině a v aktivním farním společenství. Konkrétněji se pak práce zaměřuje na realitu náboženské gramotnosti ve farnosti Kyje a Černý Most. Těžištěm práce je náhled do farnosti Kyje a Černý Most, jak se zde prohlubuje náboženská gramotnost a zmapování náboženské a kulturní gramotnosti na základě vyhodnocení ankety ve farnosti v různých věkových kategoriích mezi dospělými i mezi dětmi obou pohlaví. Na základě zmapování aktivit farnosti navrhuje, jak by se mohly některé aktivity farnosti rozvíjet či doplnit, aby se nadále náboženská gramotnost ve farnosti posilovala. V závěru práce ještě hodnotí roli sdělovacích prostředků a internetu a jejich vliv na náboženskou gramotnost.

Klíčová slova

Náboženství, gramotnost, kultura, liturgie, víra.

Abstract

The present thesis „Religious literacy“ describes the parish of Kyje and Černý Most first. Then it deals with the concept of literacy itself – starting from the basic ability to read and write, proceeding on to the importance of education in a number of spheres, and finally resulting in such competences that enable people an independent existence within the human society. The thesis then proceeds to focus on individual kinds of literacy and on the relationship between cultural literacy and education. The following part of the thesis is focused on religious literacy itself. Knowledge of other, non-Christian religions, is helpful in this respect. The thesis defines the subject matter and analyzes the circumstances which influence the development of religious literacy, namely from the viewpoint of universal principles of faith and from that of basic terms connected with the sacraments. The development of religious literacy can best be stimulated within the particular family and by an active parish community. The thesis then looks in particular at the development of religious literacy in the parish of Kyje and Černý Most. The core of the thesis is the general view of the parish and the way its religious literacy is intensified there. The religious and cultural literacy has been

evaluated from a survey among different categories and age groups of local parishioners. After surveying various parish activities the thesis offers some suggestions how to develop and top up the present activities in order to strengthen the parishioners' religious consciousness. In the end the thesis evaluates the role of mass media and the Internet and their influence on religious literacy.

Keywords

Religion, literacy, culture, liturgy, faith

Počet znaků (včetně mezer): 171 529

Poděkování

Upřímně děkuji Doc. Ing. Mgr. Aleši Opatrnému, Th.D., za vysoce kvalitní, ochotné a trpělivé vedení při psaní diplomové práce. Dále děkuji celé své rodině za vytvoření podmínek pro dokončení diplomové práce, jmenovitě svému manželovi Tomášovi za velikou pomoc s rodinou, svým dětem za toleranci, svým rodičům za podporu a modlitbu. Velmi děkuji Pánu Bohu za jeho stálou pomoc a ochranu, za dar síly a inspirace.

Obsah

Úvod.....	7
1. Historie a současnost farnosti Kyje a Černý Most.....	9
1.1. Pojem gramotnost.....	13
1.2. Funkční gramotnost.....	14
1.3. Rozvíjení funkční gramotnosti.....	15
1.4. Kulturní gramotnost.....	17
1.5. Utváření kulturní gramotnosti.....	17
1.6. Různá náboženství.....	19
1.6.1. Judaismus.....	19
1.6.2. Islám.....	20
1.6.3. Hinduismus.....	20
1.6.4. Buddhismus.....	20
2. Náboženská gramotnost.....	22
2.1. Křesťanství a kultura.....	22
2.1.1 Kultura jako dílo, jehož jsem tvůrcem, kultura a jedinec.....	25
2.2. Různá křesťanská vyznání.....	27
2.2.1. Východní křesťanství.....	27
2.2.2. Starobylé orientální církve.....	28
2.2.3. Římskokatolické křesťanství.....	28
2.2.4. Protestantské (evangelické) křesťanství.....	29
2.3. Úloha náboženské výchovy k náboženské gramotnosti.....	29
2.4. Návrh stanovení kritérií náboženské gramotnosti.....	31
2.5. Obecné základy křesťanské víry.....	33
2.6. Základní poznatky o liturgickém roce.....	35
2.6.1. Liturgický rok.....	35
2.6.2. Liturgické reálie.....	36
2.7. Základní orientace ve svátostech.....	37
3. Anketní otázky farnosti.....	41
3.1. Kulturní gramotnost.....	41
3.2. Náboženská gramotnost.....	42
3.3. Vyhodnocení průzkumu.....	43
4. Možnosti prohlubování náboženské gramotnosti.....	46
4.1. Možnosti prohlubování NG ve farnosti Kyje a Černý Most.....	47
4.2. Celopražská nabídka na prohlubování NG.....	49
4.3. Role sdělovacích prostředků a NG.....	50
4.4. Internet a jeho vliv na NG.....	53
Závěr.....	56
Seznam literatury.....	60
Příloha.....	62

Úvod

Jako téma své diplomové práce jsem zvolila gramotnost, tzn. dovednosti, které ovlivňují adaptaci člověka na kulturní a náboženské prostředí. Z tohoto tématu vyberu oblasti, které nejvíce zasahují člověka a jeho otevřenost pro přijímání kulturních a náboženských podnětů. Schopnost člověka rozvíjet svou gramotnost díky prostředí, ve kterém se právě nachází. Gramotnost je často chápána jako součást základních lidských práv, jako předpoklad socializace jednotlivce ve svém prostředí. Schopnost orientace a správné užívání nabytých informací člověku umožňuje integraci do společnosti. Nikdy nebude existovat jen jedna definice gramotnosti. Zaměřuji se na jednotlivé druhy gramotností na jejich vliv v té dané oblasti na člověka. Přejít od negramotné ke gramotné společnosti neprobíhá nikdy rovnoměrně. Tento vývoj je vždy spojen s rozdíly věku, pohlaví, vzdělání, sociálního postavení, zaměstnání či regionu. Ukazuje se též, že ne všichni mají schopnost nabytých gramotnostních dovedností spolehlivě využívat ve svém životě. Zajímavé je zjišťovat, jak dosáhnout, aby si člověk získané informace dokázal uchovat. V dnešní době jsou lidé, kteří postrádají schopnost umět pracovat s informacemi, trvale v nevýhodě. Rodina a škola v procesu akulturace hraje významnou roli. Vztah mezi kulturní gramotností a vzděláním je značný. Kultura sehraje důležitou roli, jako produkt vývoje společnosti. Jejím působení je člověk neustále vystaven. Umět se orientovat v dnešním světě různých náboženství je dnes velmi aktuální z důvodu vzájemného dialogu. Kladu si otázku, co lidi oslovuje a přivádí je na cestu víry. Jaké jsou to faktory, impulzy z náboženského prostředí? Jak oživit víru u stávajících křesťanů, aby nevychladla. Co dělat pro to, aby se člověk chtěl integrovat do stávajícího světa křesťanství? Jak prohlubovat zájem o náboženskou gramotnost? Lidské dílo se v mnoha podobách a uměleckých ztvárněních dostává do přímé souvislosti svátostného života křesťanů. Pokud nabízím jakékoliv své dílo druhému člověku k posouzení, navazuji s ním vždy vztah. Svým dílem či prací zveme lidi do našeho světa. Láska je aktivní silou, z tohoto pramene lze čerpat a vytvářet nové, komunikovat, přijímat druhé.

Zaměřím se také na úlohu náboženské výchovy k náboženské gramotnosti. Uvážit z nábožensko-pedagogického hlediska, jak rozhodujícím způsobem určují první kroky dítěte další život člověka a jeho obrazu Boha. Důležité je člověku prezentovat svět víry, aby mu mohl důvěřovat a získat tak sebedůvěru. Lidský život je bohatě naplněn hodnotami. Díky nim se uskutečňují cíle, které mají opravdové trvání. Co zařadit mezi kritéria náboženské gramotnosti? Měly by zde být všeobecné znalosti z oblasti křesťanské víry, které by měly vést k porozumění pravdy o světě, pomocí literárních a uměleckých děl. Symbolická a komunikační funkce slavení svátostí. Obsahy vzdělávacích cílů se mají orientovat na praxi, na dané situace a na budoucnost. Jelikož život prochází neustálými proměnami. Vzdělávání bylo vždy úzce spojeno s posláním církve. Důležitou úlohu hraje pedagogika iniciace. Ti co jí prochází, mohou velmi ovlivnit farní společenství. Církev se vždy snažila najít vhodné prostředky katecheze pro vyjádření své věrnosti Bohu. Víra je osobní základní volba, jde o přílnutí celého člověka k Bohu, který se zjevuje. Mezi základní znalosti, by měly patřit i základní poznatky o liturgickém roce, co patří mezi liturgické reálie, základní orientace ve svátostech.

Tato práce si klade za cíl seznámit se na základě studia dostupné literatury a pramenů s obsahem a vývojem celkové gramotnosti, jak se rozšiřoval obsah samotného pojmu gramotnosti od významu vzdělanosti v řadě oblastí až k dovednostem umožňujícím integraci do společnosti. Bude provedena analýza faktorů, které mají vliv na rozvíjení

náboženské gramotnosti, především v oblasti základů víry v souvislosti se slavením křesťanských svátostí.

Východiskem pro psaní textu budou studie a zkušenosti odborníků v oblasti gramotnosti, katecheze, kultury, psychologie, pedagogiky, pastorace. Mezi těmito autory lze zmínit např.: Zuzanu Kollárikovou a Branislava Pupalu¹, Naděždu Pelcovou², Aleše Opatrného³, Adama Adolfa⁴, Zdeňka Heluse⁵, Miladu Rabušicovou⁶.

V další části práce se budu zabývat analýzou náboženské gramotnosti ve farnosti Kyje a Černý Most a na základě anketních otázek provedu vyhodnocení. A zaměřím se na možnosti prohlubování náboženské gramotnosti. Dále zmapuji roli sdělovacích prostředků a Internetu na prohlubování NG.

Těžištěm celé práce bude část, ve které se zaměřím na analýzu a možnosti rozvíjení náboženské gramotnosti ve farnosti Kyje a Černý Most a následné vyhodnocení ankety a navrhu jak postupovat dle výsledků ankety. Tato situační analýza Farnosti Kyje a Černý Most má směřovat k nalezení reálných cílů pro prohlubování náboženské gramotnosti ve farním společenství.

¹ KOLÁRIKOVÁ, Zuzana. PUPALA, Branislav.(eds.). Předškolní a primární pedagogika. 2. vydání. Praha: Portál, 2010.

² PELCOVÁ Naděžda. Vzorce lidství: filosofické základy pedagogické antropologie. 2. vydání. Praha: Portál, 2010.

³ OPATRNÝ Aleš. Pastorace v postmoderní společnosti. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.

⁴ ADAM Adolf. Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj. 2. vydání

⁵ HELUS Zdeněk. Dítě v osobnostním pojetí: Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. 1. vydání. Praha: Portál, 2004.

⁶ RABUŠICOVÁ Milada. Gramotnost: Staré téma v novém pohledu. Brno: Nakladatelství Georgetown, 2002

1. Historie a současnost farnosti Kyje a Černý Most

Ráda bych se nejprve dotkla pojmu farnost, co může tento pojem zahrnovat. Farnost je podle kanonického práva určité, natrvalo zřízené společenství křesťanů v místní církvi, svěřené pod vedením diecézního biskupa do pastorační péče faráři, jako jejímu vlastnímu pastýři. (CIC 515 § 1) Farnost má zpravidla územní charakter, čili zahrnuje všechny křesťany určitého území; kde je to však vhodné, zřídí se osobní farnosti podle obřadu, jazyka a národnosti křesťanů toho kterého území, nebo i z jiného důvodu. (CIC 518) Z tohoto textu tedy vyplývá, že je dobré si uvědomit, o jakou farnost se jedná, seznámit se s velikostí a s typem prostředí, v němž se farnost realizuje, ale také s náboženskou charakteristikou tohoto místa. Mezi základní typy farnosti patří farnost venkovská, maloměstská farnost a velkoměstská farnost.

Farnost venkovská, zde se jedná o farnost, která se kryje s obcí a kde se zpravidla většina obyvatel k tradicím církve hlásí. Mohou zde vznikat malá společenství, farní charita a jiné náboženské aktivity podporující život farnosti, ale i obce. Za důležité je považováno spojování života obce s životem farnosti, aby farnost nezůstala mimo život obce.

Farnost velkoměstská je farnost potýkající se s několika problémy. Jedním je, že věřící během roku chodí do několika různých kostelů tak, jak jim to právě vyhovuje a neváží se na jedno konkrétní společenství ve svém místě bydliště. Jiní věřící o víkendech putují zase mezi svou chatou, či chalupou a svým bydlištěm. Nejsou tedy přítomni během roku o některých nedělích a přes prázdniny. Ve větších městech mohou být farnosti spravovány řeholní komunitou. Sem chodí lidé, kteří s nimi sympatizují. Všem ve farnosti, to ale nemusí také vyhovovat. Není snadné zde vytvořit pevné farní společenství. Ve velkých městech chybí osobní setkávání se s lidmi při různých činnostech, které je spojují a na místech, kde si mohou být blízcí. Důležité je také, aby se lidé měli kde scházet na různé přednášky, ale i k zábavě, to může také ovlivňovat život farnosti. Ovšem stejně i přes spoustu pozitivních podmínek k vytvoření dobrého farního společenství, spousta lidí ve městech nechápe farnost jako tu, do které patří, ale spíše hledají to, co jim právě vyhovuje, sami nemají snahu něčím přispět k utvrzení dobrého farního společenství.

Maloměstská farnost je obvykle farnost v nábožensky smíšeném prostředí, kde se mnoho farníků zná, ale počtem mnohonásobně přesahuje velikost malé skupiny. O tom jak se bude život ve farnosti rozvíjet, rozhodují schopnosti kněze a dalších výrazných osobností ve farnosti, kteří budou umět citlivě zapojit lidi do chodu farnosti, tak aby z toho měli radost a sami se chtěli spolupodílet na různých činnostech, měli dost prostoru a necítili se někým manipulováni. Farnost by měla zůstat otevřená pro všechny lidi, nemůže všem vnucovat jeden styl, jednu spiritualitu, jednu pastorační prioritu. Mělo by dojít k propojení všech skupin, které spolu budou vycházet a spolupracovat na životě farnosti.

Farnost Kyje a Černý Most bych zařadila mezi farnosti sídlištního typu, které nemají žádný, nebo jen původní vesnický kostelík, který neodpovídá velikostí ani stylem sídlišti. Kyje tvoří starší a spíše historickou část farnosti a Černý Most je mladším a dynamickým centrem. V Kyjích je původní vesnický kostelík s rozlehlou farou, za níž je velká zahrada, která umožňuje farníkům pořádat různé farní aktivity. Na Černém Mostě se lidé scházejí ke slavení bohoslužby, ale i k jiné činnosti v prostorách Farní charity v jednom z poschod'ových sídlištních domů. Na nový kostel si zatím lidé na

Černém Mostě musí nějaký čas počkat. Přestože základní kámen pro výstavbu nového kostela posvětil již v roce 1997 Jan Pavel II., je uložen v kostele sv. Bartoloměje v Kyjích.

Chtěla bych upozornit na opravdu krásný tribunový kostelík sv. Bartoloměje, který se v naší farnosti nachází. Má ho ve znaku též městská část Praha 14. Tento románský kostelík postavený v letech 1227 až 1236 svou bohatou historií přitahuje mnoho návštěvníků z řad spoluobčanů mimo okruh farníků. Jsou zde pořádány charitativní koncerty pro veřejnost, ale i prostranství před kostelem je hojně využíváno pro nejrůznější akce, jako je například v době svátku sv. Bartoloměje pout' s různými akcemi pro děti i dospělé. Tato pout' začíná slavnostní latinskou mší svatou vždy v sobotu s účastí farního sboru. Minulý rok se jedna z rodin z naší farnosti se s námi v rámci poutě podělila o radost ze stříbrné svatby Těmito, ale i dalšími aktivitami se snaží naše farnost na sebe upozornit a ukázat, že je otevřená široké veřejnosti, nejen aktivitami pro zábavu, ale i otevřeností co se týká duchovní stránky člověka.

Ráda bych v této práci zpracovala či popsala život naší farnosti v posledních dvaceti letech, tzn. od roku 1990 až do současnosti. V roce 1990 v naší farnosti působil páter Vladimír Kellnar přibližně do roku 1998. Po něm nastoupil páter Vladislav Souček, ten v naší farnosti působil od roku 1999 až do roku 2007. Od roku 2008 naší farnost spravuje páter Edward Walczyk.

Zhruba v sedmdesátých letech podle paměti některých farníků začala generální obnova celého kostela za pátera Bohumila Štvána a dlouho se táhla. Byla to obnova exteriéru i interiéru a také střechy. Důležité bylo, že se vybuďoval železobetonový věnec v prostoru půdního krovu, který kostel staticky zajistil, protože tam byly trhliny, díky otřesům ze sousední komunikace, je to dodnes znát, ale díky železobetonovému věnci kostel drží pohromadě. Kostel je vybudován na takovém ostrohu a na něj se přenáší veškeré chvění z okolní dopravy. Po opravě střechy a krovu, došlo k sanaci zdiva, kostel byl injektován proti vztlínající vlhkosti, protože byl velmi vlhký. Dále se začaly dělat opravy interiéru, kde se dělala nová elektroinstalace, nová podlaha, do podlahy se dávalo topení a o finalizaci těchto prací a jejich urychlení se zasazoval pan biskup Paďour, tehdy farář, kaplan z Prahy Žižkova, který excurrento, jako administrátor, spravoval Kyje a Dolní Počernice. Bylo to asi v letech 1985 až 1989. Bohoslužby se tenkrát konaly v provizorních prostorách sakristie, pouze v neděli. Od září 1989 do farnosti Kyje nastoupil páter Vladimír Kellnar. Přišel v době, kdy se měly práce dokončovat, hlavně v interiéru. Ten byl skoro bez zařízení, a co zbylo, bylo v dezolátním stavu. Místní fara byla tenkrát zabraná, patřila Městské části Prahy 14, tehdy ONV Prahy 9. Fara byla tehdy zdevastovaná i s celým zázemím a byla nepoužitelná, patřil k ní i velký hospodářský dvůr s hospodářskými budovami, který tenkrát fungoval jako sběrné suroviny. Bylo ovšem jasné, že do budoucna by tam mělo fungovat farní zázemí. Bylo zahájeno jednání o jejím vydání. Fara byla volná v únoru roku 1999. Během dalších tří let se dokončily opravy interiéru, který působil velmi příjemně, fungovat začalo i topení, což bylo velmi důležité proto, aby do farnosti našli cestu i mladé rodiny s dětmi. Došlo také ke změně času bohoslužeb z ranních hodin na jedenáctou hodinu. Což se ukázalo jako velmi dobré, právě pro tyto rodiny s dětmi. Návštěvnost nedělních bohoslužeb tak o dost vzrostla. Bylo to dáno také i tím, že se začalo rozrůstat sídliště Černý Most, což naskýtalo široké pole působnosti pro pastoraaci. V té době byla návštěvnost kyjského kostela kolem sto šedesáti lidí. Bohoslužby fungovaly nejen v neděli, ale i přes týden v úterý a ve čtvrtek a na první pátek v měsíci. Život farnosti se rozvíjel i díky dalším aktivitám, jako byly rožátní bohoslužby, které se zde začaly konat v devadesátých letech. Kromě toho se v Kyjích přes týden pravidelně

vyučovalo náboženství. Jak se farnost rozrůstala o další členy hlavně z Černého Mostu, bylo jasné, že náš malý kostelík stačit nebude a že bude třeba postavit kostel i na sídlišti Černý Most. Tehdy se podařilo panu páteru Vladimíru Kellnarovi učinit určité kroky pro to, aby mohl být zablokovan pozemek na sídlišti pro stavbu dalšího kostela. Mělo jít o stavbu společenského charakteru, která bude přínosem pro celé okolí, a zkulturní sídliště. Dále se též podařilo zajistit páteru Kellnarovi osvětlení kostela večer, jelikož se jedná o opravdu mimořádnou památku, která přitahuje veřejnost pro svůj netypický charakter. Zajímavé je též, že v této době byly z farnosti Kyje též pořádány rozhlasové přenosy nedělních bohoslužeb, bylo jich několik, asi pět. Tyto bohoslužby byly myšleny jako nabídka pro další potenciální návštěvníky kostela. Také se podařilo panu faráři prosadit, že Česká televize zařadila místní kostel do pořadu Deset století architektury. Dále se ve farnosti začaly v devadesátých letech pořádat místní poutě do Staré Boleslavi k Palladiu země české, které se rozrostly na poutě, kterých se účastnily farnosti z celé Prahy i některé mimopražské. Začínalo se v pět hodin ráno požehnáním v kostele sv. Bartoloměje a pokračovalo se dále po vytyčené trase přes Jenštejn až do Staré Boleslavi. Termín pouti byl první sobota v září a modlitby zněly prosbami za dary Ducha svatého a za nastávající školní rok.

V roce 1999 byl jmenován administrátorem kyjským páter Vladislav Souček. Podle průzkumu, který v té době proběhl ve všech pražských kostelech, patřila naše farnost k jedné z nejmladších farností v Praze. Byla zřízena či doplněna farní rada, která se měla podílet na spolupráci s panem farářem na dalším rozvoji farního společenství. Pokračovalo se v opravách, především fary. Jelikož každá farnost by měla mít svůj dlouhodobý plán, či program. V té době byla tím plánem oprava fary a vytvoření tak lepších podmínek pro farní a misijní činnost. Farníci přispívali na opravu i svými vlastními prostředky a též svépomocí při brigádách. V nově opraveném přízemí vznikl prostor pro setkávání se a realizaci různých farních aktivit. Tento prostor v minulosti velmi chyběl, trpěla tím především mládež, která si hledala své místo pro své aktivity v jiných farnostech, kde byly lepší podmínky. Ve zkulturněných prostorách na faře se vyučovalo náboženství pro děti a začaly se uskutečňovat různá setkání a aktivity za účelem prohloubení víry. Byla nově otevřena čajovna, kavárna pro lidi z farnosti i veřejnost. Upravily se prostory pro farní knihovnu. Asi od roku 2005 byl zahájen provoz Galerie 14 na Černém Mostě, kde byli v místních prostorách konané bohoslužby každou neděli večer. V Kyjích byly pořádány bohoslužby čtyřikrát týdně v úterý, ve středu, pátek a neděli. Také probíhal alianční týden modliteb, kterých se mohla naše farnost účastnit, kde se setkávali lidé z různých křesťanských společenství a modlili se spolu za určité téma, které si předem zvolili, většinou se procházelo různými oblastmi Prahy 14. V létě se začaly konat farní tábory pro mládež a dále probíhaly každý rok poutě do Staré Boleslavi k Palladiu Země české, které svědčily o naší víře i mimo okruh naší farnosti. Také se začal vydávat ve farnosti místní zpravodaj Natanael, který lidi informoval o bohoslužbách ve farnosti, různých aktivitách, také v něm mohli farníci nalézt různé články s duchovní tematikou, ale i zábavnou stránku pro děti a dospělé. Velmi pěkné byly rozhovory s některými členy, nebo rodinami ve farnosti. Lidé se tak více dozvěděli o lidech v místním společenství, o tom jaká byla jejich cesta do farnosti. Farní společenství se tak více sblížovalo, nebylo tolik anonymní.

Pohled na farnost v současnosti. Komunitní život církve zahrnuje velké množství společných aktivit. Dobře fungující farní společenství je základ pro další rozvoj farnosti. Lidí zde vystupují z anonymity a otvírají se pro druhé. Proto je farnost někdy nazývána další rodinou, pro všechny, kdo sem přijmou pozvání. Komunitní život farnosti zahrnuje jak slavení Kristova velikonočního tajemství, tak další aktivity mimo chrámový prostor.

Mezi naše farní aktivity patří biblická hodina, kde se člověk zamýšlí nad četbou Písma svatého, jsou pořádány různé přednášky na téma víry a etiky v dnešním světě, ale i katechumenát pro dospělé, či výuka náboženství pro děti, jsou pořádány poutě a duchovní obnovy pro muže a ženy, pro děti, pak letní tábor zaměřen též na duchovní obnovu. Dobře zde funguje chrámový sbor, který obohacuje slavenou liturgii během celého roku a též pořádá charitativní koncerty a jejich výtěžkem pomáhá s financováním dalších aktivit farnosti. Svůj pastorační účel splňuje též každým rokem pořádání živého betlému na sídlišti Černý Most. Je to důležitá kulturní akce pro veřejnost. Také organizovaná křížová cesta, která je vedena přes obec Kyje směrem k Černému Mostu na nedaleký kopec, je dobrým počinem farnosti jak obohatit místní lokalitu o prvky Velikonoc. Je mnoho způsobů, kterými se farnost jako je ta naše může prezentovat. Farní web je jedním z dalších způsobů prezentace naší farnosti. Oslovuje lidi, kteří jsou v naší farnosti noví a chtějí nalézt informace o činnosti farnosti. Slouží též k prohlubování náboženské gramotnosti, na webu se dá najít spousta témat o víře a vše co s duchovní tematikou souvisí. Další činností, kterou farnost provozuje je Farní charita Kyje a Černý Most. Jde o církevní právnickou osobu se samostatnou právnickou subjektivitou. Působí především na území Prahy 9 a díky realizaci dalších projektů a spolupráci s dalšími organizacemi byla činnost rozšířena na území celé Prahy. Cílem charity je pomáhat a podporovat všechny, kteří potřebují pomoci v různých oblastech života, bez ohledu na jejich náboženské přesvědčení, politickou či rasovou příslušnost. Profesionálně poskytuje služby sociálně, zdravotně a společensky znevýhodněným lidem. Mezi klienty zde patří i cizinci, kterým charita poskytuje právní a sociálně právní poradenství ambulantní formou, věnuje se integračním aktivitám v rámci komunitních a vzdělávacích programů. Je dobře, že se podařilo získat prostory pro setkávání farníků a slavení bohoslužby na Černém Mostě. Přesto všichni doufají, že se již brzy začne s výstavbou nového kostela na sídlišti. Velkou posilou jsou pro místní farní společenství též Malé sestry od Ježíše, které působí na sídlišti Černý Most a podílejí se na životě farnosti.

Po vybudování dobrého farního zázemí v Kyjích a získání prostor pro farní aktivity na Černém Mostě což stálo nemalé úsilí otce Walczyka, se naše společenství rozrůstá o nové členy a dobře se rozvíjí, též díky jeho dobrému duchovnímu vedení.

Ráda bych se ještě zmínila o počtu pokřtěných a udělených sňatků od roku 1990 až do roku 2012 v naší farnosti. Od roku 1990 do roku 1998 za pátera Vladimíra Kellnara bylo uděleno 61 křtů a 11 sňatků, od roku 1999 do roku 2007 za otce Ladislava Součka bylo uděleno 100 křtů a 36 sňatků a od roku 2008 do roku 2012 za otce Edwarda Walczyka bylo uděleno přibližně 70 křtů a 26 sňatků.

Je potřeba stálého poctivého pohledu zpět, ten je nutným předpokladem pro potřebnou korekci představ dobře fungujícího společenství. Důležité je umět kriticky zhodnotit dosavadní práci. Záleží zejména na nás farnících, jestli jsme ochotni něco změnit k lepšímu a vytvořit tak podmínky pro lepší misijní činnost a větší evangelizaci svého okolí. Každý člověk má od Boha dán jiný dar a záleží na něm, jak ho využije ku prospěchu svému, či druhých. Vždyť víra se žije ve společenství. V našem společenství je hodně mladých rodin a mládeže, kteří mají chuť podílet se na společenském životě farnosti, ti starší se zase více modlí. Myslím, že naše společenství má ještě skryté rezervy, ale že je dobré a umí se semknout, když je třeba.

1.1. Pojem gramotnost

Z řeckého slova *gramma*, které znamená písmeno. Obecně lze říci, že na samém počátku rozvoje písma a schopnosti ho číst určitými skupinami lidí, stály náboženské texty: sumerské, arabské, židovské. A stejně jako existuje historie písma, tak existuje i historie gramotnosti, tedy schopnosti s písmem zacházet.⁷ V původním významu gramotnost znamenala schopnost či dovednost číst a psát v určitém jazyce, nejčastěji v mateřském jazyce, eventuálně počítat. O gramotnosti se uvažuje pouze v literárních společnostech, s kulturou psaného slova. V evropských podmínkách byla gramotnost přibližně až do 15. století v podstatě výsadou elity společnosti, pak nastala nejprve pozvolná a zhruba od 19. století masová alfabizace. Významnou roli v této proměně sehrály různé okolnosti, jako vynález a rozšíření knihtisku, který měl za následek mohutný růst obecné dostupnosti tištěných textů, dále jazyková národní hnutí propagující nahrazení latiny, která byla do té doby univerzálním dorozumivacím jazykem vzdělanců, národními jazyky, bližšími širším vrstvám obyvatelstva. Nemalou roli sehrála reformace, šlo o snahu, aby se každý člověk dostával do kontaktu s božím slovem přímo v bibli, a nikoli prostřednictvím interpretace církevních institucí. Také průmyslová revoluce ovlivnila gramotnost tím, že byla vyžadována obecně vzdělanější pracovní síla, ale i humanistické myšlenky zdůrazňující ideály osvobození člověka, demokratizaci společnosti.⁸

V evropském pojetí je gramotnost považována za jeden z významných indikátorů kulturní úrovně společnosti či obecně stupně rozvoje společnosti. V převážné většině zemí se v oblasti vzdělávání počítá se dvěma základními nástroji zvyšování gramotnosti. Jednak se základním vzděláním pro získání gramotnosti nejmladší generace a se systémem různých kurzů pro získání gramotnosti či zvýšení její úrovně u dospělých, kde je kladen důraz na individuálnost přístupu a výuky. Kromě státních institucí se na alfabizaci podílí mnoho soukromých organizací, převážně charitativního rázu.

V přeneseném významu můžeme gramotnost chápat jako schopnost či dovednost určité činnosti. Většinou duševní činnosti. Existují tedy různé druhy gramotnosti. Například gramotnost funkční, počítačová, kulturní, občanská, politická, komunikativní či různé druhy gramotnosti odvozených od jednotlivých oblastí lidského života. Jako například dovednosti a znalosti v oblasti právní či lékařské. Zvláštním případem je tzv. televizní gramotnost, která je založená nikoli na psaném slovu, ale na spojení obrazu s mluveným slovem. Na televizní gramotnost je poukazováno zejména v souvislosti s rostoucím sledováním televize u dětí v současnosti, jelikož dítě si zvyká na jiný než literární způsob komunikace a postupem doby může získat představu, že vše, co potřebuje ke svému každodennímu životu, mu bude moci být vždy zprostředkováno pomocí televize.

Gramotnost je často chápána jako součást základních lidských práv, jako předpoklad plné sociální participace jednotlivce, jako podmínka jeho svobodného života, jako základní předpoklad jeho osobní prosperity, stejně tak jako prosperity celé společnosti.⁹

⁷ Srov. RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost: Staré téma v novém pohledu. Brno: Masarykova univerzita a Nakladatelství Georgetown, 2002, s. 27.

⁸ Srov. Velký sociologický slovník. I. svazek A-O, Karolinum Univerzita Karlova, IMPREAO, s.r.o., Žďár nad Sázavou, 1996, s. 351.

⁹ Srov. RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost: Staré téma v novém pohledu. Brno: Masarykova univerzita a Nakladatelství Georgetown, 2002, s. 10.

Gramotnost znamená také schopnost orientovat se v expandujícím světě informací a dále schopnost těchto informací využívat způsobem, který umožňuje plnou integraci člověka do společnosti. Nelze ovšem očekávat, že gramotnost a vzdělání, vyřeší všechny problémy světa. Neznamená to, že budou všichni ve světě šťastní a bohatí. Terminologie spojená s gramotností, přidávání různých významů nás přivádí na otázku co je faktickým obsahem gramotnosti a co je možným smyslem nabytí gramotnosti. Všechny jmenované významy je třeba chápat spíše jako cíle, k nimž alfabetační snahy mohou přispět, nikoli jako něco, co se lze naučit v určitém vzdělávacím kurzu. Gramotnost jako kulturní fenomén může být adekvátně definována a chápána jen uvnitř každé kultury, jazyka a časového období, v nichž existuje. Nikdy nebude existovat jen jedna definice gramotnosti. Gramotnost je užitečný nástroj přenosu kultury a vzdělání, ale zůstává otázkou, kdy tomu tak je a v jakém smyslu je to nástroj účelný a prospěšný.¹⁰

1.2. Funkční gramotnost

Její význam je chápán jako vybavenost člověka pro realizaci různých aktivit vyžadovaných současnou civilizací. Je to dovednost nejen číst, ale také chápat složitější texty, vyplnit formulář, zformulovat písemnou žádost a jiné podobné činnosti. Zajímavé jsou například zjištění organizace UNESCO, která dokládají vysoký podíl funkčně negramotných lidí i v nejrozvinutějších zemích.¹¹ Jde o ovládnutí sociálních dovedností tak, aby to člověku umožňovalo aktivní a nezávislou roli ve společnosti.

Přechod od negramotné ke gramotné společnosti neprobíhá uvnitř dané společnosti nikdy rovnoměrně, podobně jako tomu není ani u celosvětového rozložení negramotnosti. Tento vývoj je spojen s rozdíly v populaci podle věku, pohlaví, vzdělání, sociálního postavení, zaměstnání, regionu apod. Podstatné jsou poměry gramotnosti z hlediska věku, pohlaví a regionu. Ve vyspělých zemích prakticky všichni, a to již po několik generací, absolvovali minimálně základní povinnou školní docházku, jež je obvykle považována za záruku dosažení základních gramotnostních dovedností. V těchto zemích se objevila jiná úskalí týkající se funkční gramotnosti, respektive její nízké míry. V případě průmyslově rozvinutých zemí se ukázalo, že termín gramotnost – negramotnost, tak jak se běžně užíval, neupozorňuje na důležitý fakt, že ne všichni mají schopnost těchto základních gramotnostních dovedností spolehlivě využívat ve svém běžném životě.¹²

Jak zajistit, aby se funkční gramotnost lidí ve společnosti s dynamickými změnami nesnižovala? Například zpřístupněním různě zaměřených vzdělávacích programů nejen pro děti, mládež, ale hlavně i pro dospělou populaci. Ale bude toto stačit? Gramotnostní dovednosti člověka, ať dítěte či dospělého posiluje nebo naopak oslabuje míra, s jakou jich aktuálně využívá. Hraje zde tedy svou roli určitá pravidelnost. Ve zvyšování funkční gramotnosti hraje svou roli i prostředí, ve kterém se člověk pohybuje. Jedná se hlavně o dvě prostředí a to prostředí práce a domova. V čase a prostředí pracovním jsme výrazně vázáni povahou daného zaměstnání. Je důležité vědět, jak moc nás různé typy povolání vedou nebo nutí, abychom pracovali s psanými dokumenty, četli je

¹⁰ Srov. RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost, s. 23–24.

¹¹ Srov. PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 1995, s. 70–71.

¹² Srov. RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost, s. 72.

a vyhledávali v nich informace, sami je psali a vytvářeli. Dalším faktorem, který hraje významnou roli v posilování funkční gramotnosti, je její praktikování v soukromém životě člověka. Zda věnují lidé dostatek času činnosti spojené s čtením a s psaním, početním úkonům v mimopracovním životě, jak získávají aktuální informace, apod. Také zda považují za dostatečné pro svůj život svoje gramotnostní dovednosti a chtějí je zdokonalovat.¹³ Subjektivní vnímání vlastních schopností, kterými gramotnostní dovednosti jsou, přispívá k míře sebevědomí ve světě práce a pracovních vztahů. Lidé jsou klíčovým zdrojem rozvoje a úroveň jejich gramotnosti tím celkově prospívá společnosti a kultuře, ve které žijí. Vedle sociálních a politických aspektů dobré komunikace jednotlivce, jakými jsou schopnost orientovat se v současném světě, rozumět jeho procesům, možnost vytvářet si názor a vlastní postoje na základě samostatně získaných informací, možnost správně volit z více možností, osobní samostatnost a nezávislost, menší manipulovatelnost a také lepší uplatnění na trhu práce, se v posledních letech na gramotnost dospělých začalo nahlížet jako na zásadní podmínku ekonomických výsledků v průmyslových zemích.¹⁴

Jelikož gramotnost určuje schopnost lidí efektivně se učit a být v učení flexibilní, je podmínkou celoživotního vzdělávání. Tím se stává funkční gramotnost nutným předpokladem dalšího kvalifikačního růstu. Funkční gramotnost dospělé populace se chápe také jako kritický moment při vytváření politiky, jež má vést ke snižování finanční zátěže státu, způsobené zvyšujícím se množstvím ekonomicky závislých osob. Starší občané, kteří jsou lépe vybavení gramotnostními schopnostmi, mají větší šance k tomu, aby si udrželi svou nezávislost a kvalitu života, a tím byli méně závislí na sociálních službách. Gramotní lidé mají v dnešní době větší naději, že se budou aktivně účastnit na politických procesech, na nichž budou vystaveny občanské společnosti v budoucnosti. Rozložení gramotnosti v populaci do značné míry určuje míru rozdílů mezi sociálními skupinami. Zlepšení funkční gramotnosti pomáhá snižovat sociální rozdíly a tím posiluje sociální soudržnost. V dnešní moderní společnosti nabývá na významu funkční gramotnost, protože je součástí běžného životního stylu člověka. Lidé, kteří postrádají schopnosti podílet se na světě informací, jsou trvale v nevýhodě. Lidský faktor má ústřední význam pro zajištění adekvátních základů ekonomického růstu, osobního, sociálního a kulturního rozvoje.¹⁵

1.3 Rozvíjení funkční gramotnosti

Aby se mohla gramotnost rozvíjet, jsou důležité dvě podmínky. Jedna z nich je poskytování základního vzdělání celé dětské populaci. Na délce doby a kvalitě vzdělání závisí kolik gramotnostních dovedností může dítě získat. Pro základní dovednosti číst, psát a počítat se předpokládá minimálně pět let pravidelné školní docházky. Další podmínkou je zajištění vzdělávacích programů pro dospělé, zvláště pro ty, kteří neměli možnost získat solidní vzdělání v dětství. Tyto dvě podmínky platí univerzálně. Rozdíly se týkají pouze obsahu těchto dvou typů vzdělávání, jejich náročnosti a případně organizace. Typy jsou také ovlivněny konkrétními společenskými, kulturními, ekonomickými, náboženskými, politickými a jiným okolnostmi. Můžeme se ale také setkat s názory, že ani ve vyspělých zemích, kde univerzální školní docházka již dávno

¹³ Srov. RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost, s. 123–124.

¹⁴ Srov. RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost, s. 149.

¹⁵ Srov. RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost, s. 151.

existuje, nebude možné stoprocentně zajistit, aby skutečně všichni příslušné školní stupně absolvovali. Vždy bude existovat jistý počet těch, kteří školu z nějakého důvodu nedokončí, či potřebné dovednosti nezískají.

Z hlediska historických souvislostí, můžeme zjistit, že škola nebyla prvotním impulzem rozšiřování gramotnosti v populaci. Proces šíření gramotnosti byl provázen hlavně několika důležitými okolnostmi. Jednak náboženskými, kde sehrál svou roli protestantismus, kulturními, kde šlo o používání národních jazyků místo latiny, dále ekonomickými a to s rozšiřováním obchodu. U politických okolností hrály svou úlohu vznik národních států a centralizace moci. Můžeme sem zařadit i okolnosti administrativní například při vybírání daní, či technické u používání tisku. Jelikož získání základních dovedností číst, psát a počítat bylo základním úkolem školy, většina těch, kteří školou prošli, tuto základní dovednost získala a stala se gramotnou. Škola tak přispěla k univerzálnímu rozšíření základní gramotnosti ve vyspělých zemích. To vše se událo ještě před začátkem dvacátého století. V současné době dosažení vyšší úrovně gramotnosti znamená mít určité kontextuální znalosti, které nám systematicky zajišťuje delší školní docházka. Propojení základních znalostí číst a psát s jistou mírou vědomostí, které získáváme ve škole, posiluje postavení školy jako vzdělávací instituce nezbytné pro rozvoj gramotnosti. Lze tedy říci, že téma rozvoje gramotnosti v rámci formálního vzdělávání na základních školách má nezastupitelnou roli v získávání gramotnostních dovedností. Nemůže však plně zajistit požadovanou úroveň funkční gramotnosti dospělého člověka.¹⁶

Při rozvoji gramotnosti dospělých má důležitou úlohu sociální přístup a využití získaných gramotnostních dovedností v běžném životě. Není-li gramotnost rozvíjena a posilována prostřednictvím každodenních aktivit člověka v zaměstnání a v běžném životě, má formální vzdělání dospělého účastníka jakéhokoliv kurzu jen omezený vliv. Co je však zajímavé, že vzdělávací kurzy navštěvují častěji lidé s vyšším vzděláním a s vyšší úrovní gramotnostních dovedností. Naopak tyto kurzy obvykle nenavštěvují lidé, kteří by další vzdělávání dospělých potřebovali. Motivací pro další vzdělání není přesvědčení o jejich nedostatečných znalostech, ale spíše snaha o jejich prohlubování a aktualizaci. Většina kurzů je zaměřena na profesní rozvoj. Změny v sociální oblasti v dnešní době probíhají tak rychle, že lidé musejí být v neustálém kontaktu s novými poznatky ve všech možných oblastech. Dnes je téměř automaticky vzdělávání a výchova chápána jako trvalý proces, který nás provází po celý život. Co do obsahu vzdělávání a učení dospělých a jeho cílů můžeme říci, že je dobrým prostředkem sociálního a kulturního rozvoje občana a skupin v rámci občanské společnosti.¹⁷

Mezi nejvýznamnější atributy společnosti pro celoživotní vzdělávání dospělých patří podstatné standardy, které podporují sociální i profesní mobilitu. Prosazováním celoživotního vzdělávání se otevírá opakovaná příležitost přístupu ke vzdělání a kulturnímu dědictví společnosti. Existují i neformální způsoby vzdělávání, při nichž dochází k rozvíjení profesních schopností člověka atd. Dokazují to nejnovější výzkumy UNESCO. Dnešní společnost by si ovšem měla dát pozor, aby nepřevládla zúžený pohled na celoživotní učení tj., aby nepřevládla jen ekonomická stránka věci, která má za cíl pouze profesní růst v zaměstnání a zaměření jen na lidi ekonomicky aktivní. Naopak některé skupiny jako starší občané, minoritní skupiny, dlouhodobě nezaměstnaní, lidé nekvalifikovaní, nebo lidé žijící ve vzdálenějších oblastech, či se

¹⁶ Srov. RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost, s. 165–168.

¹⁷ Srov. RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost, s. 178–179.

zdravotním oslabením, by mohli zůstat stranou a bez možnosti dalšího vzdělání. Mělo by docházet k integraci i těchto skupin a k rozvoji společnosti jako celku.

1.4. Kulturní gramotnost

Chápat kulturu není člověku zcela vrozené. Člověk se na ní musí adaptovat, a to tak, že se jí učí nejen chápat, ale i působit v ní, spolupodílet se na jejím užívání, obnově i na jejím vytváření a to od nejtělejšího věku. Důležitá je tedy akulturace člověka. Pojem akulturace můžeme volně vnímat jako postupné pronikání do kultury, v které žijeme, nejčastěji do které se narodíme. Život člověka charakterizuje především to, že existuje v dimenzi kultury a právě tato kultura ho činí specificky lidským. Pod pojmem kultura budeme mít na mysli všechno to, co v daném prostoru vymyslel a vytvořil člověk jako participant na společenském dění a to co nakonec lidi spojuje a utváří z nich lidské společenství, které sdílí společné hodnoty, normy, jazyk, tradice, vědění atd.

Rodina a škola v tomto procesu akulturace člověka hraje důležitou roli. Koncentruje a zprostředkovává ty prvky kultury, které mají pro určitý sociální prostor ustálenou přijatelnou hodnotu. Rodina, školní výchova a vzdělání se tak podílí na zabezpečení kontinuity hodnot mezi generacemi. Výsledkem akulturace jako pochopení kultury je především se na ní účastnit a podílet se na jejím utváření. Aktivní utváření kultury člověkem mu dává možnost pochopit kulturní prostor, jeho smysl, významné prvky pro vlastní existenci a život v lidské společnosti, ve které žije. Jde o to, že člověk je schopný pracovat s hodnotami utvářejícími kulturu, jako s nástroji své existence a reprodukce. Toto vymezení smyslu akulturace, prostřednictvím které se u člověka formuje schopnost participovat na užívání prvků kultury v jejich vlastní podstatě, směřuje k označení této schopnosti jako kulturní gramotnosti. Jestliže vzdělávání je především akulturací a akulturace sleduje formování kulturní gramotnosti člověka, pak smysl vzdělávání směřuje k formování kulturní gramotnosti jako k svému základnímu cíli a samotné vzdělání znamená získání kulturní gramotnosti. Škola je tedy instituce, která se významně podílí na akulturaci dětí, což znamená, že poskytuje prostor na formování člověka prostřednictvím hodnot, které jsou charakteristické pro příslušný kulturní prostor. Proto se dá školní vzdělávání ve všeobecnosti definovat i jako pojem kulturní gramotnost. Chápání gramotnosti jako kulturní vlastnosti člověka.¹⁸ Vymezení a ujasnění si toho co pod gramotností rozumíme, může být důležitým klíčem k pochopení toho, co je vzdělávání a vzdělání, ale i k přijetí a nalézání vlastních cest formování člověka jako kulturní bytosti.

1.5 Utváření kulturní gramotnosti

V úvodní části této práce se zmiňují o pojmu gramotnosti, jeho významu, různých druzích a přívlascích. Objevuje se také kategorie gramotnosti v kontextu celkového vztahu člověka ke kulturnímu prostředí v širokém slova smyslu. Gramotný je tedy ten, kdo je adaptovaný na kulturní prostředí, kdo je schopný podílet se na obnově, udržování a rozhodování o směřování tohoto prostředí. Jak je možné do kategorie gramotnosti zahrnout tak široký významový dosah? Tento dosah souvisí s tím, jak se chápe podstata

¹⁸ Srov. KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana – PUPALA, Branislav (eds.). Předškolní a primární pedagogika. 2. vydání. Praha: Portál, 2010, s. 263–265.

a povaha kulturního prostředí, na které se člověk adaptuje. A právě změny na úrovni pojmového vymezení gramotnosti reagují na to, k čemu se dnes směřuje při chápání povahy objektů kulturního prostředí. Celkově se dá říci, že současné chápání gramotnosti lze také vidět, jako snahu rozumět tomu jak funguje v sociálních vztazích, jak funguje v struktuře kulturní existence společnosti, jaký význam má pro ni i pro samotný subjekt. Jedná se o texty jako objekty gramotnosti, které člověk vytváří v sociálním životě a prostřednictvím kterých se obrací k světu. Texty v tomto širokém pojetí gramotnosti představují celé sítě různých symbolických soustav, jako kulturních produktů a jejich obsah se vyjadřuje jako obsah kulturní gramotnosti.¹⁹

Kulturní gramotnost umožňuje předávání kulturních hodnot dalším generacím. Gramotný člověk využívá kulturu k vlastnímu obohacení, je schopen oceňovat kultury cizí. Vztah mezi vzděláním a kulturní gramotností je tedy značný. Jaký vztah má tedy školní vzdělání k přítomnosti i k minulosti kultury? Vztah vzdělání ke kulturnímu prostředí může poukázat i na akulturační rozměr vzdělání. Jde o pochopení struktury hodnot svého kulturního prostředí, jejich významu a sociální funkčnosti. Vzdělání ve smyslu adaptace bude vyjadřovat komplexnější schopnosti, které se dají zastřešit pojmem gramotnost.²⁰ Počáteční institucionalizovaná výchova a vzdělávání zabezpečují primární kognitivní a emocionální socializaci dětí. Počáteční vzdělávání je akulturační proces, ve kterém dochází k osvojování základní kulturní gramotnosti dětí. Vzdělávání jako osvojování kulturní gramotnosti vystupuje jako faktor, který jednak zabezpečuje návaznost s kulturní tradicí tj. minulostí a přítomností, a současně v sobě obsahuje potenciál kulturní reprodukce a obnovy novou generací. Definovat vzdělání jako kulturní gramotnost souvisí také s tím, že dochází k podstatné změně chápání toho, co je samotná gramotnost jako vlastnost člověka. Teoretické pojetí gramotnosti se za poslední dobu výrazně posunulo a stále se rozšiřuje.²¹

Kultura sehrává důležitou roli, jako produkt vývoje společnosti, jejímuž působení je jedinec neustále vystavován, která jej formuje a ovlivňuje jeho chování, jednání a rozhodování. V jednotlivých etapách vývoje společnosti se nároky na gramotnost jedince odlišovaly, čímž pojem gramotnosti získával různý obsah. Kultura je v tomto pojetí považována za souhrn veškerých materiálních, duchovních, ekonomických a etických hodnot, které civilizace během své existence vytvořila a které jsou předávány prostřednictvím výchovy a vzdělání z generace na generaci. Významnou roli zde sehrává jazyk jako ústřední prostředek formování osobnosti, přenosu informací a prostředku vzájemného vztahu mezi jedincem a společností. V širším pojetí se gramotností rozumí aktivní sdílení kulturních hodnot. Obsah gramotnosti je určován lidskou společností pro její konkrétní potřeby konkrétní historické situace. Gramotnost proto můžeme označit za produkt kultury. Obsah pojmu se mění a posunuje se spolu se změnami v kultuře. Řeč je vnímána jako kulturní nástroj, který každému nabízí své komunikační možnosti. Gramotnost v tomto pojetí již není pouhým základním čtením a psaním. Je to především schopnost autentické práce s psanou řečí jako kulturně-myšlenkovým nástrojem. V dnešní době je gramotnost jednotlivců vnímána jako podmínka svobodného a nemanipulovaného života, usnadňující jednodušší začlenění do

¹⁹ Srov. KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana – PUPALA, Branislav (eds.). Předškolní a primární pedagogika, s. 268.

²⁰ Srov. KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana – PUPALA, Branislav (eds.). Předškolní a primární pedagogika, s. 262.

²¹ Srov. KOLLÁRIKOVÁ, Zuzana – PUPALA, Branislav (eds.). Předškolní a primární pedagogika, s. 269.

společnosti, rychleji reagovat na jakékoliv změny a přizpůsobovat se jim. Je základní podmínkou prosperity v osobním životě a tím i prosperity celé společnosti.

1.6. Různá náboženství

V této kapitole se zastavím jen u některých světových náboženství, právě u těch, které jsou v našich krajích známé naší společností a můžeme se s nimi setkat i prostřednictvím medií, či literatury. Různá světová náboženství mají, stejně jako jiné náboženské systémy své vlastní význačné body v průběhu roku i v rámci života jedince. Určují čas k zamyšlení i čas radosti. Každé náboženství se vyznačuje určitými znaky a projevy, které jsou významné v rámci náboženského roku, prezentované svátky a slavnostmi. Věřoucí systémy světových náboženství představují určitý výklad světa a života. Otázky týkající se smyslu života všech lidí nachází svůj praktický výraz ve svátcích, příbězích, které se k nim váží, i mnoha svátečních zvycích. Různé historické nálezy nám dosvědčují, že lidé po celé zemi v určitém časovém rytmu oslavovali sám život. Ve světových náboženstvích se vesměs pojí tři motivy náboženského roku. Motiv přírodní, historický a náboženský. Tato základní souvislost náboženství určuje vrcholné okamžiky roku v různých oblastech světa, přestože je patrný vliv sekularizace. Vrcholná událost roku se v daném náboženství řídí podle sakrálního časového rytmu, který stojí v jeho základech. Například pro Indii je příznačná vysoce rozvinutá struktura hinduistického roku, Evropa je charakterizována svým křesťanským církevním rokem. Význam a dodržování ročního rytmu založeného v daném náboženství, slavení svátků v průběhu života přispívají k posílení vlastní identity jednotlivce i celé společnosti. Pro dnešní společnosti je příznačné, že spolu musí vycházet lidé rozličných kultur a náboženství.

Znalost náboženství a pochopení sil, jež působí na jeho věřící, porozumění myšlenkám, jež jsou pro ně význačné, přispívá k lepšímu porozumění druhým a k lepšímu vzájemnému soužití jednotlivců i celé společnosti.²² Toto vzájemné poznávání předpokládá pravé partnerství, opravdový dialog. Dialog předpokládá vlastní stanovisko a snahu o poznání a pochopení cizího stanoviska.

1.6.1. Judaismus

Judaismus je nejstarší monoteistické náboženství. Zvěst Boha je určena jeho lidu, s nímž uzavřel smlouvu. Boží zjevení je zachyceno v knihách Tóry. Výklad těchto pevně daných textů byl od počátku předmětem intenzivní diskuse. Stanoviska rabínské teologie postihují oblasti lidského myšlení a života. V rozmanitosti židovského myšlení se utvořily čtyři hlavní proudy: ortodoxní Židé, konzervativní Židé, liberální Židé a rekonstrukcionisté. Tyto proudy mezi sebou spolupracují. V otázkách rituálních řádů docházejí k dohodám, jež umožňují život společenství, především společné bohoslužby, stejně jako individuálně odlišnou zbožnost podle vlastní orientace. Přestože i na židovské obce působí sekularizační tendence, mají svátky židovského náboženství stmelující účinek, který se projevuje v účasti na svátečních bohoslužbách. Rituálním oslavám svátků odpovídají společenské a rodinné formy slavení. Mezi nejznámější svátky patří například Jom kipur, Sukot, Pesach, Šavuot, Purim, Chanuka. Cyklus

²² Srov. KIRSTE, Reinhard – SCHULTZE, Herbert – TWORUSCHKA, Udo. Svátky světových náboženství. Praha: Vyšehrad, 2002, s. 9–13.

svátků v židovském roce je začleněn do týdenního řádu šabatu, který určuje celý rok. Řád šabatu začíná při setmění v pátek večer a končí v sobotu večer. První měsíc náboženského roku provází celá řada důležitých svátků. Vyjadřují vázanost na božská přikázání a radost ze zaslíbení, jež z přikázání pochází, jakož i odpovědnost individuálního života a života společenství před Bohem, ale také naplňování Božího záměru se stvořením a dík za dary ze stvoření získané.²³

1.6.2. Islám

V tomto náboženství jde o odevzdání se Bohu, který je uctíván jako Milosrdný a Slitovný. Islám se rozděluje na dva velké směry a to sunnitský a šiitský. Většina muslimů jsou sunnité a náleží k některé ze čtyř sunnitských právních škol, které vznikly v 8. a 9. století. Hlavní islámské svátky slaví sunnité i šiité.²⁴ Kolébkou islámu byla Arábie a zakladatelem Mohamed. Mohamed byl hluboce nábožensky založen. Zasloužil se o to, že Arabové přijali monoteismus. Islámský letopočet začíná rokem hidžry, tj. přesídlení proroka Muhammada z Mekky do Medíny v roce 622. Stejně jako u Židů nový den nezačíná ránem, ale západem slunce. Významný den je pro ně pátek, kdy se koná společná modlitba celé obce v mešitě, či na vhodném modlitebním prostranství. V některých muslimských zemích se v tento den nepracuje.²⁵

1.6.3. Hinduismus

Tento pojem zahrnuje velmi různorodé náhledy na svět, náboženské a filosofické systémy a způsoby života. Hinduista by mluvil o odvěké dharmě, ta označuje komplex předpisů a pravidel, jež řídí právní, morální, sociální a náboženský život jednotlivce a společnosti. To, co bývá označováno jako hinduismus, trvá a vyvíjí se už více než tisíc let, jeho příslušníci ovšem své náboženství považují za nejstarší na světě. U jeho zrodu stojí védské náboženství. Nejstarší sbírky textů obsahují modlitby, hymny, mýty, průpovědi a návody k obětování, k domácím pobožnostem a také zaříkávadla, modlitby a magické formule, jejichž podstatné prvky přetrvávají dodnes v základní hinduistické bohoslužbě. V Indii dodnes existují různé kalendáře, které se prolínají. Rok se u nich dělí na základě měsíčních fází. Jednotlivé svátky představují vrchol roku vždy podle určitých krajů nebo kast. Zčásti se řídí ročními dobami, nebo jsou věnovány místnímu chrámovému božstvu. Žádný svátek se v celé Indii neslaví stejným způsobem. Ke každému svátku se pojí nějaký příběh z oblasti mytologie a epiky, který vysvětluje základ a smysl oslavy dotyčného svátku.²⁶

1.6.4. Buddhismus

U zrodu buddhismu stojí historická osobnost Siddhártha Guatama. Buddha je čestný titul, který znamená probuzený, či osvícený. Buddhovo probuzení spočívá v trojím vědění, kterého se mu dostalo jedné noci, kdy odešel z rodného domu. Buddha ukazuje cestu, která vede od této pozemské strasti k bezstrastné nirváně. Ve středu Buddhovy zvěsti stojí dhamma tj. nauka. Dnešní buddhismus se dělí na théravádu (učení starších)

²³ Srov. KIRSTE, Reinhard – SCHULTZE, Herbert – TWORUSCHKA, Udo. Svátky světových náboženství, s. 15–17.

²⁴ Srov. KADLEC, Jaroslav. Dějiny katolické církve I. 3. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993, s. 182.

²⁵ Srov. KIRSTE, Reinhard – SCHULTZE, Herbert – TWORUSCHKA, Udo. Svátky světových náboženství, s. 65.

²⁶ Srov. KIRSTE, Reinhard – SCHULTZE, Herbert – TWORUSCHKA, Udo. Svátky světových náboženství, s. 81–82.

a mahájánu (velký vůz). V buddhismu existují význačné svátky společné pro všechny jeho větve a liší se v závislosti na dané konfesi pouze termínem, kdy bývají slaveny. Existují také svátky a slavnosti, jejichž význam se omezuje pouze na určité buddhistické školy. Řada svátků je připomínkou událostí ze života historického Buddha, jiná souvisejí s životními daty význačných zakladatelů školy. Některé svátky se řídí přirozeným ročním cyklem. Každý týden má svůj sváteční den, ty se vyznačují zvýšeným důrazem na etická pravidla náboženství, jako například vyhýbají se tanci, zpěvu, zábavě, nenosí ozdoby apod.²⁷

Touto kapitolou zcela nevyčerpám všechny možnosti, které se týkají světových náboženství, zde jsem uvedla pouze některé. Nezmiňuji se zde o křesťanství, jelikož o něm podrobněji píše v kapitole o různých křesťanských vyznáních. Jde mi zde spíše o nástin náboženských tradic, se kterými se dnes může člověk setkat. Chci ukázat, že všude na světě, v jeho různých částech a v každé době lidi oslovovalo nějaké náboženství, zasahovalo do jejich způsobu života, ovlivňovalo jejich kulturu, myšlení, ale i politickou, či sociální sféru, tedy i jejich kulturní a náboženskou gramotnost.

Naše doba vyžaduje, abychom se nespokojili rozšiřováním vlastního pohledu svého náboženství, ale abychom se vědomě postavili na stanovisko cizí a učili se vidět z něho. Láska si žádá, abychom z kulturní pýchy nečinili druhému násilí. To ovšem jde, jen za předpokladu, že všechny strany jsou ochotny se učit. Též dialog se stává stále víc znamením a požadavkem nové doby. Život v postkřesťanské moderně znamená totiž naučit se novým formám soužití.²⁸

²⁷ Srov. KIRSTE, Reinhard – SCHULTZE, Herbert – TWORUSCHKA, Udo. Svátky světových náboženství, s. 91–92.

²⁸ Srov. WALDENFELS, Hans. Fenomén křesťanství: Křesťanská univerzalita v pluralitě náboženství. Praha: Vyšehrad, 1999, s. 36–37.

2. Náboženská gramotnost

Oficiálně není tento pojem nikde pevně definován. Toto téma bych proto chtěla pojmut spíše z pohledu víry, jednotlivých základních pojmů souvisejících se svátostmi, bohoslužbou, zdůraznit obecné základy křesťanské víry a dále z pohledu touhy lidí, kteří chtějí najít cestu do katolické církve. Co lidi oslovuje a přivádí je na cestu víry. Co jim dává impuls, aby se rozhodli více se zajímat o Písmo svaté a o zvyklosti křesťanů. Jde též o oživení víry stávajících křesťanů, aby například nebrali návštěvu kostela jen jako společenskou událost, ale aby se skutečně více zajímali o prohloubení víry či o své místní, farní společenství.

V úvodu této práce se dotýkám různých témat z oblasti gramotnosti, různých druhů a jejich obsahů. Z těchto témat vyplývá, že gramotnost znamená jednak osvojení si různých dovedností důležitých pro fungování ve společnosti, dále určitá adaptace na prostředí, ve kterém se člověk pohybuje, a že tyto schopnosti do určité míry ovlivňuje rodina, škola a různé vzdělávací programy, kulturní a sociální prostředí apod. Ne jinak tomu je u náboženské gramotnosti, ta by měla ukázat, jak si člověk osvojil náboženskou nauku, adaptoval se na křesťanské prostředí a vzal za své jednotlivé prvky víry, život podle Ježíše Krista. Všeobecněji by mohla náboženská gramotnost ukázat, kolik toho lidé vědí o svých kulturních a křesťanských kořenech své minulosti.

Obecné a odborné vzdělání má podstatnou funkci v začlenění člověka do společnosti a v osobnostním rozvoji Evropanů tím, že jim zprostředkovává společné hodnoty, předává kulturní dědictví a umožňuje získávat schopnosti samostatného myšlení. Zaměřuje se, ale hlavně na ekonomickou stránku věci a pozapomíná na lidskou duchovnost, či náboženskou kultivovanost, která přispívá bezprostředně k ekonomickému rozvoji společnosti též. Hlavním cílem je učinit z Evropské unie celek schopný co nejlépe konkurovat ostatním na světovém trhu. Otázkou je, zda nejde v životě jednotlivce i společnosti o víc než jen o ekonomickou prosperitu. Je důležité si uvědomit, že porozumění světu náboženství obohacuje a prohlubuje osobnost každého člověka. Takový člověk je otevřený vnímání světa, který ho obklopuje, v jeho celistvosti, nejen jako objektu vědeckého přístupu, ale i jako symbolu krásy, dobra, transcendence. Oceňuje sílu křesťanství, jak se projevilo v sociálních a uměleckých dílech v kulturní historii Čech, Moravy a Slezska a v kulturní historii Evropy.²⁹

2.1 Křesťanství a kultura

Termín kultura má různé významy v jednotlivých sociálních vědách. Kultura ve smyslu sociologickém a kulturně-antropologickém znamená způsoby chování, sdílené normy, hodnoty, tradice, rituály aj., jež jsou charakteristické pro určité sociální nebo etnické skupiny.³⁰

Termín kultura má též za sebou dlouhou historii a může mít různé významy. Způsob jakým je kultura chápána se stává složitým, pokud ji postavíme do vztahu s křesťanstvím. Kultura patří k dlouhé pouti lidstva dějinami a náleží tedy také k pouti křesťanství. Jelikož je základem komunikace a spolupráce mezi lidmi, představuje

²⁹ Srov. MUCHOVÁ Ludmila. Náboženská výchova ve službě české škole. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2005, s. 10 – 29.

³⁰ Srov. PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník, s. 105.

samotný systém vzájemného působení všech civilizací na světě. V případě křesťanství jde o zachycení skutečnosti takového způsobu myšlení, na něž se odvolávají křesťané. Svědectví, jež máme k dispozici, nás informují, že tyto způsoby se konfrontují, střetávají, jsou kritizovány, brání se a nabízejí se ostatním v rovině náboženského života, jehož osou je Ježíš z Nazareta, Kristus Pán, a také v rovině chování. Jedná se tedy o náboženskou víru, která se má ukázat v životě člověka. Jde o model, v rámci něhož člověk jedná a s ním se srovnává.³¹ Vztah mezi křesťanstvím a kulturami se na počátku rozvíjel v rámci tří vymezených skupin. Jednalo se o palestinské Židy, Židy s židovské diaspory a helénsko-římské pohany. Křesťané se stěhovali po velkých starověkých cestách do metropolí a brzy vytvořili v různých kulturních oblastech soudržné skupiny. S Konstantinovým souhlasem křesťanský fenomén začal mít společenský význam jako převažující náboženská kultura. Prosadila se další kulturní centra jako Antiochie, Jeruzalém, Konstantinopol. Profánní historie byla vnímána na pozadí toho, jak byla v křesťanském prostředí vnímána židovská historie, tedy Starý zákon – příprava křesťanské události. Křesťané mají vnášet své poselství v prostředí, ve kterém žijí a tak se podílet na utváření místní kultury. Setkání křesťanství s kulturami a s kulturou vůbec vedlo k nezanedbatelným výsledkům na úrovni jednak jazyka, ale i obnovy všech kultur a tudíž celé lidské historie jak židovské tak pohanské.³² Kulturní úmysly toho, kdo žije v kultuře protkané Božím slovem, tradicí církve a dědictvím jejích mučedníků říká, abychom byli pokornými v předávání toho, co se v mé kultuře narodilo téměř jistě z inspirace křesťanského života tj. z života lásky a života svátostí. Je jedna kultura s tisíci projevy, a jeden z jejích kulturních záchvěvů má svůj původ v každodenním prožívání Kristovy zvěsti.³³ Mnozí ruští myslitelé na konci 19. století měli na mysli při přetváření světa hlavně kulturní prostředí, ve kterém žijeme a kterému se duchovně přizpůsobujeme. Je to svět vědy, umění, filosofie, národní identity. Tento svět má být proniknut Kristovým duchem, ale naopak se mu vzdaluje. Proto se ukládá především křesťanům, aby kulturu svého národa i celé lidské společnosti očišťovali a zduchovňovali.³⁴

Snad každá kultura je vznešená a obdivuhodná, ale jen tehdy má-li na mysli život, rozvoj, dobro a blaho druhých. Jedna ze zásadních vlastností kterékoliv kultury, ovšem té křesťanský orientované zvláště, je její a v ní se projevující etická závaznost vůči někomu. Jde o kulturu tvoření, umění, služby, služebné vědy a politiky a hlavně je místem neustálého kvasu, promíchávání, srážek a chyb. Je také místem odpouštění, laskavosti a milosrdenství. Kultura touží zpětně ovlivnit člověka samého, aby tehdy, zaniká-li, v něm, žila novým a nadpřirozeným, věčným životem.³⁵

Jaká je tedy podstata kultury z pohledu křesťanské teologie? Podstata kultury náleží samotnému člověku, je v něm věkovitě zakotvena, závislá na jeho mravních rozhodnutích, mravním vztahu vůči bližnímu a také na obrazu a životě jeho víry, skutků z víry a modlitby. Je-li podstata kultury pevně svázána s člověkem, pak můžeme říci, že předně spočívá v životě a smrti každého z nás. Kultura je nejen nositelkou lidských myšlenek a idejí, ale také jedinečným obrazem všeho, čím člověk je a čím se cítí být, co vykonal a vykonat opomněl. Člověk je ovšem víc než jeho kultura, ta je jen prostředkem a nástrojem, nikoliv smyslem lidství, ale odehrává se v ní život všech lidí.

³¹ Srov. GROSSI, Vittorino – SINISCALCO, Paolo. Křesťanský život v prvních staletích. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995, s. 37–39.

³² Srov. GROSSI, Vittorino – SINISCALCO, Paolo. Křesťanský život v prvních staletích, s. 40–44.

³³ Srov. EMINGER, Zdeněk A. Teologie a kultura. Svitavy: Trinitas, 2008, s. 25.

³⁴ Srov. ŠPIDLÍK, Tomáš. Duše Ruska. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000, s. 74–75.

³⁵ Srov. EMINGER, Zdeněk A. Teologie a kultura, s. 27–29.

Člověk do kultury všemožně otiskuje, sdílí spolu s ostatními lidmi mnohé věci svého života a právě prostřednictvím kultury komunikuje se světem a vymezuje své bytí, svou duchovní dimenzi a materiální uskutečnění. Naproti tomu geografická dimenze kultury má na mysli lidské přebývání v krajině, tzn. hospodaření se vším tím, pro co byl člověk Hospodinem ustanoven jako správce a pastýř, poukazuje na kulturu v jejím obecném, humanitním a ekumenickém pojetí.³⁶ Jen skrze člověka se může kultura stát silnou nebo slabou. Do kultury jsou zahrnuty všechny naše schopnosti, dovednosti, kvalita a význam řeči, myšlení a mravní postoj. Kulturu se v celku křesťanské teologie a zvláště křesťanské etiky rozumí místo, kde se ukazuje vyšší smysl lidskosti a humanity. Jde o kultivaci lidské osoby zejména v její vnitřní realitě. Kulturními hodnotami mohou být rozuměny ony pozitivní hodnoty, jako je láska pravda, dobro, spravedlnost a svoboda. Jejich nejpřesnější vyjádření nabízí starozákonní a novozákonní etický odkaz, který se odráží v Ježíšově etice, též jako inspirace a pramen pro člověka. Hodnoty, které jsou zakotvené v jednotlivých národech, civilizacích i v jednotlivci v mnoha kulturách nemusí patřit jen k odkazu křesťanského a antického světa. Všechny pozitivní hodnoty, které směřují k individuálnímu a obecnému dobru člověka a společnosti, tvoří kulturní poklad země bez ohledu, zda jde o hodnoty křesťanského, islámského či židovského světa. V těchto náboženstvích se praktická a služebná láska od počátku projevovala formou diakonie.³⁷

V dnešní době moderní kultura spočívá spíše ve skutečnosti, že kultura ryziho ekonomického charakteru, která člověku slouží spíš jako hospodářsky nákladná oáza k přežití, ztrácí ze zřetele svůj duchovní rozměr, který je důležitý pro člověka. I v hmotně orientované době žijí lidé náboženským životem, jehož znaky nejsou mnohdy příliš následováníhodné. K lidské osobě náleží to, že nemůže dospět k pravému a plnému lidství jinak než prostřednictvím kultury, tedy záměrným rozvíjením hodnot přírody a ducha. Kultura má tedy nutně dějinnou a společenskou stránku, a slovo kultura dostává často sociologický a etnologický význam. Mluvíme o pluralitě kultur. Z různých odlišností při užívání věcí například při práci, sebevyjádření, při náboženském životě, vytváření zvyklostí, zákonů i právních zřízení, při rozvíjení vědy techniky a umění apod., vznikají různé formy života ve společenství a různé řady životních hodnot. Vytváří se tak odkaz vlastní každému lidskému společenství. Vzniká určité dějinné prostředí, do něhož je člověk začleněn a čerpá z něho hodnoty potřebné k rozvoji lidské a společenské kultury.³⁸

Nové pojetí kultury se projevuje změnami, které se vyznačují redukováním, falešným obrazem člověka. Na místo celkového obrazu, který člověka chápe na základě duchovní stránky, nastupují částečné obrazy, odvozené z perspektiv jednotlivých věd: biologický, psychologický, sociologický, ale i z pohledu materialistického světa. Každý z těchto obrazů se týká určité stránky člověka, nikoliv člověka samotného. Je třeba vidět člověka čím je nejdříve a bezpodmínečně: konečnou osobou, která existuje jako taková i kdyby svou podstatu popírala. Je osobou podle Božího povolání a ve vztahu k věcem a druhým osobám. Osobou, která má nádhernou a strašnou svobodu uchovat nebo zničit svět, prosadit se a dojít svého naplnění či odsoudit se k zániku.³⁹ Z této úvahy o kultuře vyplývá, že největší ohrožení člověka spočívá v jeho nakládání s mocí. Dnes moderní člověk považuje velikost své moci za znamení pokroku, zvýšení bezpečnosti, užitku blahobytu a životní síly. Guardini navrhuje při obnovení lidských postojů ke světu

³⁶ Srov. EMINGER, Zdeněk A. Teologie a kultura, s. 30.

³⁷ Srov. EMINGER, Zdeněk A. Teologie a kultura, s. 32–34.

³⁸ Srov. GS 53

³⁹ Srov. WALDENFELS, Hans. Fenomén křesťanství, s. 30.

a k sobě samému vážnost, která chce pravdu, statečnost jakožto ochotu postavit se nebezpečí nového chaosu, askezi, odříkání, rozlišování práva a bezpráví, umírněnost. Je třeba, ale vidět dál, jelikož dnes nestačí obnovit individuální postoj, ale je třeba uvážit novou dobu v jejich charakteristických rysech.⁴⁰

2.1.1 Kultura jako dílo, jehož jsem tvůrcem, kultura a jedinec

Co se tedy dá pokládat za kulturní dílo, jehož jsem tvůrcem? Co mohu nazvat kulturním dílem, které rozmnožuje poklad civilizačního bohatství, ale také zároveň odhaluje a prozkoumává mravní jednání? Složitost a mohutnost kulturního života již dávno nedovoluje jednoduché odpovědi. Jedinou adekvátní odpověď, kterou by jedinec mohl nabídnout je „ Pojď a přesvědč se!“ , co je v mém díle dobrého.⁴¹ Jde o odpověď, jakou může člověk člověku a člověk Bohu vůbec nabídnout. Jde ale také o riziko vlastního selhání nebo naopak hrdosti nad vykonaným dílem, to je úděl člověka, který činí člověka skutečně lidským a mravně odpovědným. Co zůstává více méně platné, je trojí úloha kulturního díla tj. jednak, že kultura je vytvářením nového, dále je pozvedáním starého, a konečně je předáváním toho nejlepšího k posouzení a životu. Odpovědnost ovšem patří všem skrze jejich charisma služby ve svobodě, ke kterému byli povoláni vírou a získanou vnitřní svobodou. Láska a účel dobrého díla mají být živě cítěny jak v lásce dvou milujících se lidí, v lásce rodiny nebo mezi přáteli a to tak, aby byly rozpoznatelné a viditelné, alespoň v malém, co je skutečným a hmatatelným výsledkem našeho díla. Kultura viděná a chápána v křesťanském smyslu není tvořením nového za účelem mít jen zisk. Důležité je vzplanutí pro nové vize, nové sny a ideály. Podstata kultury spočívá v životě a smrti (smrtnosti) člověka. Člověk je neustále něčím poháněn, aby tvořil nové věci a to do chvíle, kdy odevzdá svůj život Bohu, aby ho posoudil, jak jsem naložil se svěřenými hřivnami. Důstojnost kulturního tvoření je také v tom, že máme úctu k tradici a hodnotám minulosti. Jde především o vztah k tvůrcům. Velmi potřebujeme staré věci, staré vztahy, staré vědění a znalosti souvislostí, také staré lidi, jejich zvyky, zkušenosti tříbené léty společenského a církevního života. Potřebujeme je už proto, abychom všechna nehotová lidská díla přivedli i k té nejprostší formě jednoty. V hloubce křesťanského náboženství lze cestou k dokonalosti rozumět možná jen ty úkony, které vedou k druhému člověku, k bližnímu a jeho dobru. Jde tedy o vědomí neustálého hledání lásky, dále o pokoru a nakonec o naše samotné sebezdokonalování. Takto lze vést naše kulturní chování. Uchopíme-li staré věci za přispění těchto tří motivů, nijak tím neohrozíme požadavky moderních civilizací na dynamický rozvoj, úspěch a vzájemné obohacující se střetávání. Vědomí technické dokonalosti, bez mravního charakteru a vědomí hodnot našeho lidství skýtá jen malou možnost, jak ukázat sobě a druhým nezměrnou sílu lidského ducha.⁴² Křesťan zná pouto Božích dětí, ale i pouto humanitní. Jde o pouto přirozené lidské důvěry a víry v člověka, o naději v dobrou budoucnost, také o vědomí lidské sounáležitosti bez ohledu na to, z jakého kouta světa pocházíme a jaké náboženství vyznáváme.

Nabízíme-li jakékoliv své dílo druhému člověku k posouzení, navazujeme s ním, i kdybychom to neměli v úmyslu mravní vztah. Svým dílem či prací zveme lidi do našeho důvěrného světa. Odraz této síly na nás může působit skrytě, z části anonymně. Základní orientace v tom, jaké místo si člověk nikdy nemůže vybrat jako

⁴⁰ Srov. WALDENFELS, Hans. Fenomén křesťanství, s. 30–31.

⁴¹ Srov. EMINGER, Zdeněk A. Teologie a kultura, s. 38.

⁴² Srov. EMINGER, Zdeněk A. Teologie a kultura, s. 42–43.

místo jedinečné křesťanské perspektivy, z níž povstává také dílo kulturní, spočívá v souhrnu náboženského učení a poznání, jak jsme ho přijali od našich rodin, profesorů, vychovatelů, farních a sborových společenství, škol, přátel a z plodů modlitby a meditace. Lidské dílo neotevívá jen nové cesty technického a řemeslného zlepšení, ale otevírá také bránu širšího etického vědomí a odpovědnosti. Dobré lidské dílo nikdy nestojí proti mravnosti a etickým hodnotám. Dává člověku prostor, jak může být užitečný společnému prostoru všech lidí, kde se rozkládá jejich náboženský a společenský život.⁴³ Prolnutí duchovního života do samé podstaty kulturního tvoření dovoluje rozumět kultuře také jako přirozenému kultovnímu úkonu a bohopoctě. Lidské dílo se v mnoha podobách a uměleckých ztvárněních dostává do přímé souvislosti svátostného života křesťanů. Příkladem jsou sakrální stavby, liturgická roucha, chléb, víno apod. Mnohé věci, které člověk vyzdvihuje svojí tvorbou, prací a službou z každodenní profánnosti a obyčejnosti života často přenáší do světla věčnosti. Zformované prvky lidského tvoření se staly jakousi přirozenou modlitbou, protože dokázaly vyplnit prostor náboženského života smysluplnými hodnotami, symboly a znaky, které zde předtím chyběly, či byly oslabené. Umět dobře vnímat způsoby lidského tvoření, jaké jsou jeho úmysly a tužby, čemu a komu má dílo sloužit, se vyplatí každému.⁴⁴ Není ničím novým ani bezvýznamným, že se duchovní a svátostný život křesťana odehrává v kultuře. Vnitřní řád kultury zásadním způsobem ovlivnil vnější podobu života, ale také jeho podobu vnitřní. V katolickém pojetí nalézáme nejvěrohodnější příklad v eucharistii a liturgii, které jsou spojeny s plody země a s lidskou tvořivostí. Ježíš odhalil prvotní pramen veškeré tvorby, a tedy i veškeré kultury. Lásky je aktivní silou. Kultura, která vytváří nové, z tohoto pramene nejen čerpá, ale v lásce také tvoří, přijímá, komunikuje, odevzdává a ztotožňuje se s druhými. Jedině skrze kulturu mohou být hodnoty zprostředkovány. Vyjádření vlastní duchovní totožnosti se také uskutečňuje v dimenzi kulturního společenství. Není kultura bez společenství. Lásky je přirozeným požadavkem spravedlnosti. Lásky a spravedlnost, kterou v sobě máme, ukazuje, kým ve skutečnosti doopravdy jsme a jak je hodnotné naše dílo, které tvoříme.⁴⁵ Křesťanský život služby si v krajině kulturního žití žádá celého člověka. Vyjádření vlastní duchovní totožnosti skrze díla je tím nejlepším způsobem jak humanizovat člověka, svět a kulturu hodnotami, které prošly v lidském duchu a rozumu cestou obnovení. Kultuře se v křesťanském slova smyslu rozumí jako pojmu výrazně pozitivnějšímu, tedy jako duchovnímu bohatství, společnému lidskému pokladu. Z této duchovní podstaty kultury, která se technické realizaci nebrání, je důležitá jedna skutečnost. Duchovní totožnost, tedy humanita, není vázána na nic, co dokáže klást výhradně technický odpor. Nelze humanizovat věci neživotné, protože v některých částech světa vůbec určité technické vymoženky neexistují, nebo jim není věnována žádná pozornost. Jde především o společnosti zaostalé, či primitivní, které v sobě obsahují, to co je pro duchovní rámeček kultury typické. Jedná se o solidaritu, vědomí odpovědnosti, práci pro celek, individuální svobodu a nezávislost na technice, která může člověka naopak spoutávat. Kultura jako vyjádření vlastní duchovní totožnosti by neměla podléhat nárazům jiné kultury, protože duchovní totožnost, humanita je myslitelná jen v pozitivním slova smyslu, jako motiv, který život rozmnožuje, chrání jej a zhodnocuje. Může zaniknout jen tehdy, pokud používá prostředky a formy vyjadřování, které změni tvoření radostné pouze na tvoření účelové.

⁴³ Srov. EMINGER, Zdeněk A. Teologie a kultura, s. 46–49.

⁴⁴ Srov. EMINGER, Zdeněk A. Teologie a kultura, s. 56–57.

⁴⁵ Srov. EMINGER, Zdeněk A. Teologie a kultura, s. 68–70.

Je zapotřebí, aby se způsob našeho vzájemného života co nejvíce zbavil umělých závislostí toho, abychom žili uprostřed lidí, které jakoby nevidíme, žijeme ve svém světě samoty, kde nás druzí nezajímají.⁴⁶

Za zamyšlení stojí úsilí, které oblasti kultury věnoval Jan Pavel II. Jan Pavel II. učinil ve svých myšlenkách a skrze svá díla z kultury jeden z nejdůležitějších aspektů a úkolů křesťanských církví. Velmi dobře porozuměl příčinám, důvodům a motivaci k lásce a vzájemné lidské důvěře, ale také důvodům lidského strachu, zloby a beznaději duchovně vyprázdněného člověka. Jan Pavel II. měl velikou důvěru v kulturu a umění. Pastoralní konstituci *Gaudium et spes* (čl. 53–62), které hovoří o podstatě a smyslu kultury, učinil Jan Pavel II. samozřejmou základnou svého kulturního snažení. Vždy kladl důraz na lidskou důstojnost a svobodu. Kulturní, politická a náboženská různost odkazuje k dávno ztracené a také dnes tak hledané jednotě. Ve své encyklice *Fides et ratio* píše, že literatura, hudba, malířství, sochařství, architektura se staly nástroji, které vyjadřují touhu po poznání. Tvořit neznamená být nutně viděn a oslavován, ale vždy to musí znamenat být užitečný, třeba jen pro jednoho neznámého člověka. Skrze umění můžeme vychovávat, mělo by vést ke kráse, lásce, dobru, službě. Například skrze hudbu můžeme prožívat lépe víru, třeba v liturgii. Křesťanství nám opravdu nabízí nikoli hotové a uzavřené bohatství jednou provždy odžitého příběhu stvoření, mýtů a zázračných příběhů, ale stále se měnící perspektivu bohatství Božího slova, perspektivu živou a životodárnou. Papež Jan Pavel II. nacházel Boží krásu všude a opakoval, že pouze existence mravní krásy může stát za zrozením krásy viditelné a služebné. Dokazoval to na příkladech života svatých.⁴⁷

Papež Joseph Ratzinger se též snaží ve svých dílech ukázat krásu kultury, jednotlivých děl a svázanost s ní a člověka. Ukazuje na přesašný charakter každé kultury a ve stejném okamžiku také na přesašný, transcendentní smysl života každého z lidí. V kultuře je třeba poukázat na křehkost a nedokonalost lidských vztahů, které jsou jedinečným zhmotněním etických vztahů. Rozmanitost a svébytnost kulturního tvoření jde, ruku v ruce s náboženským prožíváním Boží zvěsti. Kultura obvykle bývá ničena buď lidským nepochopením či úmyslem postavit se proti harmonii, kráse, pravdě a spravedlnosti jako takové.⁴⁸

2.2 Různá křesťanská vyznání

Termín křesťanství je užíván pro označení křesťanské víry. Vztahuje se na všechny církve, komunity, denominace. Společným prvkem je vyznání víry v téhož Ježíše jako Syna Božího, vtěleného, zemřelého a zmrtvýchvstalého. Existence křesťanství je složitá, mnohovýznamná skutečnost. Abychom došli k ucelenému obrazu křesťanství, je důležité brát v úvahu vznik křesťanství a celé dějiny, které trvají již dvě tisíciletí.⁴⁹

2.2.1. Východní křesťanství

Východní a západní církve se vzájemně postupně odcizovaly. Bylo to dáno i užíváním odlišného jazyka tj. řečtiny a latiny. Dále byl veden spor o termín *Velikonoc*,

⁴⁶ Srov. EMINGER, Zdeněk A. *Teologie a kultura*, s. 72–75.

⁴⁷ Srov. EMINGER, Zdeněk A. *Teologie a kultura*, s. 82–86.

⁴⁸ Srov. EMINGER, Zdeněk A. *Teologie a kultura*, s. 98–100.

⁴⁹ Srov. PETROSILLO, Piero. *Křesťanství od A do Z*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 107.

který byl spíše vnějším projevem konfliktu mezi církvemi s latinským a řeckým ritem. Roku 1582 přizpůsobil papež Řehoř XIII. kalendář Julia Caesara novějším vědeckým poznatkům, které se týkaly propočtu solárního roku. Gregoriánský kalendář je o třináct dní napřed před kalendářem juliánským. Některé východní církve gregoriánský kalendář postupně přejaly. Koptská a etiopská církev dosud počítají podle starého kalendáře egyptského. Také došlo v 8. století ke sporu o význam obrazů. Uctívání obrazů bylo na počátku všeobecně zakázáno, ale ve východních církvích se postupem času stále více prosazovalo, až po vznik obrazových stěn nazývaných ikonostasů v raném středověku, jež oddělovaly posvátný prostor, který byl přístupný pouze knězi od prostoru vymezeného ostatním věřícím. Dále východní a západní církve používaly odlišné mešní formuláře. Rozhořel se spor o vztah božských osob v Trojici. Uvnitř východního křesťanství se ustavila církev říše východořímské tj. byzantská církev jako státní církev a vedle ní i rada silně etnicky orientovaných církví, které udržovaly více či méně silné vazby s patriarchátem v Konstantinopoli. Mezi nejznámější pravoslavné církve patří např. patriarchát jeruzalémský, antiochejský, alexandrijský, církev arménská, ruská pravoslavná církev, balkánské pravoslavné církve, církev etiopská, ekumenický patriarchát konstantinopolský.⁵⁰ Pravoslavné církve s námi katolíky mají společnou víru, kromě dogmatu o prvenství římského papeže a papežské neomylnosti. Užívají též všech sedm svátostí a mají nepřerušené zapojení na prvotní církev právoplatným svěcením svých biskupů.⁵¹

2.2.2. Starobylé orientální církve

Některé orientální církve byly z pravoslavných církví vyloučeny pro odchýlné věroučné názory, které se týkaly především Ježíšova postavení v Trojici. Část jich dodnes přežívá v zemích ovládaných islámem. Patří sem nestoriáni, syrská pravoslavná církev, a další ariánstvím ovlivněné církve.⁵²

2.2.3. Římskokatolické křesťanství

Jako jednotná církev přetrvalo západní křesťanství s centrem v Římě přibližně do 16. století. Důležitou roli v tomto období sehrála reformace, která měla vliv na další podobu církve. Církev je hierarchicky řízena z Říma biskupem římským, papežem, který je nástupcem apoštola Petra a náměstkem Krista. Za křesťany se v katolické církvi považují lidé, kteří byli pokřtěni. Křtem byli nesmazatelným způsobem připodobněni Kristu a včleněni do církve.⁵³ Církevní rok se odvíjí od velkých křesťanských svátků. V ročním cyklu hraje důležitou roli týden. Neděle se stala pro Kristovo vzkříšení dnem Páně. Nejdůležitějšími svátky v roce jsou Vánoce a Velikonoce.

⁵⁰ Srov. KIRSTE, Reinhard – SCHULTZE, Herbert – TWORUSCHKA, Udo. Svátky světových náboženství, s. 33.

⁵¹ Srov. KADLEC, Jaroslav. Dějiny katolické církve I., s. 6.

⁵² Srov. KIRSTE, Reinhard – SCHULTZE, Herbert – TWORUSCHKA, Udo. Svátky světových náboženství, s. 34.

⁵³ Srov. PETROSILLO, Piero. Křesťanství od A do Z, s. 106–107.

2.2.4. Protestantké (evangelické) křesťanství

Evangelické církve vzešly z římskokatolické církve díky reformnímu hnutí. Reformace v 16. století vedla k církevnímu rozkolu, jenž se v kontextu dalších křesťanských věroučných tezí vyhroutil zejména v otázkách eucharistie, mše, kněžského úřadu, papežství a postavení Panny Marie. Důraz byl kladen na Bibli. Písmo svaté se stalo absolutním měřítkem a vzrostl význam kázání při bohoslužbě. Pokud jde o eucharistii, nemají protestanté platnou eucharistii, jelikož nemají právoplatné kněžské svěcení. Jejich duchovní jsou pouze kazatelé slova Božího. Evangelíci neuznávají svěcení biskupské a kněžské, neomylný církevní učitelský úřad, některé svátosti a společenství s papežem.

V protestantismu se též rozvinulo několik typů, jako například *Lutherský*, který vytvořil Martin Luther a Philipp Melancthon. V bohoslužbě se lutherský typ blíží katolické mši s výjimkou obětního chápání. *Kalvínský* typ založil Huldrych Zwingli a Johannes Calvin. Dochází k další redukci kultu a k odvratu od římského mešního formuláře. *Anglikánský* typ vznikl v době Jindřicha VIII. (1491 – 1547) odštěpením od katolické církve roku 1534. Hlavou anglikánské církve je místo papeže anglický král nebo královna. Po vnější stránce byla zachována katolická bohoslužba, ale posloupnost biskupů je nejistá, proto papež Lev XIII. prohlásil biskupská a kněžská svěcení anglikánských duchovních za neplatná.⁵⁴ *Unionovaný typ*, zde jde o unie luterských reformovaných církví. Pokračovalo to rozvinutím množstvím dalších církví a náboženských skupin. Důsledkem bylo velké rozčlenění, někdy i roztržité protestantismu, které je znát především v církvích v USA.⁵⁵

Žijeme v době a ve světě, kde křesťanství přestalo být považováno, ať pozitivně či negativně, za obecnou normativní instituci. Přesto by lidé neměli zapomínat, že i tehdy, když se už sami nehlásí ke křesťanství jako k životní síle, nemohou je pominout jako ústřední kulturní faktor. Kdo chce obstát v konkurenci kultur, nevyhne se nutnosti zabývat se křesťanstvím alespoň jako faktorem evropských kulturních dějin. Křesťanství patří k základním pilířům novověku. Proces proměny církve ke skutečné světové církvi, v níž jsou ve zdravém napětí místní církevní útvary s identitou univerzální církve a dává se příslušný prostor i kulturním zvláštnostem národů, je ukazatelem cesty tímto směrem.⁵⁶

2.3. Úloha náboženské výchovy k náboženské gramotnosti

Náboženská výchova viděná jako služba společnosti, by mohla zprostředkovat dětem a mladým lidem této doby, aby porozuměly svému vlastnímu duchovnímu rozměru, aby pochopily alespoň něco z hloubky a krásy křesťanství, kriticky zahlédly jeho evropskou minulost a ptaly se i po jeho duchovní síle v současných a budoucích problémech světa. Náboženská výchova by se měla týkat všech dětí, které přicházejí z křesťanských rodin a z církevního prostředí, ale také dětí, které o náboženskou výchovu projeví zájem.⁵⁷

Úkolem náboženské výchovy tedy je prezentovat dítěti svět, jemuž by mohlo důvěřovat jako předpoklad pro to, aby mohlo získat sebedůvěru. Podceněno by nemělo být nebezpečí, že děti, které se v prvním roce života nemohly naučit důvěřovat,

⁵⁴ Srov. KADLEC, Jaroslav. Dějiny katolické církve I., s. 7.

⁵⁵ Srov. KIRSTE, Reinhard – SCHULTZE, Herbert – TWORUSCHKA, Udo. Svátky světových náboženství, s. 33.

⁵⁶ Srov. WALDENFELS, Hans. Fenomén křesťanství, s. 33–34.

⁵⁷ Srov. MUCHOVÁ, Ludmila. Náboženská výchova ve službě české škole, s. 11.

se naučily základní nedůvěře ve svět, v lidi a v sebe sama. S takovou základní nedůvěrou může člověk později jen těžko uvěřit ve smysl života, doufat v lidský svět a s láskou se pro takový svět nasazovat. Uprostřed duše, do které byla zasazena základní důvěra v život, je most do života a dostatečný důvod věřit životu. Může vzniknout dětská sebedůvěra, pocit vlastní hodnoty a sebevědomí, protože dítě zakouší, že je milováno. Bez raně dětské zkušenosti základní důvěry v život a v sebe sama skrze matku a otce mu takový obraz Boha nic neřekne a nebude ani moci vniknout do jeho života.

Když dnes z nábožensko-pedagogického hlediska uvážíme, jak rozhodujícím způsobem určují první roky další život člověka a jak silně jsou v těchto prvních letech života ovlivněny naše obrazy Boha a člověka způsobem, jakým jsme zažili matku a otce, pak jen s námahou si přivlastníme poznatky, které obsahuje bible o souvislosti mezi zkušenostmi s lidmi a s Bohem. Jestliže začneme chápat ranou náboženskou výchovu již od narození jako pomoc k tomu, aby se člověk stal jedinečným, a tedy neopakovatelným, jehož život chce být prožit, pak dostane tato služba životu charakter služby Bohu. A tím získá zkušenost s Bohem a představu o Bohu hlubší dimenze.⁵⁸ O náboženský rozvoj a výchovu by mělo být postaráno dnes a neodsunovat je na zítra. Zkušenost, kterou teď dítě může udělat nebo také nemusí udělat, vchází ovšem také do jeho později uzrávající podoby víry, nebo také nevchází. Dnes může dítě zakusit Boží bezprostřednost v každém vztahovém aktu, skrze všechno, co se stává v naší současnosti. Nový člověk nenastupuje teprve v mlhavé budoucnosti lidstva, také ne v průběhu osobního života teprve jako dospělý, ale předstupuje nyní. Skrze každou novou zkušenost, kterou dítě od narození jako člověk udělá, se zakouší nově. Co nemůže růst teď, to bude moci později dorůst jen těžko.⁵⁹ Dobré je prožívat křesťanství již od malička, kdy rodiče předávají dítěti dar víry během všech jeho vývojových fází. Pokud rodiče chápou svůj úkol být svým dětem vzorem tak vážně, jak si to zaslouhuje toto poslání, může i rodinná modlitba s dospívajícími znamenat velké upevnění víry. Formu modlitby je třeba volit spíše vlastními slovy. Děti, které se spolu s rodiči modlí a slyší, jak rodiče svěřují svá přání Bohu, jak se jemu vyznávají ze svých vlastních vin a prosí jej o sílu, se učí znát jejich srdce a to jim pomáhá, aby nepodlehly ani škodlivým vlivům zvenčí, ani těžkostem vyplývajícím z prožívání období puberty.

Křesťanská výchova pro děti předškolního a školního věku může probíhat v různém prostředí a rozdílně. Do tohoto prostředí patří mateřská škola, do níž chodí mnoho dětí z nevěřícího prostředí, ale kde rodiče s křesťanskou výchovou svých dětí souhlasí, i když k ní doma sami nepřispívají, pravidelné setkávání dětí na faře, dětské bohoslužby slova, výuka náboženství na základní škole. Velmi záleží na poměru složení dětí z věřícího a náboženského prostředí. Křesťanství staví na zdravých a obecně lidských základech. Proto je výchova k zodpovědnému lidství a k otevřenosti pro vnímání vyšších hodnot a skutečností významným aspektem pro přijetí Krista se vším, co je, k čemu vybízí a co přináší. Taková výchova uschopňuje často k přijetí Krista i mladého člověka, který se jinak s vírou ve svém dětství v rodině nesetkal.

Předškolní výchova stojí především na citovém základě. Rozvíjíme-li v dítěti emocionálně, silně zážitkově cit ke všemu živému v přírodě, k lidem v okolí dítěte i cit k věcem, vyrůstá v něm vztah plný úcty a respektu k přírodě, k lidem a věcem

⁵⁸ Srov. SMAHEL, Rudolf. Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte v křesťanské rodině. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1993, s. 18–22.

⁵⁹ Srov. SMAHEL, Rudolf. Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte v křesťanské rodině, s. 56–57.

a k veškerému Božímu stvoření. A skrze stvoření je možné dítěti ukazovat Stvořitele.⁶⁰ Rodina, v níž se stýkají různé generace a vzájemně si pomáhají získat vyspělejší moudrost a sladit lidská práva s ostatními požadavky společenského života, je základem společnosti. Rodina je školou bohatěji rozvinutého lidství.⁶¹ Děti jsou uváděny do způsobů, jakými ostatní členové rodiny s Bohem hovoří, jak ho společně oslavují, do jaké míry se na něj spoléhají. Náboženský život a názory rodiny se promítají zásadně i do pozdějších postojů, názorů a zvyků dítěte. Děti musí zažít krásu toho, že je možno všechno říci. Dobré je pokud děti získají návyk modlitby nejen večer a při zvláštních příležitostech, ale prožívají-li s Bohem celý den. Dítě se tím přirozeně naučí všechno ve svém životě odevzdávat Bohu, a bude-li to umět v malých věcech, dokáže to i až to bude třeba, i ve velkých. Od dospělých členů rodiny to ovšem vyžaduje, aby se i oni učili svůj život takto prožívat ve spojení s Bohem. Pro dítě je důležité také, abychom je provázeli více než vážným vyprávěním také něčím veselým. Velmi uvolňujícím způsobem působí zpěv, nebo pohádka.

Dospívání je dobou, v níž jsou jak děvčata, tak chlapani nejméně přístupni vlivu jakékoli autority, ať už etické nebo náboženské. Dospívající člověk má být uveden do řádu, v němž by byl schopen se naučit osobně přebírat zodpovědnost a žít podle měřítká cti. Z těchto přeměn má vyjít dospělý mladý člověk, který je svobodný jak v osobním bytí, tak v životním naplnění.

Závěrem, bych chtěla uvést to, že člověk je živoucí osobností v každé své životní fázi a to za předpokladu, že každé období prožívá se zřetelem na jeho vnitřní smysl a v celé jeho plnosti. Dále, že lidský život je bohatě prosycen hodnotami. Díky nim se uskutečňují cíle, které mají opravdové trvání. Různá životní období člověka sebou přináší možnosti zkušeností, které jsou důležité pro další rozvoj člověka.

Hledání lidské identity a její formování není záležitostí pouhé reflexe, ale především věcí lidského konání. Takovýto činný rozměr lidství měl nejrůznější podoby a k těm nejvýznamnějším patří právě výchova ať náboženská či jiná. V ní se realizovaly a rozvíjely nejenom faktické možnosti nedospělého člověka, ale i jeho začlenění a zakotvení do společnosti. V případě náboženské výchovy se jedná o začlenění do společenství církve. Proto je třeba se věnovat křesťanské výchově již u dětí v rodině a rozvíjet tak jejich náboženskou gramotnost.⁶² „Smysl výchovy, ono výchovno, tedy tkví ve vymezení a přijetí osobní odpovědnosti za okruh života přidělený a svěřený vychovateli. Ve výchově svět spolupůsobí na dítě jako příroda a jako společnost.“⁶³

2.4 Návrh stanovení kritérií náboženské gramotnosti

Mezi oblasti náboženské gramotnosti by měly patřit všeobecné znalosti z oblasti křesťanství, které by měly vést k porozumění vyjadřování pravdy o světě pomocí různých literárních a myšlenkových forem. Dále porozumění uměleckým dílům vzniklým jako výraz křesťanského učení a křesťanské tradice. Uvědomění si bohatství či jeho znovunalezení církevních i občanských slavností i lidových zvyků. Symbolická a komunikační funkce lidských slavností jako jsou církevní slavnosti, židovské

⁶⁰ Srov. HERCIKOVÁ, Pavla E. Křesťanská výchova dětí. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2002, s. 76–77.

⁶¹ GS 52

⁶² Srov. PELCOVÁ, Naděžda. Vzorce lidství, s. 15.

⁶³ PELCOVÁ, Naděžda. Vzorce lidství, s. 185.

a muslimské svátky a slavnosti hraje v dnešním světě důležitou roli.⁶⁴ Nejen umět se orientovat ve svém náboženství, ale mít také ponětí o těch, se kterými se můžeme v našem prostředí setkat.

Při stanovení kritérií je důležité stanovení cílů, kterých chceme dosáhnout v té určité oblasti vzdělávání. Zaměření na vzdělávací cíle, v našem případě na náboženskou gramotnost sleduje účelnou a logickou organizaci vzdělávání. Cíle náboženské gramotnosti by tedy měly být zaměřeny na schopnost sžít se s křesťanským náboženstvím, tedy s jeho hodnotami a tradicí, kterou nám nabízí a umět ho uplatnit v praxi a to vše v daných souvislostech křesťanské víry. Cílová rozhodnutí pro výuku jsou důležitá, jelikož se při tomto způsobu plánování ptáme nejen na to co má člověk vědět, ale i na to jak má s těmito vědomostmi naložit. Jde o určité zpětné vazby, z nichž má být jako důsledek stanoven určitý cíl. Každý vzdělávací cíl má mít jak materiální stránku, která se vztahuje k obsahu a upozorňuje na to, co máme znát, tak formální stránku, která se vztahuje k našemu jednání, jak vědomosti uplatnit. Důležité je si také umět osvojit komunikaci, která nás vede k lepšímu porozumění sebe samých i druhých a také svému prostředí. Vzdělávání orientované na určité cíle má být plánováno s ohledem na situační pozadí a v návaznosti na stav znalostí a schopností dotyčných adresátů. Měly by posilovat odvahu lidí ke svobodě a k vlastní zodpovědnosti. Obsahy vzdělávacích cílů mají být určeny nejen na základě odborného významu, ale i se zřetelem na jejich funkci ve specifických situacích veřejného i soukromého života. Vzdělávací cíle a vzdělávací obsahy se mají orientovat na praxi, na dané situace a na budoucnost. Jelikož životní skutečnost je vystavena nepřetržitě proměně, je třeba tyto cíle a obsahy vzdělávání neustále přehodnocovat.⁶⁵ Mezi hlavní prostředky k dosažení určitého náboženského vzdělání patří katecheze ať dětí či dospělých, dále též pastorační práce.

Služba slova v církvi má různé formy přiměřené podmínkám. Jednou z jeho forem je i katecheze jako systematické vedení ve víře. První formou je evangelizace, jejímž cílem je vzbuzení prvního úkonu víry. Jinou formou je Katecheze a jejím cílem je, aby lidé pomocí vhodně předložené nauky měli živou, rozvinutou a činorodou víru. Existuje i liturgická forma v rámci slavení liturgie, zejména eucharistie.

Při evangelizaci nebo katechezi je nutno vycházet ze situace místních církví. Je třeba uznat oprávněnost katechetického vyučování jak po linii školství, tak na úrovni farností nebo církevních řádů a hnutí působících u nás. Doporučuje se, aby konkrétní příprava na první přijetí svátosti smíření a Eucharistii byla prováděna ve farnosti. Je třeba hlásat radostnou zvěst od základů ve všech vrstvách obyvatel – u předškolních a školních dětí, mládeže, ale i dospělých. Základem, středem a zároveň i vrcholem evangelizace a jejího úsilí zůstane vždy jasné vyznání, že v Ježíši Kristu, Božím Synu, který se stal člověkem, zemřel a vstal z mrtvých, se poskytuje každému člověku možnost spásy jako dar Boží milosti a dobrotivosti. Kristus žije ve svých věrných, je svědectvím, které podává laik celým životem, pramenícím z víry, naděje a lásky.⁶⁶

Ti, kteří se rozhodnou pro víru v evangelium, by měli být dále připravováni a vedeni katechizací k přijímání svátostí po celý svůj osobní křesťanský život. Katecheze pomáhají křesťanům prožít bohatý duchovní život nejen mezi nimi navzájem a společně, ale i ve vztahu k ostatnímu složitému světu. Pomáhá jim najít správnou cestu v úskalích dnešní doby.

⁶⁴ Srov. MUCHOVÁ, Ludmila. Náboženská výchova ve službě české škole, s. 35.

⁶⁵ Srov. MUCHOVÁ Ludmila. Náboženská výchova ve službě české škole, s. 12–15.

⁶⁶ Srov. Katechetické směrnice České biskupské konference. Praha: Sekretariát ČBK, 1994, s. 4–5.

Problém vzdělávání byl vždy úzce spjat s posláním církve. Na tomto poslání se katolická škola zúčastňuje jako skutečný církevní subjekt svou výchovnou službou oživovanou duchem evangelia. Její orientace je zaměřena na syntézy mezi vírou, kulturou a životem.⁶⁷

Pedagogika iniciace. Zásadní otázkou v dnešní době je: Jak zprostředkovat víru v kontextu všeobecné krize předávání hodnot, kterou zakouší celá společnost? V současnosti jsou postrádány základní pravidla lidské existence. Děti, mladí lidé, rodiče jsou dnes formováni zcela novou kulturou. Dnes jsme ovlivňováni nejen všudypřítomnými médii, ale také stále novými prostředky komunikace a stále více se proměňujícími principy výchovy v rodině i ve škole. Lidé si dnes vytváří nový vztah ke křesťanství, vazby na církev slábnou, pomalu se vytrácí vědomí křesťanských hodnot a roste vliv jiných náboženství. To vše mění vztah lidí k Pravdě. Přesto se i dnes najdou lidé, kteří touží po Kristu, chtějí ho poznat a žít z jeho poselství a tak naplňují svůj smysl života. Dnes je velmi důležité, aby sami křesťané objevili význam velikonočního tajemství, jako základ své víry a celého křesťanského života.⁶⁸

Pojmu pedagogika iniciace, užívali církevní otcové, když mluvili o mystagogii, tedy uvedení do tajemství. V dnešní době je důležité věnovat pozornost katechumenátu dospělých, na který tato pedagogika iniciace odkazuje. Oni totiž mohou velmi ovlivnit farní společenství a nejen tam, mohou svou vírou přinášet Krista i do svého blízkého okolí domova, práce, ale zábavy. Tím, že farní společenství doprovázejí žadatele o křest, znovu vstupují do procesu iniciace a tím se ke svému prospěchu hluboce vnitřně obnovují. Pro směr, který by měla katecheze následovat je zásadní, aby byla vedena příkladem Ježíše Krista, vychovatele víry a má být záležitostí společenství, které je svou povahou misijní. Struktura katecheze má stát na základech, které otevírají cestu k chápání Písma a k životu církve. Těmito základy jsou: Apoštolské vyznání víry, svátosti, Desatero a modlitba Páně. Výchozím textem stále zůstává Katechismus katolické církve a jeho Kompendium. Pedagogika víry by měla vést k plnému přilnutí člověka k Bohu a to ve společenství církve.⁶⁹ Církev v každém období svých dějin hledá vhodné prostředky katecheze pro vyjádření své věrnosti Bohu a člověku, aby lépe uměla reagovat na požadavky své doby. Během dvacátého století se katecheze začala stále více opírat o Biblii, jako kdyby si katolíci křesťané stále více uvědomovali, že neznat Písmo znamená neznat Krista. Důležité bylo, též si uvědomit, že opravdová zralost víry je možná v každé životní etapě. Jak v katechezi dětí, tak dospělých došlo k velkému rozvoji.⁷⁰

2.5 Obecné základy křesťanské víry

Jde o základní vědomosti o biblické zvěsti a o křesťanském učení. Jedná se tedy, o porozumění křesťanskému obrazu Boha a Ježíše jako Krista. Dále o to, zda člověk, křesťan rozumí základním druhům křesťanské modlitby a základnímu chování spojenému s modlitbou.

⁶⁷ Srov. Kongregace pro katolickou výchovu: Vychovávat společně v katolické škole: Poslání sdílené zasvěcenými osobami a věřícími laiky. Praha: Sekretariát ČBK, 2008, článek 5.

⁶⁸ Srov. Francouzská biskupská konference: O směřování katecheze v dnešní době: Národní text pro orientaci katecheze ve Francii a principy její organizace. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 9–10.

⁶⁹ Srov. Francouzská biskupská konference, s. 10–11.

⁷⁰ Srov. Francouzská biskupská konference, s. 18–20.

Víra je osobní základní volba, jde o přilnutí celého člověka k Bohu, který se zjevuje. Vyžaduje, aby člověk rozumem i vůlí přijal Boží zjevení, které Bůh uskutečnil svými činy i svými slovy. Jde o nadpřirozený Boží dar. Starý zákon představuje víru jako naprostou důvěru v Boží slovo. V Novém zákonu je víra přiznáním, že Ježíš Kristus je Syn Boží, který zemřel a vstal z mrtvých pro spásu všech lidí.⁷¹ Vyznání víry je souhrnem pravd víry a jako takový tvoří základ a východisko katecheze. Apoštolská církev od počátku vyjadřovala a předávala svou víru ve stručných a pro všechny srozumitelných tezích. Mezi vyznání víry se počítají Apoštolské vyznání víry a Nicejsko-konstantinopolské vyznání víry. Prvnímu z nich se říká apoštolské, jelikož se považuje za věrné shrnutí víry samých apoštolů. Druhé odvozuje svou významnost ze skutečnosti, že bylo výsledkem věroučných disputací prvních dvou ekumenických koncilů a je společným pokladem všech velkých církví Východu a Západu.⁷² Poprvé se vyznání víry pronáší při křtu. Symbol víry je především křestním symbolem, jelikož se uděluje ve jménu Otce i Syna i Ducha svatého. Vyznání víry je rozděleno na tři části. První část je věnována první božské osobě a dílu stvoření, druhá část je vyhrazena druhé božské osobě a tajemství lidského vykoupení a třetí je věnována třetí božské osobě jako zdroji a základu našeho posvěcení. Modlit se s vírou „Věřím v Boha“ znamená vstupovat do společenství s Bohem Otcem, Synem a Duchem svatým a také s celou církví.⁷³ Víra v Boha nás vede k tomu, abychom se k němu obraceli jako ke svému prvopočátku a ke svému poslednímu cíli, aby byl pro nás vším.⁷⁴ Jako jsou božské osoby nerozdílné v tom, čím jsou, tak jsou také nerozdílné v tom, co působí. Každá božská osoba zjevuje, co je jí vlastní v Trojici, především v božských posláních vtělení Syna a darování Ducha svatého.⁷⁵ Bůh ukazuje svou všemohoucnost tím, že nás odvrací od hříchů a obnovuje s námi své přátelství svou milostí.⁷⁶ Bůh stvořil svět, protože chtěl zjevit svou slávu a chtěl, aby lidé měli účast na jeho pravdě. Člověk byl stvořen k Božímu obrazu, Bůh ho ale nestvořil samotného, ale jako muže a ženu a jejich spojením vzniká první forma společenství. Adam a Eva předali svému potomstvu lidskou přirozenost, poraněnou jejich prvním hříchem, člověk tím byl zbaven první svatosti a spravedlnosti. A přesto všichni, kdo uvěří v Ježíše Krista, mají naději na život věčný. Věřit, že Ježíš Kristus je Boží Syn, je nutné k tomu, aby člověk mohl být křesťanem. Ježíš Kristus je zároveň Bůh a člověk, proto je jediným prostředníkem mezi Bohem a člověkem.⁷⁷ Panna Marie se svou poslušností Bohu, se stala matkou všech živých. Ježíš nezrušil Zákon, on ho naplnil, tou nejdokonalejší obětí. Kristovo vykoupení spočívá v tom, že přišel, aby dal svůj život za druhé a svým zmrtvýchvstáním nám otevřel cestu k životu a nepřestává se za nás přimlouvát u Otce. Duch svatý, kterého posílá zmrtvýchvstalý Ježíš Kristus, buduje a oživuje církev, která je svátostí společenství Nejsvětější Trojice a lidí.⁷⁸ Církev je v tomto světě svátostí spásy. Církev je tělo Kristovo a on je její hlavou. Laici mají podíl na Kristově kněžství a mají svědčit o Kristu. Z Kristovy vůle má církev moc odpouštět hříchy pokřtěným.⁷⁹ Díky tomu, že Ježíš byl vzkříšen, máme i my naději na vzkříšení těla a duše. Toto vše

⁷¹ Srov. PETROSILLO, Piero. Křesťanství od A až do Z, s. 223.

⁷² Srov. PETROSILLO, Piero: Křesťanství od A až do Z, s. 226.

⁷³ Srov. KKC 190, 197

⁷⁴ Srov. KKC 229

⁷⁵ Srov. KKC 267

⁷⁶ Srov. KKC 277

⁷⁷ Srov. KKC 480

⁷⁸ Srov. KKC 747

⁷⁹ Srov. KKC 986

církev vyznává. Tvořit živé společenství církve, žít smysluplně pomocí Ducha svatého, být solí země, to znamená svědčit o své víře a za to dostáváme příslib věčného života.

2.6 Základní poznatky o liturgickém roce

Je dnešní člověk technického věku, schopen porozumět symbolickému charakteru liturgie? Je schopen prostřednictvím liturgie komunikace s Bohem? Symbol je sám o sobě něčím tělesně-duchovním, je vnějším výrazem něčeho vnitřního, a aby si uchoval plnou vypovídající sílu, musí být realizován s vážností a soustředěností. Liturgický akt má člověku pomocí hmotných symbolů provádět liturgii. Uvědomělá aktivní účast na liturgických úkonech je vázána na určité předpoklady. Těmito předpoklady je nejprve život z víry a přesvědčení že v liturgii je v Kristu při díle pro naši spásu sám Bůh a že my tuto spásu potřebujeme. Jde přitom o základní víru v osobního Boha vůbec. V posledních desetiletích ochabla nábožensko-křesťanská socializace dětí a mládeže. Co dělat, aby došlo ke změně situace? Bude třeba velkého úsilí jak v oblasti liturgické, tak pastorální. Aby dnešní člověk došel k pokroku v této oblasti, musí se naučit vnitřně ztišit a soustředit se. V dnešním světě kde vládne povrchní zábava v hromadných sdělovacích prostředcích a přemíra stresu to vůbec není lehké. Slavení liturgie též předpokládá schopnost účastníků umět vytvářet společenství. Společenství vyžaduje rezignaci na individualismus a egoismus, který se uzavírá sám do sebe. Důležité je umět láskyplně přijmout druhé, takové jací jsou. Toto vše nám pak umožňuje prožít opravdově celý liturgický rok ve společenství druhých.⁸⁰

2.6.1. Liturgický rok

V liturgickém roce slavíme památku spásných činů Božích v Ježíši Kristu, v průběhu jednoho roku. Křesťanské slavení svátků se jako připomínka spásných činů Ježíše Krista stále opakuje, aby se naplnila jeho funkce zvěstování a zpřítomňování spásy. Kristovo velikonoční tajemství je zdrojem a středem liturgického roku. Pro křesťanství jsou určující hlavní svátky Velikonoce a Vánoce. Velikonoce poukazují na vítězství života nad smrtí. Vánoce symbolizují Boží Vtělení. Liturgický rok se dělí na vánoční a velikonoční okruh a liturgické mezidobí. Za počátek liturgického roku dnes považujeme první neděli adventní. Důležité je si uvědomit, že středem církevního roku jsou neděle a Velikonoce. O nedělích slavíme týdenní slavnost vzkříšení. Velikonoce představují každoroční slavnost vzkříšení.

Liturgický rok začíná adventem, přípravou na svátky Narození Páně. O čtyřech nedělích i všedních dnech si připomínáme slova proroků, kteří připravovali vyvolený národ na příchod Spasitele. Dne 25. prosince slavíme slavnost Narození Páně, tato slavnost trvá osm dní, neboli oktáv až do 1. ledna, kdy slavíme slavnost Matky Boží, Panny Marie a 6. ledna církev slaví nejstarší vánoční svátek a to je svátek Zjevení Páně. Následující neděle končí svátkem Křtu Páně vánoční období. Po svátku Křtu Páně až do Popeleční středě prožívá církev první část liturgického mezidobí. Čtyřicet dní před Velikonocemi začíná Popeleční středou postní doba. Její prvotní náplní je příprava katechumenů na křest. Společenství pokřtěných tyto katechumeny doprovázejí a prožívají duchovní obnovu, aby mohli o Velikonocích obnovit své vlastní křestní sliby. Od 5. neděle postní více přemýšlíme a rozjímáme o utrpení Páně. Doba postní

⁸⁰ Srov. ADAM, Adolf. Liturgika, Křesťanská bohoslužba a její vývoj, s. 104–106.

vrcholí Svatým týdnem, kdy prožíváme poslední týden Ježíšova života, jeho smrt a zmrtvýchvstání. O Květné neděli slavíme Kristův vjezd do Jeruzaléma a zároveň si připomínáme jeho utrpení. Na Zelený čtvrtek večer slavíme mši sv. na památku Večeře Páně, ustanovení Eucharistie a svátosti kněžství. Na Velký pátek si připomínáme Utrpení Páně obřady, které se skládají z bohoslužby slova, uctívání sv. kříže a svatého přijímání. Bílá sobota je dnem klidu a rozjímání o Ježíšově pobytu v hrobě.⁸¹

Vrcholem Svatého týdne je slavnost Zmrtvýchvstání Páně. Kristovo vzkříšení slavíme o Velikonoční vigílii v noci z Bílé soboty na Velikonoční neděli. Při této vigílii jsou křtěni katechumeni a věřící obnovují svůj vlastní křestní slib. Následuje velikonoční oktáv až do 2. neděle velikonoční, kdy nově pokřtění nosí bílé roucho. Padesát dní od Velikonoční neděle tvoří velikonoční období, čtyřicátý den po zmrtvýchvstání slavíme slavnost Nanebevstoupení Páně, po ní následuje devítidenní příprava na slavnost Seslání Ducha svatého, která vrcholí vigílií a dnem slavnosti. V tento den končí velikonoční doba. Pak prožívá církev druhou část liturgického mezidobí, která končí před 1. nedělí adventní následujícího liturgického roku. Křesťané se v tomto období učí žít se vzkříšeným Kristem.

2.6.2. Liturgické reálie

Křesťané, kteří se scházejí ke slavení liturgie, jsou vždy ovlivněni kulturou, kterou žijí. V důsledku toho používají různé symboly, znamení, slovní i pohybové projevy k vyjádření tajemství, které slaví.

Mezi liturgické reálie patří například bohoslužebná roucha. Ty dnešní, jak je známe, mají svůj základ v oblečení starých Římanů. V liturgii se dochovaly až do dnešních dnů. Biskup obléká k liturgii albu přepásanou cingulem, štolu a ornát, na hlavě má malou čepičku zvanou solideo, kterou sundává pouze od preface do sv. přijímání, tedy smeká pouze před Kristem v eucharistii. Při slavné pontifikální mši sv. má biskup na hlavě mitru a v ruce drží berlu, jako odznak svého pastýřského úřadu. Kněží oblékají k liturgii albu s cingulem, štolu a ornát. Oděv jáhnů se skládá z alby s cingulem, štolu upevněné z levého ramene na pravý bok, a dalmatiky. Barvy liturgických oděvů se řídí liturgickou dobou a okolností slavení liturgie.

Mezi další liturgické reálie patří předměty, které se používají při slavení liturgie. Středem liturgie je oltář. Při mši svaté svítí u oltáře nebo na něm sudý počet svíček. Kromě praktického významu má jejich světlo přitáhnout naši pozornost na oltář. Slaví-li eucharistii biskup ve své diecézi, mělo by na oltáři svítit 7 svíček, které jsou znamením sedmi darů Ducha svatého. Při přinášení obětních darů se na oltář klade korporál a purifikatorium určené k očištění prstů a posvátných nádob od částec Eucharistie. Vedle purifikatoria se postaví také kalich. Kněz přijímá misku s hostiemi a konvičky s vínem a vodou a přináší je k oltáři. Pak pokládá misku a kalich s vínem a kapkou vody na korporál. Na oltář se pokládá i misál. V misálu je celý průběh mše svaté. Při svatém přijímání se používá patena, která má zabránit upadnutí částec Eucharistie na zem a jejich zneuctění. V kostele je též místo k předčítání Božího slova, na tomto místě stojí ambon. Boží slovo se čte z lekcionáře, evangelium někdy z evangeliáře, který přináší jáhen na začátku mše svaté v slavnostním průvodu a klade jej na oltář. Pro modlitbu věřících tzv. přímluvy se používají knihy přímluv. Při slavných bohoslužbách se užívá

⁸¹ Srov. PLHOŇ, Jirí. Pracovní listy pro výuku náboženství. Rosice u Brna: nakladatelství Gloria, 2000, hodina 23

také kadidla. Toto vše patří k liturgickým reáliím. Mezi liturgické reálie patří další spousta předmětů v kostele jako třeba křtitelnice, varhany atd. Když přemýšlíme o liturgických předmětech, musíme mít na mysli, že všechno, co při liturgii děláme, má mít za cíl oslavu Boha. Celá liturgie nás má přiblížit k Ježíši Kristu a umožnit nám, abychom žili ve společenství s ním.

2.7. Základní orientace ve svátostech

Slavení svátostí má doprovázet křesťana celý duchovní život a zásadním způsobem ovlivňovat jeho duchovní zrání. Člověk se udělením svátostí sjednocuje s církví pozemskou i nebeskou, s její kosmickou dimenzí. Předpokladem pro rozvoj všech svátostí je udělení svátosti křtu. Křtem se člověk sjednocuje s Církví.⁸² Svátosti Nového zákona ustanovil Ježíš Kristus. Svátostí je sedm: křest, biřmování, eucharistie, pokání, pomazání nemocných, kněžství a manželství. Tyto svátosti zahrnují všechny úseky a důležité okamžiky života křesťana: díky jim se u křesťanů život z víry rodí a vzrůstá, dostává se mu uzdravení i daru poslání. Za svátost svátostí je považována eucharistie, ostatní svátosti jsou k ní zaměřeny jako ke svému cíli. První tři svátosti, nazývané též iniciační svátosti uvádějí do křesťanského života, další dvě jsou svátosti uzdravení a nakonec se jedná o svátosti, které slouží společenství a poslání věřících.⁸³ Svátosti do nás vlévají Boží milost. Ve svátostech dostáváme milost posvěcující (křest a svátost smíření) a milost pomáhající (biřmování, eucharistie, pomazání nemocných, kněžské svěcení a manželství). U každé svátosti můžeme pozorovat tři roviny. Jednak je to rovina týkající se obřadu, kterým se svátost uděluje, dále rovina účinku, který získává ten, kdo svátost přijímá a nakonec rovina milosti, kterou Bůh vlévá tomu, kdo přijímá svátost.

Svátost křtu neviditelně očišťuje od nákazy hříchu, dochází k zásadnímu zlomu v životě člověka, protože vstupuje do nového života v Kristu a otevírá se mu cesta k svatosti. Získává podíl na boholidské přirozenosti Krista. Podstatným obřadem křtu je ponoření nebo polítní vodou a slova: „Já tě křtím ve jménu Otce i syna i Ducha svatého.“ Účinkem křtu se stává pokřtěný Božím dítětem a jsou mu odpuštěny hříchy. Pokřtěný dostává Boží milost, aby mohl žít jako křesťan. Křest vtiskuje do duše nezrušitelné duchovní znamení, pečeť, která posvěcuje pokřtěného pro bohopoctu křesťanského náboženství. Pro tuto pečeť nemůže být křest opakován.⁸⁴

Svátost biřmování zdokonaluje křestní milost. Biřmování stejně jako křest, vtiskuje do křesťanovy duše duchovní znamení, nezrušitelnou pečeť. Tato svátost se může přijmout jen jedenkrát za život. Skrze svátost biřmování jsou věřící dokonaleji spojeni s církví a vybaveni zvláštní silou Ducha svatého.⁸⁵ Při obřadu Biskup maže čelo biřmovance olejem a říká: „Přijmi pečeť darů Ducha svatého.“ Pomazání posvátným křížem po křtu, při biřmování a kněžském svěcení je znamením zasvěcení. Je-li biřmování slaveno odděleně od křtu, jeho spojení s ním je vyjádřeno kromě jiného obnovou křestních slibů.⁸⁶

⁸² Srov. SLÁDEK, Karel. *Mystická teologie východoslovanských křesťanů*. Červený Kostelec: nakladatelství Pavel Mervart, 2010, s. 117.

⁸³ Srov. KKC 1210, 1211

⁸⁴ Srov. KKC 1280.

⁸⁵ Srov. 2. vatikánský koncil, LG 11.

⁸⁶ Srov. KKC 1321.

Eucharistie je zdrojem a vrcholem celého křesťanského života. Ježíš Kristus při poslední večeři, tu noc, kdy byl zrazen, ustanovil eucharistickou obět' svého těla a své krve pro všechny časy, dokud znovu nepřijde.⁸⁷ K eucharistii jsou všechny ostatní svátosti a také všechny církevní služby zaměřeny. Prostřednictvím této svátosti Kristus vylévá milosti spásy na své tělo, jímž je církev. Podstatná znamení eucharistické svátosti jsou pšeničný chléb a víno z vinné révy, na které se svolává požehnání Ducha svatého a nad nimiž kněz pronáší slova proměňování, které vyslovil Ježíš během Poslední večeře: „ Toto je mé tělo, které se za vás vydává... Toto je kalich mé krve...“⁸⁸ Kdo chce přijmout Krista v eucharistickém přijímání, musí být ve stavu milosti. „V eucharistii jsou věřící a celý svět Kristem pozdvihováni do nového světa, který očekávají a který přijde v plnosti časů.“⁸⁹ Svátost podtrhuje skutečnost, že člověk se sám nedokáže ospravedlnit, nemůže sám ze své vůle si odpustit nebo jen tak přejít svá provinění, jelikož ospravedlnění a odpuštění potřebuje od Boha.⁹⁰ Eucharistie je jedinou cestou ke šťastnému životu lidí. Učí nás pravé víře a provází nás životem jako neustále nová přítomnost Ježíše vzkříšeného z mrtvých. Eucharistie je naší možností vytvořit z našeho života něco hodnotného.

Eucharistie je též díkyvdání. Jménem celého stvoření zpíváme Bohu chválu. Je to možné jen skrze Krista a s ním, aby ji Bůh přijal v něm. Celá církev se účastní oběti Ježíše Krista. Eucharistií vyjadřujeme svou vděčnost Bohu Otci za všechno, co pro nás vykonal skrze stvoření, vykoupení a posvěcení. Eucharistie zpřítomňuje obět' kříže tím, že je její památkou a že nám přivlastňuje její ovoce. Kristova obět' je jedna jediná, sám nám ji přináší skrze službu kněží. V této božské oběti, která se koná ve mši svaté, je přítomen a nekrvavým způsobem obětován sám Kristus, který se obětoval jen jedenkrát krvavým způsobem na oltáři kříže.⁹¹ Církev je též Kristových Tělem a má účast na oběti své Hlavy. Celá církev je spojena s Kristovou obětí a s jeho přimluvou. Papež pověřený Petrovou službou v církvi, je spojen s každým slavením eucharistie, je znamením a též služebník jednoty všeobecné církve.⁹²

Vnímáme-li slavení eucharistie jako účast na Kristově oběti, můžeme pochopit význam jednotlivých služeb. Biskup nebo kněz předsedá shromáždění, autenticky vykládá Boží slovo a jménem Krista a církve pronáší eucharistickou modlitbu. Svou přítomností představuje jednotu církve a svou službou zaručuje platnost eucharistie. Jáhen předčítá evangelium a pronáší jménem celého shromáždění výzvy a přimlavy. Lektor předčítá Boží slovo. Pověřené lidé přinášejí jménem všech přítomných a celé církve dary chleba a vína, a tím předkládají Bohu naše díkyvdání. Společenství věřících svými modlitbami, dialogy a zpěvy i pozorností, s jakou je přítomno slavení eucharistie, vzdává Bohu chválu a díkyvdání a prosí za potřeby časné i věčné.⁹³ Věřící mají mít uvědomělou, zbožnou a aktivní účast na posvátném úkonu. Mše sv., jak ji dnes známe, se skládá ze dvou částí: z bohoslužby slova a bohoslužby oběti, k nimž se řadí úvodní obřady a závěr. Bohoslužba se slaví formou dialogu předsedajícího kněze se shromážděním věřících.

Vstupní obřady mše sv. začínají průvodem kněze s přísluhujícími k oltáři. Kněz zdraví oltář úklonou, políbí jej a okouří kadidlem, pak následuje úkon kajcnosti, Kyrie,

⁸⁷ Srov. KKC 1323.

⁸⁸ KKC 1412.

⁸⁹ SLÁDEK, Karel. *Mystická teologie východoslovanských křesťanů*, s. 122.

⁹⁰ Srov. SLÁDEK, Karel. *Mystická teologie východoslovanských křesťanů*, s. 120.

⁹¹ Srov. KKC 1367

⁹² Srov. KKC 1369

⁹³ Srov. PLHOŇ, Jiří. *Pracovní listy*, hodina 11.

Sláva na výsostech Bohu a vstupní modlitba. V této modlitbě kněz jménem všech věřících přednáší Bohu prosby a úmysly. Bohoslužba slova se skládá ze čtení z Písma svatého, žalmu, následuje zpěv před evangeliem, evangelium, homilie, vyznání víry a přímlyvy. Další částí mše svaté je eucharistická bohoslužba, která začíná přípravou darů, modlitbou nad dary, následuje preface, eucharistická modlitba, modlitba Páně, pozdravení pokoje, svaté přijímání a modlitba po přijímání. Závěrečné obřady obsahují požehnání a propuštění věřících.⁹⁴

Prostřednictvím svátosti smíření jsou nám odpuštěny hříchy spáchané od křtu nebo od poslední platné svátosti smíření. Obřad má tyto části: Zpytování svědomí, lítost, předsevzetí, vyznání hříchů a rozhřešení. Věřícím je udělena milost od Boha pro přemáhání hříchů a pokušení a pro růst ve svatosti. Věřící je znovu smířen s Bohem a s církví. Hřích totiž není jen soukromou záležitostí jednotlivce. Kdykoliv hřešíme, zatěžujeme celou církev.

Svátostí pomazání nemocných jsou věřící přivtěleni ke Kristu trpícímu, který skrze své utrpení zachraňuje svět. Účinky této svátosti jsou, že nemocný dostává zvláštní dar Ducha svatého, aby ho ochránil před pokušením a před hříchem a vedl ho k uzdravení duše i těla. Spojuje nemocného s Kristovým utrpením, aby se posvětil a svým utrpením měl účast na Kristově vykoupení. Dovoluje nemocnému, aby své utrpení spojil s životem církve. Jde-li o člověka, jež je vážně nemocen, tato svátost ho připravuje na poslední přechod, který nás všechny jednou čeká. Obřadem této svátosti je mazání nemocného na čele a rukách olejem a slova: „Skrze toto svaté pomazání ať ti Pán pomůže milostí Ducha svatého. Ať tě vysvobodí z hříchu, ať tě zachrání a posílí.“ Svátost pomazání nemocných mohou udělovat jen kněží a biskupové, kteří vyprošují zvláštní milost této svátosti. Křesťan může přijmout svaté pomazání, kdykoliv těžce onemocní, či je v nebezpečí smrti pro nemoc, nebo pro své stáří.⁹⁵ Během Ježíšova veřejného působení se často setkáváme s tím, že Ježíš uzdravuje nemocné. Když Ježíš uzdravuje nemocné, ukazuje, že přináší člověku uzdravení tělesné i duchovní.

Kněžství je svátost, skrze kterou pokračuje v církvi nadále až do konce časů poslání, které Kristus svěřil svým apoštolům; je to tedy svátost apoštolské služby. Člení se ve tři stupně: biskupství, kněžství a jáhenství.⁹⁶ Všichni pokřtění mají účast na všeobecném Kristově kněžství. Aby svůj úkol mohli plnit, ustanovil Kristus služebné kněžství, jehož úkolem je zprostředkovat společenství křesťanů, milost Boží a duchovní dary, které dává Kristus své církvi. Papež, římský biskup a nástupce svatého Petra, „je trvalý a viditelný zdroj a základ jednoty biskupů i celého množství věřících. Římský biskup ze svého úřadu Kristova náměstka a pastýře celé církve má totiž nad církví plnou, nejvyšší a všeobecnou pravomoc a je oprávněn ji vždycky svobodně uplatňovat“.⁹⁷ Jednotliví biskupové, kteří jsou nástupci apoštolů, vykonávají svou pastýřskou správu nad částí Božího lidu, která jim byla svěřena. V této jejich službě jim pomáhají kněží a jáhni. Biskupové se svými pomocníky mají za úkol vyučovat, posvěcovat a řídit ty, kdo jsou svěřeni do jejich služby. Úkolem vyučování je zvěstovat víru a přivádět nové učedníky k Ježíši Kristu. Úkol řídit vybavuje biskupy autoritou, která jim dovoluje vést svěřený lid osobně Kristovým jménem. Biskupské, kněžské a jáhenské svěcení mají tutéž strukturu. Udělují se v průběhu mše svaté. Podstatný obřad svátosti kněžství spočívá pro všechny tři stupně ve vkládání rukou biskupa na hlavu svěcence, jakož i ve specifické modlitbě svěcení, kterou se vyprošuje vylití Ducha svatého a jeho darů

⁹⁴ Srov. PLHOŇ, Jiří. Pracovní listy, hodina 13.

⁹⁵ Srov. KKC 1530 a 1531.

⁹⁶ Srov. KKC 1536

⁹⁷ KKC 882

potřebných pro službu, pro kterou je kandidát svěcen.⁹⁸ K základnímu obřadu jsou přidány doplňující obřady, které vyjadřují tajemství kněžství. Kněžství vtiskuje nezrušitelné duchovní znamení, kterým je biskup, kněz či jáhen připodobněn Kristu. Povolání a poslání, které dostal v den svěcení, zůstávají navždy. Svěcení dává milost Ducha svatého. Biskupům dodává sílu moudře vést svěřenou církev. Kněze posiluje k věrné a dobré službě. Jáhnům dává sílu ke službě.⁹⁹ Svátostí kněžství se člověk stává pro druhé tím, kdo uvádí do všeobecné milosti Krista Boží lid.

Svátost manželství v sobě zahrnuje znamení posledních časů, eschatologický moment, ve kterém příchod Božího království souvisí s perfektní dokonalostí manželské lásky v jednom bytí.¹⁰⁰ Bůh stvořil člověka jako muže a ženu. Stvořil ho z lásky a povolal jej k lásce, aby tak byl podobný samotnému Bohu. Vzájemná láska muže a ženy je obrazem lásky Boha k člověku a svou plodností odráží Boží stvořitelské dílo. Muž a žena jsou stvořeni jeden pro druhého, aby si v manželství vzájemně pomáhali a doplňovali se. Jejich jednota je proto nerozlučitelná. Nejsou už dva, ale jeden. Manželský svazek, kterým muž a žena mezi sebou vytvářejí nejnuitnější společenství celého života, zaměřené svou přirozenou povahou na prospěch manželů a na zplození a výchovu dětí, je mezi pokřtěnými povýšen Ježíšem Kristem na svátost.¹⁰¹ Svátost manželství je znamením jednoty Krista a církve. Dává manželům milost milovat se láskou, jakou Kristus miloval církev. Manželství se zakládá na souhlasu těch, kteří uzavírají manželskou smlouvu, to je na vůli se navzájem a definitivně odevzdat jeden druhému s cílem žít společenství věrné a plodné lásky.¹⁰² Účinkem svátosti manželství je, že manželství vytváří výlučný a nerozlučitelný svazek muže a ženy (manželské pouto). Manželé tím získávají zvláštní Boží milost, která jim pomáhá prohlubovat pouto lásky a jednoty a dobře vychovávat děti.

To, že svátosti mají tyto tři roviny, má dalekosáhlé důsledky pro náš život. Křesťanem v pravém slova smyslu může být pouze ten, kdo patří Kristu. Věřící není, ten kdo tvrdí, že věří, ale ten kdo víru žije. Teprve tehdy může působit třetí rovina svátostí tj. Boží milost.¹⁰³

⁹⁸ Srov. KKC 1573

⁹⁹ Srov. PLHOŇ, Jiří. Pracovní listy, hodina 21.

¹⁰⁰ Srov. SLÁDEK, Karel. Mystická teologie východoslovanských křesťanů, s. 123.

¹⁰¹ Srov. KKC 1601

¹⁰² Srov. KKC 1662

¹⁰³ Srov. PLHOŇ, Jiří. Pracovní listy, hodina 6

3. Anketní otázky farnosti

3.1. Kulturní gramotnost

Věková skupina 6 až 10 let.

1. Jak se jmenuje naše státní hymna?
2. Jak se jmenuje naše hlavní město?
3. Jak se jmenuje náš nejznámější most v Praze?
4. Jaká socha našeho významného světce stojí v horní části Václavského náměstí?
5. Jak se nazývá hrad, který u nás nese název po Karlu IV.?
6. Jaká řeka protéká Prahou?
7. Vyjmenuj dva známé české spisovatele, či básníky.
8. Vyjmenuj dva známé české hudební skladatele klasiky.
9. Kdo je považován za učitele národů.
10. Kdo byl Josef Lada?
11. Napiš jednoho našeho známého sportovce?
12. Jak se nazývá katedrála na Pražském Hradě?
13. Kde byl sv. Václav zavražděn?
14. Vyjmenuj tři české světce.
15. Jak se nazývá pověst, která se váže k Vyšehradu.
16. Jak se jmenuje náš současný prezident a kde má své sídlo?

Věková skupina 11 až 18 let

1. Kolik měl dcer kníže Krok?
2. Za koho se provdala kněžna Libuše?
3. Odkud pocházeli Konstantin a Metoděj?
4. V jakém městě byl sv. Václav zavražděn?
5. Z kterého královského rodu pocházela sv. Anežka?
6. Vyjmenuj některé stavby, které nesou v názvu jméno po Karlu IV.
7. V jakém slohu je postavena pražská katedrála?
8. Kdo je nazýván učitelem národů?
9. Za koho byla poprvé zavedena povinná školní docházka?
10. Která velká řeka protéká Prahou?
11. Napiš jednoho našeho známého sportovce.
12. Vyjmenuj dva známé české spisovatele, či básníky.
13. Vyjmenuj dva známé české hudební skladatele klasiky.
14. Kdo napsal operu Prodaná nevěsta?
15. Jak se jmenuje náš současný prezident?
16. Jak se jmenuje významný hřbitov na Vyšehradě?
17. Komu je zasvěcen chrám na Vyšehradě?
18. Jaký světec byl svržen do Vltavy z Karlova mostu?
19. Znáš nějakou osobnost českých dějin, která získala Nobelovu cenu?
20. Napiš dvě české osobnosti z oblasti vědy nebo průmyslu.

Věková skupina 19 až 55 let

(stejně otázky jsou i pro věkovou skupinu 55 let a výše).

1. Vyjmenuj dcery knížete Kroka.

2. Které významné sídlo podle pověsti kníže Krok založil?
3. Odkud pocházeli Konstantin a Metoděj?
4. V jakém městě byl zavražděn sv. Václav?
5. Jak se nazývá nejstarší česká kronika?
6. Kdo byl synem Jana Lucemburského a Elišky Přemyslovny?
7. V jakém slohu je postavena pražská katedrála?
8. Komu je zasvěcena pražská katedrála?
9. Kdo je nazýván učitelem národů?
10. Vyjmenuj některé známé české sportovce?
11. Vyjmenuj dva známé české spisovatele, nebo básníky.
12. Kdo z Čechů získal Nobelovu cenu za literaturu?
13. Vyjmenuj dvě opery od Bedřicha Smetany.
14. Jak se jmenuje nejstarší dochovaná česká skladba – chorál?
15. Jak se jmenuje významný hřbitov na Vyšehradě?
16. Kdo se stal prvním prezidentem Československa?
17. Vyjmenuj některé známé osobnosti v oblasti vědy a průmyslu, které nás proslavily i v zahraničí.

3.2. Náboženská gramotnost

Věková skupina 6 až 10 let.

1. Kolik osob je v jednom Bohu?
2. Kdo je Ježíš Kristus?
3. Kdo je Panna Maria?
4. Jaké je největší přikázání, které nám dal Ježíš Kristus?
5. Kterou svátost ustanovil Ježíš při své poslední večeři?
6. Jak se jmenuje svátost, ve které vyznáváme své hříchy a dostáváme odpuštění?
7. Jak se jmenuje modlitba, kterou nás naučil Pán Ježíš?
8. Kým se stáváme ve křtu?
9. Jaké jsou největší svátky v církevním roce?
10. Co slavíme o Vánocích?
11. Co slavíme o Velikonocích?
12. Proč za nás umřel Ježíš Kristus?
13. Koho v eucharistii přijímáme?
14. Mají křesťané povinnost slavit neděli?
15. Z kterých dvou hlavních částí se skládá mše svatá?

Věková skupina 11 až 18 let.

1. Kolik osob je v jednom Bohu a jak se nazývají?
2. Kdo je Ježíš Kristus?
3. Kdo je Panna Maria?
4. Jaké je největší přikázání, které nám dal Ježíš Kristus?
5. Kterou svátost ustanovil JK při své poslední večeři?
6. Koho JK slíbil, že pošle apoštolům po svém zmrtvýchvstání?
7. Kým se stáváme ve křtu?
8. Co je to hřích?

9. Jak se jmenuje svátost, v níž slavíme Boží odpuštění?
10. Jaké tři svátosti nás uvádějí do křesťanského života?
11. Co slavíme o Vánocích?
12. Co slavíme o Velikonocích?
13. Která místa uvnitř kostela jsou zvláště důležitá?
14. Čte se vždy při mši sv. z evangelia?
15. Z kterých dvou hlavních částí se skládá mše svatá?
16. Mají křesťané povinnost slavit neděli?
17. Co je v kropence u vchodu do kostela?

Věková skupina 19 až 55 let

(stejně otázky jsou i pro věkovou skupinu 55 let a výš).

1. Kdo je Ježíš?
2. Kdy jsme se stali Ježíšovými učedníky?
3. Proč je neděle svátečním dnem?
4. Jaké je největší přikázání, které nám dal JK?
5. Jaký dar nám dává zmrtvýchvstalý Ježíš?
6. Co jsou to svátosti?
7. Jaké tři svátosti nás uvádějí do křesťanského života?
8. Co je podstatným obřadem křtu?
9. Co je eucharistie?
10. Která místa uvnitř posvátného prostoru jsou zvláště významná?
11. Které jsou stupně svátosti kněžství?
12. Z kterých dvou hlavních částí se skládá mše sv.?
13. Čte se vždy při mši sv. evangelium?
14. Může jáhen sloužit mši sv.?
15. Mají křesťané povinnost slavit neděli?
16. Které dny v roce se má dodržovat přísný půst?
17. Jaké dva hlavní svátky slavíme během liturgického roku?
18. Jaká slavnost předchází první adventní neděli?

3.3. Vyhodnocení průzkumu

Anketu k náboženské i kulturní gramotnosti vyplnilo celkem 69 členů farnosti Kyje a Černý Most. Podařilo se získat více dotazníků od dospělých členů farnosti než od dětí a mládeže. Ochtněji vyplňovaly anketu ženy (30) než muži (20). Od dětí do deseti let se podařilo získat jen 8 vyplněných anket (3 dívky a 5 chlapců), v kategorii do 18 let pak 11 anket, z toho 6 od dívek a 5 od chlapců.

Pro statistické hodnocení je počet respondentů poměrně nízký, proto nelze pravděpodobně získané poznatky zobecnit. Nejvíce reprezentativní budou pravděpodobně zjištění u kategorií dospělých, kde stejnou anketu vyplňovalo celkem 50 osob celkem v 6 kategoriích.

U náboženské gramotnosti jsou zjištění z ankety následující:

- Průměrný počet správných odpovědí všech 6 kategorií mužů a žen je velmi podobný a pohybuje se v úzkém rozmezí jen od 82 do 90 procent. Lze z toho usoudit, že nebudou velké rozdíly v náboženské gramotnosti mezi muži a ženami ani velké rozdíly mezi jednotlivými stupni vzdělání. Nelze ani vypožorovat významný rozdíl podle věku.
- Lze konstatovat, že snížený počet správných odpovědí se vyskytl u stejných otázek u mužů i žen (otázky 7, 8, a 11). „Těžké“ otázky byly pro všechny kategorie podobné. Může to být způsobeno tím, že nebyla dostatečně srozumitelně položena otázka, nebo tím, že byla zaměřena na téma, které se v rámci aktivit farnosti (bohoslužby, duchovní setkávání) nevyskytují.
- Ani při vyhodnocení počtu správných odpovědí podle jednotlivých osob nejsou příliš vysoké rozdíly. U všech účastníků převyšuje hodnota 60 % a jen u dvou nedosahuje 70 %. Lze z toho usuzovat, že zájem farníků o duchovní témata není jen formální, ale je aktivní.

V kategoriích dětí a mládeže lze hovořit spíše o poznacích, které mohou být námětem pro další zkoumání či ověření spíše než o zjištěních. U náboženské gramotnosti jsou to následující poznatky:

- Průměrný počet správných odpovědí všech 4 kategorií chlapců i dívek je opět velmi podobný a pohybuje se v úzkém rozmezí jen od 84 do 88 procent.
- Co se týká sníženého počtu správných odpovědí, ten již nebyl tak shodný jako u kategorií dospělých. Konkrétně u mládeže od 11 do 18 let byl například u otázky č. 4 u dívek jen jedna správná odpověď, zatímco u chlapců jen jediná chybná. Opačně zase u otázky č. 6 odpověděli správně jen 2 chlapci z 5, u dívek pak 5 z 6. Větší rozdíl byl ještě u otázky 10. Srozumitelnost některých otázek může být tedy jiná pro chlapce a dívky.
- I v kategorii do 10 let se vyskytla otázka, kde byl větší rozdíl. Otázku č. 6 odpověděla správně jen jedna dívka z 3, ale všichni chlapci. Tady je ale nutno upozornit, že počet odpovídajících je velmi nízký.
- U počtu správných odpovědí podle jednotlivých osob nejsou větší rozdíly. Nejnížší hodnoty jsou jen těsně pod 70 %, vyrovnanost je ještě vyšší než u dospělých.

U kulturní gramotnosti lze uvést následující základní zjištění:

a) v kategorii dospělých:

- Průměrný počet správných odpovědí všech 6 kategorií mužů a žen je opět velmi podobný a je ještě v užším pásmu 87 až 92 %. Pravděpodobně nebudou významné rozdíly mezi kulturní gramotností mezi jednotlivými kategoriemi. Zajímavé by mohlo být srovnání s obdobnou skupinou respondentů nepraktikujících občanů s cílem identifikovat, zda byla anketa spíše méně obtížná nebo zda lze o členech farních společenství předpokládat vyšší zájem o kulturu než u běžné populace.
- Snížený počet správných odpovědí se vyskytl u stejných otázek u mužů i u žen, ale mezi jednotlivými kategoriemi byly vyšší rozdíly. Například u otázky č. 2 se počet správných odpovědí pohyboval od 40 % do 78 %, obdobně také u otázky č. 14 mezi 33 % a 72 % a u otázky č. 5 mezi 50 a 90 %.
- U vyhodnocení počtu správných odpovědí u jednotlivých osob jsou ještě menší rozdíly než u náboženské gramotnosti. Pouze 2 osoby měly nižší procento

správných odpovědí než 70 % a jen další 4 osoby pod 80 %. Všechny ostatních 54 respondentů mělo 80 % a více správných odpovědí.

b) v kategorii dětí a mladistvých:

- V kategorii 11 až 18 let i v kategorii 6 až 10 let byly se sníženým počtem odpovědí v kulturní gramotnosti vždy prakticky stejné otázky. Zatímco ve starší kategorii se jednalo jen o několik málo otázek, v kategorii mladší těchto otázek bylo poměrně hodně. Při větším počtu odpovídajících by se pravděpodobně ukázala anketa pro mladší děti jako vhodnější pro zmapování rozdílů v kulturní gramotnosti než anketa pro děti starší, která by se mohla ukázat jako příliš „snadnou“
- V hodnocení počtu správných odpovědí jsou malé rozdíly ve starší kategorii 11 až 18 let. Pouze jeden chlapec má procento správných odpovědí „jen“ 60 %, všichni ostatní chlapci i dívky dosahují minimálně 80 %.
- U mladší kategorie je rozptyl správných odpovědí od 40 do 100 %, což lze považovat za velmi velký rozdíl, přestože počet odpovídajících je malý, aby se dalo hovořit o statistickém zjištění.
- Na větším počtu odpovídajících by bylo zajímavé ověřit, zda jsou větší rozdíly u dětí do 10 let typické a zda v kategorii nad 10 let již ne, protože zde začíná smazávat rozdíly standardní školní výchova, na druhém stupni na kulturní gramotnost zaměřená samozřejmě více než na stupni prvním.

4. Možnosti prohlubování náboženské gramotnosti

Ve dvacátém století došlo k rozpoznání důležité skutečnosti, že zralosti víry může člověk nabýt v každé životní etapě. Určité úsilí bylo vynaloženo na přizpůsobení katecheze dětem, ale k velkému rozvoji došlo i v oblasti katecheze dospělých. Vyšla celá řada odborných textů týkajících se katecheze dětí a dospělých. V této oblasti mohou dobře posloužit i různé katechetické programy, které jsou rozděleny podle potřeby adresátů, jako například programy pro mládež, snoubence, děti a to nejen ve farních společenstvích. Jde tedy o snahu přizpůsobit katechezi, či vzdělávací program v náboženské oblasti věku, osobnosti, ale i kulturní situaci a zkušenosti. Pro všechny, kteří žádají církev o uvedení do života z víry, je nezbytné, aby prošli cestou iniciace. Církev dnes hlásá evangelium v kultuře, v níž chce každý sám rozhodovat o předmětu své víry, a očekává, že mu církev pomůže stát se plně sám sebou. Co se týče dětí, katecheze musí soutěžit o jejich zájem s celou řadou jiných nabídek. Ale protože církev jako společenství neexistuje sama pro sebe, ale je tělem Kristovým, snaží se o misijní činnost pro všechny ostatní lidi, aby i oni byli součástí tohoto společenství. K tomu, aby se člověk plně otevřel Bohu, pomáhá církev prostřednictvím pedagogiky iniciace. Ta čerpá z pramene velikonočního tajemství. Prostřednictvím pedagogiky iniciace poznávají druzí na věřících možnost, jak žít jako křesťan. V dnešní společnosti má člověk ve vztahu k víře opravdu možnost volby. Rozhodnutí pro víru znamená tedy skutečné obrácení a odmítnutí určitých hodnot dnešní kultury. Je to osobní rozhodnutí, jež spočívá v přijetí Božího daru. Proto by křesťanská společenství měla mít připraveny příznivé podmínky pro tento náročný proces volby a rozhodnutí. Proto musí být katecheze a další prohlubování náboženské gramotnosti, vedeno systematicky. Víra každého člověka postupně zraje, máme být tedy schopni nabízet pravidelně a stále nově systematickou katechezi, která bude odpovídat dosaženému stupni zralosti víra. Důležité je první oslovení a vzbuzení touhy, aby dotyčný udělal první krok na cestě víry, což bývá nelehký úkol. Co společenství může dále nabídnout je trvalá výchova k víře, která pokřtěným pomáhá živit víru a dává jí zrát. K těmto nabídkám patří: homilie při nedělních bohoslužbách, společná duchovní četba Písma svatého, setkávání místního společenství při slavnostních příležitostech, různé formy přednášek a studia jednotlivých aspektů života z víry, Tradice a učení církve. Ten kdo věří v Krista, se stává jeho učedníkem, který ho následuje. Stále hledá poznání a porozumění. Nabídky trvalé výchovy ve víře mohou čerpat z přirozeného prostředí rodin, z farností, ale také z křesťanských médií, které mohou podpořit jejich dynamičnost.¹⁰⁴ Lidé, kteří dnes klepou na bránu církve, jsou nejrozličnějšího věku a mají za sebou velmi rozmanité zkušenosti, je třeba, aby na to bylo křesťanské společenství připraveno. Přilnutí ke křesťanské víře je také dílem Ducha Svatého v nitru člověka, které je opravdové jen tehdy, pokud je svobodné. Až během cesty poznávají lidé, že rozhodnutí pro víru může být i náročné. Je třeba, aby nabídky, které farní společenství nabízí, byly rozmanité a přizpůsobené lidem, ale zároveň respektovaly jejich svobodu. Oporou pro pedagogiku iniciace jsou biblické texty, dokládající věrnou přítomnost Boha. Bůh oslovuje člověka a zve ho do svého společenství a toto pozvání se dostává i k lidem dnešní doby díky tomu, jak na ně během dějin odpovídala živá křesťanská společenství. Cílem je, stavět na tom, co člověk ve svátosti prožil, aby si více uvědomil zdarma danou lásku, kterou Bůh v této svátosti projevil. Jsou

¹⁰⁴ Srov. Francouzská biskupská konference, s. 27–34

to biblické katecheze, které podněcují poznávání Boha.¹⁰⁵ Umění je i v současnosti kulturní křižovatkou živé tradice, která spojuje dnešek s evangeliem. Pro malé děti je nejvhodnější místo pro podchycení přílnutí k víře především v rodině. Rodiče a prarodiče jsou jim dobrým příkladem a prvními zvěstovateli víry. Další skupinu tvoří mládež. Hnutí dospělých křesťanů, křesťanská studentská setkání a další podobné skupiny jsou místy, kde se jim nabízí pomoc a kde mohou vyžrávat a pokračovat v nastoupené cestě. Těmi to místy mohou být i poutě, či Světové dny mládeže. Tato místa jsou pro ně pomocí na důležitých životních křižovatkách, když naslouchají věřícím zosobňujícím různé životní volby. Důležité je, aby člověk na své cestě k víře nezůstal osamocen, aby byl doprovázen ke zralosti víry a byl přijat farním společenstvím. Potřebné je vytváření vztahů, komunikace mezi sebou navzájem. Svátosti uvedení do křesťanského života, jsou základem plnění křesťanského poslání. Křest, biřmování a eucharistie jsou svátosti, které určují cestu naší víry. Bez přijetí těchto tří svátostí není možná plnost křesťanské existence. Jsou různé prostředky a možnosti, jak dále rozvíjet svou víru, od osobního či skupinového setkání přes doporučenou četbu až po odkazy na internetu. Také diecézní centrum může přicházet se svými nabídkami, může se obracet na Národní katechetické centrum s žádostmi o informace a konzultaci a tehdy, když hledá kompetentní spolupracovníky, zpracovává vzdělávací programy a příslušné pedagogické materiály.

4.1 Možnosti prohlubování NG ve farnosti Kyje a Černý Most

Informovanost a vzdělávání členů farnosti se opírají ve farnosti Kyje a Černý Most o vlastní webové stránky, které jsou pro současnou komunikaci v rámci místního farního společenství a s veřejností nezbytné. Katolická farnost má též rozměr církevní rodiny a je důležité, aby členové farnosti mezi sebou komunikovali, a to jak osobně, tak přes dnešní moderní počítačovou techniku. Farní web nabízí svým farníkům i veřejnosti v první řadě víceméně statické, nástěnkové informace o farnosti a pravidelných aktivitách v tomto nadějném společenství. Další část webových stránek farnosti tvoří dynamické informace, jako jsou ohlášky, reportáže, fotogalerie akcí, články a diskusní fóra. Ve farním fóru najdeme tituly: život ve společenství, farní web a volná diskuze. Do fóra život ve společenství jsou zahrnuta všechna témata, která přímo souvisí s aktivitami farnosti, jako jsou bohoslužby, společenství, správa, fara, farní akce atd. Na farním webu najdeme připomínky, návrhy či dotazy uživatelů farního webu. Ve volné diskusi je možno založit prakticky jakékoli téma, ale především jsou preferována duchovní témata nebo související s filosofií, náboženstvím, křesťanstvím či církví. Bývají zde otevřená zajímavá témata např.: Lze najít Ježíše Krista na Internetu? Na webových stránkách jsou uvedeny také odkazy na jiné zajímavé stránky s křesťanskou tematikou, které lze využít pro další vzdělávání ve víře. Pro prohloubení náboženské gramotnosti byla na stránky farnosti umístěna témata, která se týkají základů křesťanské víry, což je i název hlavní kapitoly. Podkapitol je celkem čtyřicet pět. Jedna část, se týká znalostí o Bohu, další část je o Ježíši Kristu a jeho velikonočním tajemství, nalezneme zde i nauku o svátostech, modlitbě a posledním soudu. Takže, každý kdo má zájem dozvědět se něco z nauky katolické církve, tady může nalézt řadu odpovědí.

¹⁰⁵ Srov. Francouzská biskupská konference, s. 47–53

Ze společných aktivit farnosti za důležitou považují účast mnoha farníků na pouti do Staré Boleslavi, kam putuje naše farnost v rámci Národní Svatováclavské pouti každý rok. Cestou z Prahy do Staré Boleslavi se k nám přidávají další poutníci z Prahy, nebo ze vzdálenějšího okolí. Naposledy se k nám přidali poutníci z ADCM Nazaret z Kunratic, nebo z Vinohrad od Nejsvětějšího srdce Páně, Chval, Holešovic, Dolních Počernic, ale i z Příbrami a Moravských Bojkovic. Krátce potom, co poutníci připutovali na nádvoří Brandýského zámku, přijel kardinál Dominik Duka, srdečně se se všemi poutníky pozdravil, pomodlil a požehnal všem zúčastněným. Na této akci se organizačně podílí ochotní lidé z naší farnosti. Jednou se také podařilo zorganizovat účast na pouti na Svatý Hostýn. Rozšíření kalendáře farnosti o některé další pravidelné potě by jistě vedlo k dalšímu duchovnímu rozvoji farníků i k posilování soudržnosti naší komunity.

Pro dospělé i pro mládež jsou pořádána jednou měsíčně pravidelná duchovní setkání. Pro mládež první pátek v měsíci, pro ženy druhý a pro muže třetí. Náplní jsou zajímavá duchovní témata jako například o Božím milosrdenství, o evangelizaci v dnešním světě, o Boží trojici apod. Po četbě několikastránkového textu se vždy rozproudí zajímavá a podnětná diskuze, u které máme možnost poznávat a sdělovat si své životní hodnotové postoje. Každoročně je členům společenství nabízena účast na duchovní obnově před Vánocemi a před Velikonocemi, jednou se učilo modlit z breviáře. Jednou se také uskutečnila čtyřdenní duchovní obnova pro muže a třikrát pro ženy. Ráda bych, aby se tato několikadenní duchovní setkání stala každoroční tradicí, přece jen umožňují hlubší a plnější prožitek než třeba dvouhodinové setkání na faře, po kterém následuje ihned návrat k běžným starostem. Zajímavé a velmi obohacující jsou přednášky, prezentace na různá témata. Například téma: „Křesťan v médiích“, či „Stvoření světa, ve víře a vědě“.

Každou neděli jsou pořádány setkání po mši svaté na faře. Tato setkání se od sebe trochu liší. Jednou je čajovna, jindy kavárna a knihovna, nebo neděle radosti a pravdy. Každý týden se též celá farnost modlí při bohoslužbě za jednu rodinu z farnosti. Všichni co mají zájem, vyprosít si milosti, se mohou přihlásit přes farní web. Každý měsíc se též koná setkání seniorů a dvakrát měsíčně jsou pořádány tematické besedy.

Letní tábory pro děti jsou velmi podnětnou aktivitou pro naše děti a mládež. Děti si zde užijí nejen zábavu, ale i se přiučí něčemu z křesťanské oblasti, jsou zde pořádány mše svaté, kterých se aktivně účastní, nebo případná zamyšlení nad texty Písma svatého. Hraje se divadlo vlastní tvorby a propojují se kamarádské vazby při všech těchto akcích, což posiluje také farní společenství. Je snaha, aby vše co se děje při všech těchto akcích pro děti a mládež, mělo duchovní rozměr.

Děti se každým rokem těší i na masopustní karneval, který se též koná i pro dospělé. Ten letošní pro dospělé byl pojat formou různě ztvárněných klobouků. Farníci se díky těmto setkáním více sbližují, učí se spolu lépe komunikovat a navazovat přátelství. Prohlubovat náboženskou gramotnost si mohou farníci i jiní návštěvníci farních stránek i díky čtení z Písma sv. a velikonočním promluvám P. Edwarda na téma umučení a zmrtvýchvstání Ježíše Krista, které jsou k dispozici na stránkách farnosti Kyje a Černý most. Na stránkách je umístěn též Liturgický kalendář, kde je umístěn biblický citát na každý den. Že mají rodiče zájem o vzdělávání svých dětí ve víře, svědčí hojná účast na hodinách náboženství, které je vyučováno třikrát týdně panem farářem. Jen je škoda, že starší děti a středoškolská mládež se hodin náboženství účastní většinou ve škole a v této důležité skupině se komunita uvnitř farnosti neseťkává až tak pravidelně. U této skupiny vidím největší příležitost dosáhnout prohlubování sounáležitosti s farností

a posílit vedení naším duchovním správcem, pokud by se podařilo mládež více na farnost navázat.

Každý rok pořádá farnost Kyje a Černý most Staročeský jarmark ve spolupráci s městskou částí Prahy 14. Je to místní událost, které se účastní lidé celé části Prahy 14. Na programu je prohlídka kostela sv. Bartoloměje s průvodcem, zájemci si mohou poslechnout chrámovou hudbu. Velmi poutavá bývají představení historického šermu skupiny Rotyka, diváci si mohou prohlédnout zbraně, nasadit si helmu. Loutkové divadlo nejvíce přitahuje malé diváky. Nechybějí ani trhovci se zbožím jako například keramika, perníčky, šperky. Je zde možnost vidět, jak se tvoří příze na dobovém kolovratu, pro děti odlévání postaviček zvířat ze sádry. Tyto akce se svým repertoárem rok od roku trochu liší, ale vždy jsou zajímavým kulturním zážitkem, pro veřejnost na kterém se naše farnost podílí. Díky velké farní zahradě a dřevěnému pódiu se zde mohou konat i různé hudební vystoupení. Staročeský jarmark se tak stává ojedinělou příležitostí k evangelizaci, kdy se daří vzbudit zájem řady návštěvníků, kteří farnost neznají, ale mohou se o ní něco dovědět. Další evangelizační pravidelnou aktivitou je pořádání živého betléma, obvykle odpoledne 23. Prosince.

Na Vánoce se koná výstava betlému a o Velikonocích výstava křížových cest, obrazů a jiných náboženských předmětů s touto tematikou. Při této příležitosti se konala i soutěž, formou fotografií kulturních památek v blízkém i vzdálenějším prostředí. Lidé měli poznat, kde se daná památka v jejich okolí nachází. Mnozí byli mile překvapeni, když se dozvěděli o nějaké památce z jejich okolí, jako je například kříž, kaplička, o které nevěděli. Farnost Kyje a Černý Most je farností dynamickou, ve které se otvírá spousta možností pro další prohlubování náboženské gramotnosti.

4.2 Celopražská nabídka na prohlubování NG

Katolická církev v České republice si během svého působení v letech od znovunabyté svobody postupně uvědomovala nezbytnost komunikace se společností. Lidé se znovu potřebovali naučit mít odvahu správně užívat vlastní svobodu a uvědomit si svou zodpovědnost vůči sobě, bližním i společnosti. K naplňování určitých potřeb, které má církev společnosti přinášet, je potřeba širší zapojení laiků do církevních struktur a zlepšení kooperace mezi kněžími a laiky. Bylo třeba znovuobjevit zdroj víry v Písmu svatém, být citlivý vůči sociální a politické sféře, také se přednostně zaměřit na člověka v období dospělosti, uvědomit si ústřední význam společenství a přehodnotit pohled na média a neverbální výrazové prostředky.¹⁰⁶ Je dobré si uvědomit rozdíl mezi výukou náboženství ve školách a mimo ně jako katechezí křesťanského společenství. Jelikož školy jsou též možnými šířiteli náboženské gramotnosti. Zdůvodnění existence náboženské výuky má být postaveno za pomoci vnitřní logiky školní reality. Identitu výuky náboženství je třeba definovat ve vztahu k povaze, cílům a kritériím, které jsou vlastní samotné škole. Výuka náboženství má pro žáky výchovný význam. Výuka postavená na evangeliu se dotýká základů naší existence a hluboké reflexe o životě a dějinách. Formuje postoje žáků a tak ovlivňuje jejich jednání. Vzdělávání se v náboženských otázkách má též sociálně-kulturní význam. Katolické náboženství je faktorem stále přítomným, nezávisle na tom, co si o něm jednotliví členové společnosti myslí. Bylo vždy nezbytným faktorem pro pochopení a přijetí kulturního dědictví u mnoha národů. Poznání a uvědomění si tohoto dosahu katolického náboženství, být

¹⁰⁶ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. Praha: Portál, 2008, s. 16–17.

schopen dialogu a soužití s osobami různých přesvědčení, to jsou záležitosti, které nemůže přehlédnout žádná škola, má-li být šířitelkou kultury. Takto může být integrována náboženská výuka do osnov školy a přitom odpovídat cílům pluralitní a demokratické společnosti. Tato výuka by měla být otevřená všem žákům školy, tedy i žákům jiných konfesí, či bez vyznání. Důležité je vytvořit určitou syntézu mezi žáky, jelikož někteří potřebují první evangelizaci. Stupně jejich znalostí mohou být různé. Výuka má žákům nebo studentům zprostředkovat seriózní a přehledně uspořádané znalosti o víře církve, o křesťanském náboženství, jeho podstatě a projevech, o jeho historických formách v našem národě. Oproti tomu je katecheze určená těm, kdo jsou věřící ve vlastní slova smyslu neboli těm, kdo se již rozhodli pro Krista a jeho poselství. Tyto dvě oblasti výuky si nekonkurují, ale doplňují se a tak přispívají k integrálnímu rozvoji člověka.¹⁰⁷ V Praze existuje několik církevních škol, které posilují oblast náboženské gramotnosti. Nejsou to ovšem jen školy, které plní tuto funkci vzdělání, může to být i literatura, jako například vydání různých katechizmů. Je ovšem třeba, aby docházelo k propojení nauky s životem. Katechismus je jeden z mnoha prostředků k oslovení veřejnosti. Mezi ty kdo mohou zprostředkovat náboženskou gramotnost, patří například kněz, katecheta, animátor, pastorační pracovník. Katechetické pražské středisko nabízí na svých webových stránkách spoustu příležitostí a nabídek k prohloubení náboženské gramotnosti. Například formou přednášek na různá témata související s vírou, či doporučenou literaturou, formou různých odborných článků ke stažení. Organizují se katechetická setkání, kongresy, pracovní semináře, které mají vést k následné formaci účastníků v oblasti katecheze. V kalendáři významných událostí Roku víry pro Arcidiecézi pražskou nalezneme akce: Pouť do kostela sv. Cyrila a Metoděje v Praze-Karlíně, která se koná každou sobotu až do 30. června, dále diecézní setkání mládeže 23. března, přednáškový cyklus P. Karla Satoria o vnitřní modlitbě, slavnost sv. Václava, národní pouť 28. září atd.¹⁰⁸ Některé akce pro celou republiku pro rok 2013 jsou IX. Celostátní kongres katechetů – Živá víra a cyrilometodějské tradice, obsah této akce vychází z Roku víry, ze Synody o nové Evangelizaci a z potřeb místní církve. Kongres je určen pro všechny, kteří se věnují katechetické činnosti na státních i církevních školách, ve farnostech a společenstvích i ve volnočasových aktivitách. Dále pracovní seminář v Hradci Králové pro pracovníky katechetických a pedagogických center. Tyto akce se zabývají katechezí a náboženských vzděláváním v České republice. Arcidiecézní informace katechetům najdeme v informačním zpravodaji AIK pro katechety Arcidiecéze pražské. V nabídkách nalezneme též akce letních tematických exercicií na Svaté hoře, bratři benediktini nabízejí českou verzi edukačních materiálů o benediktinských kláštorech, katechetické a pedagogické centrum Hradec Králové připravilo doplňkový materiál z dějin církve pro děti atd.¹⁰⁹

4.3 Role sdělovacích prostředků a NG

Nabídky od televize po počítač, od tradičních tiskovin či rozhlasu po netradiční zařízení složitě virtuální stimulace, znamenají bezesporu dalekosáhlé obohacení života. Díky jim jsou nám i nejdlehlší končiny světa jakoby na dosah. Lidstvo se stává

¹⁰⁷ Srov. ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. *Katechetika*, s. 153–160.

¹⁰⁸ Srov. NĚMEČEK, Michal. *Rok víry 2012/2013*. Arcibiskupství pražské. Pastorační středisko: leták, 2013.

¹⁰⁹ Srov. Arcibiskupství pražské. *katechetické středisko 2013-04-06*. <http://adks.apha.cz>

systemem navzájem propojených částí, uvědomujících si závislost jednoho každého na všech ostatních. Jednotlivé události se nám vyjevují v globálních souvislostech. Média ale také mohou svou nabídkou nejrůznějších zábav navozovat především v dětech a mládeži závislost způsobující, že to co zprostředkovávají, oslabuje vnímavost pro to, co lze nazvat životem z první ruky a co je zřejmě základem způsobilosti obstat před člověkem tváří v tvář, v každodenním styku i ve vypjatých situacích nezastupitelného morálního rozhodování. Tato hrozba nemá zpochybňovat výše zmíněná pozitiva, nemá ale být zlehčována, protože je také reálná a za jistých okolností způsobuje vážná ohrožení osobnosti. Je nesporné, že televize, video, počítač masivně ovlivňují u dětí a mládeže skladbu jejich dne, zájmy, vzory k napodobování, způsoby chování, hodnotové systémy názory a postoje. Doba, kterou děti a nejen oni, ale i dospělí tráví v průměru denně u televize či videa, v nich může indukovat specifický druh televizního prožívání, což může vést k oslabování způsobilosti vnímat život takový, jaký je ve skutečnosti. S jeho povinnostmi, nároky, krásami a možnostmi. Největší vliv mají na pozornost, hodnotovou orientaci a řeč. Děti mohou ztratit základní orientaci v sobě samých a vážnosti nároků, které se na ně kladou. Zde tkví jedno z vážných a současně běžných ohrožení dětství. Je opomíjeno, že má a potřebuje mít svou vážnost, hloubku, důstojnost.¹¹⁰

Pozitivní vliv multimédií by neměl zastřít rizika, jež s nimi rovněž souvisejí. Ani analýza negativních účinků nadměrného sledování televize by neměla zastřít možnost pozitivního ovlivnění nejen znalostí, ale i některých postojů a názorů dětí. Nejčastěji je zjišťován kladný vliv na chápání významu mezilidské tolerance, na akceptování rovnosti pohlaví, na vztah ke zvířatům jako bytostem apod. Velmi záleží, na tom zda je dítě ponecháno na pospas proudům konzumní nabídky, zda je s tím, co mu televize přináší, ponecháno samo sobě, anebo zda je v něm probouzen kritický odstup, reflektující a hodnotící postoj, zřetel k rozhodování a možnosti volby.¹¹¹ Sdělovací prostředky neustále útočí na naše city. Informace jsou posluchačům a televizním divákům předkládány tak, aby je emocionálně zasáhly. A stejně je tomu i s velkými tématy, jako je například láska, štěstí, rodina či smrt. Za kritérium pravdy je vydávána emoce.¹¹² Školou svobody pro dítě je, pokud se nenechá ovládat svými pocity. Mohou jim k tomu pomoci tři klíčová slova. Milovat, budovat, modlit se. Milovat je základ všeho. Ale co to znamená milovat? Ježíš nás žádá, abychom milovali i své nepřátele, k nimž žádné sympatie necítíme. Z každodenní zkušenosti víme, že často nejsme naladěni ani na lidi, kteří nám jsou drazí. Milovat znamená především chtít milovat, a to navzdory všem negativním chutím. Můžeme se rozhodnout, zda se svými pocity necháme ovládnout, nebo ne. Moje svoboda spočívá v tom, že mohu milovat i člověka, který ve mně hněv vyvolal, i když k němu žádnou lásku necítím. Právě to je důležité děti naučit. Budovat. Všichni chceme, aby náš život za něco stál. Ať už člověk zakládá rodinu nebo staví dům, snaží se získat určité dovednosti nebo směřuje k řeholnímu životu, vždy přijdou chvíle pochybností, skleslosti. Když chceme něco vybudovat, musíme mít vůli vytrvat navzdory nechuti a únavě. Pokud učíme děti, aby vytrvaly u práce až do konce, je to protože chceme, aby poznaly radost pramenící z toho, že něco dotáhly až do konce. Modlit se. Neexistuje člověk, který by se vytrvale modlil a přitom nezakusil někdy vyprahlost. Je nutné poučit děti o tom, že hodnota jejich duchovního života a jejich pokroky na duchovní cestě se emocemi měřit nedají.

¹¹⁰ Srov. HELUS, Zdeněk. Dítě v osobnostním pojetí, s. 64–65.

¹¹¹ Srov. HELUS, Zdeněk. Dítě v osobnostním pojetí, s. 66.

¹¹² Srov. PONSARDOVÁ, Christiane. Víra v rodině. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008, s. 113–114.

Milovat, budovat a modlit se, to je základ. A to je možné jen tehdy, když mít chuť tak významné nebude. Emoce jsou důležité, nemáme je odmítat a nesnažit se je popírat, ale vyhradíme jim jejich pravé místo.¹¹³

Dnes žijeme v době obrazu. Některým dětem sice doma rodiče vyprávějí nebo čtou pohádky a příběhy, ale většina je už zvyklá nejenom něco slyšet, ale současně také vidět. Ve srovnání se sluchem je zrak mnohem významnějším smyslem pro vnímání a zapamatování informací. Zrakové vnímání příběhu je pohodlnějším způsobem přijetí informací než dekodování řeči. Televizní nebo filmový příběh je kompletní, nedá se na něm příliš mnoho domýšlet. To znamená, že přístup dítěte k němu je spíše pasivní a konzumní, vylučující uplatnění fantazie a tvořivosti dítěte, jak je tomu např. při utváření představ při čteném nebo vyprávěném příběhu. Obrazový materiál může kromě toho oslovovat děti také citově mnohem silněji než jen slyšené slovo. Z toho vyplývá, že tento obrazový materiál může velmi zásadně dotvářet katechezi, ale je třeba s ním s dětmi pracovat. Pouhé pozorování obrázků vede k tomu, že se jejich účinek ukládá do podvědomí dětí nezpracován. Teprve ve spojení se slovem, na které musí dítě reagovat, se ukládá do vědomí spolu se smysluplným obsahem. Až potom se obraz stává pro dítě prostředkem zpřítomňování obsahu a setkávání se skutečnou realitou. Obrazu používáme při katechezi co nejvíce, ale přitom necháváme dětem i prostor pro jejich vlastní představu, nezavalujeme je hotovými produkty. O obrazu s dětmi mluvíme, pomáháme jim jejich představu dotvářet a opravovat. Při dialogu s dětmi je třeba podněcovat jejich uvažování, jejich zvědavost a tvoření vlastních otázek.¹¹⁴ Pro katechezi menších dětí jsou vhodnější krátké animované příběhy ne delší než 10 či 15 minut. Je dobré když si rodiče nebo katecheta po shlédnutí filmu s dětmi o něm popovídají a snaží se ji aplikovat na život dětí. Děti se musí naučit naplno žít ve své době a být v ní šťastné, protože právě zde na ně čeká Bůh. Není to náhoda, že Bůh je postavil do dnešního světa. Křesťanská rodina nemá zůstat uzavřená sama do sebe, ale ve vanutí Ducha svatého. Tato skutečnost je pravé povolání křesťanských rodin, podmínka jejich svobody a štěstí.

Dítě je stále častěji vystavené působení reklamy a nabídek trhu. Tržní prostředí se svou rozmanitostí nabídky díky konkurenci výrobců jistě rozšiřuje možnosti člověka vybrat si, rozhodnout se, plánovat tvorbu své spotřeby apod. Současně ale může závažným způsobem ohrožovat svébytnost dětí i dospělých dostávajících se do vleku nabídek, jimž nedokážou odolávat a od kterých odvozují určující hodnoty svého života, na úkor skutečností závažnějších. Tomuto vleku je stále těžší odolávat, stává se zvyklostí a normou. Tlaku tohoto druhu je vystaveno i současné dítě. Pokud je edukační prostředí (rodina, škola) nevybaví rozvinutějšími hodnotovými orientacemi, mohou se potřeby, provokované reklamou a nabídkou, stát určujícím diktátem jeho způsobu života. Současné dítě je od útlého věku bombardováno stále novými a stále rafinovanějšími působícími hračkami a hrami, pamlsky, oděvy, že až můžeme hovořit o terorizování jeho vnímání a motivů. Děti, které si nemohou dovolit oblečení, jaké se stalo ve třídě módou, jelikož rodina nemá prostředky, nebo tomu brání ze zásadních důvodů, bývají vystaveny diskriminaci, předcházející dokonce v šikanu od spolužáků. Řešení podobných problémů není v moci domluv a prostého vysvětlování, ale nejdnou vyžaduje specifickou výchovnou kompetenci pedagoga.

Člověk byl stvořen k Božímu obrazu, Kristus přišel na zem a přijal naši lidskou přirozenost, aby ji očistil, proměnil, uzdravil, aby vrátil člověku jeho lidskou tvář,

¹¹³ Srov. PONSARDOVÁ, Christiane. Víra v rodině, s. 114–115.

¹¹⁴ Srov. HERCIKOVÁ, Pavla E. Křesťanská výchova dětí, s. 111.

takovou, jakou chtěl Otec od počátku, abychom měli. „Křesťanství v člověku rozvíjí jeho lidství. Proto křesťanská výchova musí být od samého začátku zaměřena k rozvoji vyzrálé lidské osobnosti, k přijetí plně lidských hodnot, postojů a vlastností.“¹¹⁵ Výchova ke kvalitnímu lidství a k vyšším lidským hodnotám připravuje dítě a činí ho vnímavým pro skutečnosti, které člověka přesahují. Například úžas vyžaduje intenzivní pohled na věci beze spěchu, vnitřní ticho a klid. Schopnost žasnout je úzce spojena s výchovou k nekonzumnímu přístupu k věcem. Věci, které chceme jen vlastnit, pro nás zůstávají chladné, cizí, toužíme je rychle vidět a většinou jsou pak také rychle odloženy bez toho, že bychom si jich nějak zvlášť vážili. Žasnutí učí člověka zacházet s věcmi s úctou a pozorností. Předpokladem je tedy naučit děti vidět a všimnout si ve všech a ve všem jedinečných hodnot, tak aby jejich projevy úcty nebyly někdy později jen vynucené a uvnitř prázdné. Snažíme se s dětmi objevovat tajemství lidí a věcí, učíme je uctít k životu, k věcem. Děti se naučí nejvíce nápodobou příkladu dospělých autorit. Dítě si v předškolním věku ještě ve svém sebe soustředěném myšlení neuvědomí, že ti druzí necítí stejně jako ono samo. I vděčnost hraje u dítěte v předškolním věku důležitou roli. Důležitým sociálním rozměrem vděčnosti je její vyjádření nikoliv tím že by se dítě snažilo oplácet něco dárci, ale tím, že se rozdělí o to, co přijalo, což může být radost z obdarování, ale také dárek sám, s kterým si dokáže s dalšími společně hrát, půjčit jej někomu. Postoj vděčnosti se všemi jeho aspekty sdílení a dalšího rozdávání přijatých darů bychom měli učit děti také ve vztahu k Bohu. Nic, co máme a co jsme, není samozřejmé. Všechno je dar. Je dobré dětem říci, že Bůh nedává úplně všem stejné dary, ale obdarovává všechny lidi, jen si jeho darů musíme všimnout a poděkovat za ně. Naším díkem Bohu může být i to, že jeho dary budeme používat na pomoc druhým.¹¹⁶

Mediální produkce umožňuje církvi hlásat Pána po celé zemi a upozorňovat veřejnost na skutečné potřeby lidí, zvláště slabých, nemohoucích a opomíjených. Křesťané pracující v médiích mají hledat cesty, jak hovořit o ukřižovaném Kristu. Účinná realizace této úlohy vyžaduje schopnosti a profesionální přípravu.¹¹⁷

Díky současným médiím se dnes zmenšil svět, je tak možné lépe vnímat potřeby lidí na celém světě. Charitativní činnost může tak působit v globálním měřítku. Mezi znamenání této doby stojí za povšimnutí rostoucí cit solidarity všech národů. Solidarita vyjadřovaná společností tak překonává solidaritu jednotlivců. Dochází ke spolupráci církevních i necírkevních humanitárních organizací. Církev si klade za cíl neustále školit muže a ženy, kteří nemají jen vykonat práci, ale být lidskými vůči trpícím. Odborná kompetence je v charitativní činnosti první a základní předpoklad pomoci, ale sama o sobě nestačí. Za nejlepší svědectví církevní nauky je považováno svědectví lásky, tedy vnímavé srdce, to je Ježíšovým programem.

Svatý Pavel nás ve svém hymnu na lásku v listu Korintským učí, že bez lásky jsou všechny naše aktivity, ať charitativní či jiné, ničím, protože láska je víc než jakákoliv aktivita. Tato láska k bližnímu má být napájena ze setkání s Kristem, například v modlitbě.

4.4. Internet a jeho vliv na NG

Svět dvacátého století je světem intervence vědy do všech oblastí lidského života. Oblast, ve které věda velmi pokročila a stále se zdokonaluje je i komunikace lidí přes

¹¹⁵ Srov. HERCIKOVÁ, Pavla E. Křesťanská výchova dětí, s. 125.

¹¹⁶ Srov. HERCIKOVÁ, Pavla E. Křesťanská výchova dětí, s. 125–127.

¹¹⁷ Srov. Poselství papeže Jana Pavla II. k XXXIV. Světovému dni sdělovacích prostředků. Sekretariát ČBK. PRAHA, 2000, článek 3

různé technické vymoženosti. Internet je jedním z mnoha těchto prostředků komunikace, který je nejvíce využíván, jak k zábavě, tak k práci lidí. Tato intervence internetu má své pozitivní i negativní stránky. Jedním z průvodních rysů této intervence je i narůstající informační exploze. Mohou se zde utvářet různé skupiny, které mezi sebou komunikují o různých současných otázkách, které se týkají třeba pojetí člověka, dějin, umění, společnosti, poznání, ale i politických, sociálních či náboženských otázek. Internet poskytuje prostor pro výměnu názorů. Internet může také dobře sloužit v případě vzdělávacích programů, jak pro děti tak dospělé. Dochází k větší spolupráci mezi učiteli a žáky. Dnes se na školách využívají různé programy pro práci s internetem, žáci vyhledávají různé informace k daným předmětům a rozšiřují si tak svůj obzor vědomostí. Každý z nás se může cítit členem několika skupin, se kterými se během svého života stýká. Mohou to být skupiny z oblasti sociální, profesní, náboženské, máme také svou rodinu, město, region, klub atd. V každé z těchto skupin se učíme nějak fungovat, komunikovat. Každá skupina má svá pravidla, hodnoty, které bychom měli respektovat a informovanost, komunikace nám v tom pomáhá. Pomáhá nám se orientovat v multikulturním prostředí.¹¹⁸ Užívání internetu, má i své stinné stránky. Může dojít k ovlivňování dětí, ale i dospělých, různými manipulativními informacemi které internet poskytuje. Zvláště u dětí je potřeba dobrého následováníhodného příkladu. Ten může nalézt v rodině, ale také v případě věřících křesťanů, ve farním společenství. Mediální výchova může pomoci vytvářet mediální gramotnost.

K posilování náboženské gramotnosti může docházet například i prostřednictvím internetu. Důležité, ale je a to zvláště u dětí, aby byly dostatečně poučeny, jak pracovat s nabídkami a informacemi na internetu, tak aby to bylo efektivní a splnilo to svůj účel. Dotyčná osoba by měla rozumět tomu, co vidí, slyší a čte, také umět zaujmout kritický a autonomní postoj, umět rozlišovat pro ni podstatné a nepodstatné informace, umět zaujmout správnou reflexní pozici vůči médiím. Cíl správné mediální výchovy spočívá v požadování objektivních a pravdivých informací, v ochraně dětí a dospívajících před vlivem reklamy, násilí a také k obraně kulturního dědictví a národního jazyka. Kladný vliv mají média na rozvoj osobnosti a chování tím, že podávají nové informace, rozšiřování komunikačních schopností, dokáží oslovit velkou část populace, ale také uvědomění si určitých hodnot lidského života. Záporný vliv médií je, že berou čas, mohou uvádět záporné vzory, zkreslovat informace. Děti a mládež mohou negativně ovlivňovat, jelikož ony si teprve hledají své hodnoty v životě, lidé totiž někdy berou za pravdu to, co v médiích slyší a vytvářejí si stereotypy. Mediální gramotnost by měla pomoci příjemcům stát se svobodnými účastníky tohoto procesu, měla by vychovávat vybíravé diváky, či posluchače schopné odlišit a aktivně vyhledávat kvalitní programy a rozvíjet kritický smysl pro formu, rozsah a obsah mediálních sdělení. Umět komunikovat prostřednictvím internetu je velmi dobrá pomoc pro lidi s nějakým handicapem, může je tak posílit vůči prostředí, ve kterém žijí. Mediální prostředky jim mohou pomoci se vyjadřovat na vyšší úrovni než by se jim dařilo verbálně.¹¹⁹ Mediální vzdělávání a to se týká jak internetu, tak dalších sdělovacích prostředků jako je televize, rozhlas, časopisy, film, je jednou z cest jak posílit náboženskou gramotnost společnosti. Téměř všechny farnosti mají své webové stránky, které nabízí širokou škálu nabídek k prohloubení náboženské gramotnosti. Tyto pozvánky převážně se týkají práce

¹¹⁸ Srov. KROUPOVÁ, Alena. Tolerance a mediální gramotnost v multikulturním prostředí. Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2008, s. 82

¹¹⁹ Srov. KROUPOVÁ, Alena. Tolerance a mediální gramotnost, s. 52–54

s Písmem svatým, ale i témat jako je politika, sociální sféra a pohled církve na tyto oblasti. Můžeme tam také nalézt různé programy pro děti, od výuky náboženství, až po naučná divadelní představení. Toto se spíše týká, jak na internetu vyhledat různé aktivity farnosti pro vzdělávání nejen svých farníků. Na internetu se dá přímo pracovat s určitým zadáním náboženského tématu, ke zpracování, je ale vhodné, aby toto vzdělávání mělo někoho, kdo to vede i po formální stránce. Například výuka náboženství vedená prostřednictvím programu na internetu. Je tím samozřejmě myšlená kombinovaná výuka. To znamená, jak osobní setkávání, tak komunikace přes internet na zadaných úkolech. Či různé přednáškové prezentace, které se též týkají různých oblastí pro vzdělávání dospělých a které lze i zpětně dohledat na internetu. To, že lidé mohou komunikovat i multikulturně, je velký přínos i pro náboženství. Týká se to různých přenosů s náboženskou tematikou z celého světa. Požehnání pro celý svět od papeže Františka I. mohou sledovat křesťané ve všech částech světa a tím se stává tím, kdo je blíže lidí.

Závěr

Do jaké míry ovlivňuje život člověka kulturní a náboženské prostředí? Které oblasti nejvíce zasahují člověka, tak aby byl schopen adaptace na své prostředí? Co patří k podnětům a stimulům které ho oslovují? Jak vyvolat jeho reakci, aby se chtěl zajímat o náboženské prostředí? Co dělat pro to, aby nabyté zkušenosti dále rozvíjel? Na tyto otázky jsem se snažila během psaní této práce nalézt odpovědi. Zaměřila jsem se hlavně na oblast farnosti Kyje a Černý Most, ve které jsem provedla anketní průzkum.

V první části práce představuji historii a současnost farnosti Kyje a Černý Most. Zabývám se jejími aktivitami, které mi dávají zpětnou vazbu na události ve farním prostředí. Dále se zabývám na základě odborné literatury pojmem gramotnosti a jejími druhy. Gramotnost znamená nejen umět psát a číst, nebo adaptaci na své prostředí, ale také schopnost orientovat se v dnešním světě informací a umět využít těchto informací k dalšímu rozvoji člověka, tedy i k rozvoji náboženské gramotnosti. Přejít od negramotné společnosti ke gramotné nemusí probíhat vždy stejnoměrně. Záleží, na jaké cíle je člověk zaměřen, ale i na věku a vzdělání, či na prostředí z kterého pochází. Jelikož gramotnost určuje schopnost lidí efektivně se učit a být v učení flexibilní, je podmínkou celoživotního vzdělávání. Přínosem pro mé zjišťování informací o pojmu gramotnost bylo zjištění, že u gramotnosti dospělých je kladen důraz na úlohu sociálního přístupu a využití získaných gramotnostních dovedností v běžném životě. Není-li totiž gramotnost rozvíjena a posilována prostřednictvím každodenních aktivit člověka v zaměstnání a v běžném životě, má formální vzdělání dospělého účastníka jakéhokoliv kurzu jen omezený vliv. Dále bylo zajímavé zjištění, že vzdělávací kurzy navštěvují spíše lidé, kteří mají vyšší vzdělání. Ti co by to nejvíce potřebovali, tyto kurzy nenavštěvují. Je tomu tak i v případě vzdělávání se v náboženské gramotnosti? Došla jsem k závěru, že rodina a škola v procesu akulturace má nezastupitelnou roli. Dochází tak k předávání hodnot mezi generacemi. Aktivní utváření kultury člověkem mu dává možnost pochopit kulturní prostor, jeho smysl, významné prvky pro jeho vlastní existenci a život v lidské společnosti, ve které žije. Gramotný člověk využívá kulturu k vlastnímu obohacení, je schopen oceňovat kultury cizí. Člověk odedávna hledá odpovědi na otázky po smyslu života. Různé výklady nám mohou poskytnout mnohá světová náboženství. Každé náboženství se vyznačuje určitými znaky a projevy, které jsou význačné během celého roku a nezanikly ani přes velký vliv sekularizace. Význam a dodržování ročního rytmu založeného v daném náboženství, slavení svátků v průběhu života, to vše přispívá k posílení vlastní identity jednotlivce i celé společnosti. To, že se snažíme porozumět kultuře a náboženství druhých, přispívá k lepšímu vzájemnému soužití jednotlivců i celé společnosti

Pojem náboženská gramotnost jsem se snažila pojmut z pohledu víry, jednak základních pojmů souvisejících se svátostmi, bohoslužbou, obecnými základy křesťanské víry, ale i z pohledu touhy lidí, kteří se snaží nalézt cestu do katolické církve. Snažila jsem se v této části nalézt odpovědi na otázky: „Co lidi oslovuje a přivádí na cestu víry?“, „Jak oživit víru stávajících křesťanů?“, „Co udělat pro to, aby se více zajímali o své farní společenství a vystoupili ze svého individualizmu a anonymity?“ V kapitole o gramotnosti bylo řečeno, že znamená jednak osvojení si různých dovedností důležitých pro fungování ve společnosti, dále určitá adaptace na prostředí, ve kterém člověk žije a že tyto schopnosti do určité míry ovlivňuje rodina, škola, prostředí. Ne jinak tomu je u náboženské gramotnosti, ta by měla ukázat, jak si člověk osvojil náboženskou nauku, adaptoval se na křesťanské prostředí a vzal za své jednotlivé prvky víry a život podle Ježíše Krista. Je důležité si uvědomit,

že porozumění světu náboženství obohacuje a prohlubuje osobnost každého člověka. Je pak více otevřený vnímání světa, který ho obklopuje v jeho celistvosti, jako symbolu krásy, dobra a transcendence. Snad každá kultura je vznešená a obdivuhodná, ale jen tehdy má-li na mysli život, rozvoj dobro a blaho druhých. Člověk je neustále něčím poháněn, aby tvořil nové věci a to do chvíle, kdy odevzdá svůj život Bohu, aby ho posoudil. Lidské dílo se v mnoha podobách a uměleckých ztvárněních dostává do přímé souvislosti svátostného života křesťanů. Opravdová humanita je myslitelná jen jako motiv, který život rozmnožuje, chrání a zhodnocuje. K tomu můžeme dojít jen za předpokladu, že změním náš život, tím, že ho zbavíme umělých závislostí, abychom žili uprostřed lidí, které jakoby nevidíme a kteří nás nezajímají.

Úloha náboženské výchovy k náboženské gramotnosti sehrává důležitou roli. Jelikož náboženská výchova viděná jako služba společnosti by měla zprostředkovat dětem i mladým lidem této doby, aby porozuměly svému vlastnímu duchovnímu rozměru. Důležitá je také funkce rodiny. Zde, kde se setkávají různé generace a vzájemně si pomáhají, mohou mladí lidé získat vyspělejší moudrost. Mezi navrhovaná kritéria náboženské gramotnosti, by měly patřit znalosti z oblasti křesťanství, jako jsou základy víry, porozumět základním druhům modlitby. Uvědomění si bohatství znovunalezení církevních slavností. Jako cíl, kterého chci dosáhnout, by bylo sžítí se s křesťanskými hodnotami a tradicí, kterou nám křesťanství nabízí a umět ho uplatnit v praxi a to vše v souvislostech víry. Cílová rozhodnutí jsou pro výuku důležitá, jelikož se při tomto způsobu ptáme, jak má člověk s těmito nabytými vědomostmi naložit v praktickém životě. Důležité je si též osvojit komunikaci, která nás vede k lepšímu porozumění nás samých, ale i druhých. Mezi hlavní prostředky k dosažení určitého náboženského vzdělání patří katecheze a pastorece a zaměření na syntézu mezi vírou, kulturou a životem. Velmi důležité je dnes věnovat se katechumenátu dospělých. Oni mohou velmi ovlivnit místní společenství, na ně odkazuje pedagogika iniciace. Mohou přinášet Krista do svého blízkého okolí, domova, práce i světa zábavy. Tím, že farní společenství duchovně doprovází čekatele na křest, znovu si připomíná proces iniciace a též se členové farnosti hluboce vnitřně obnovují. Vycházet by se mělo stále z Katechismu katolické církve. Pedagogika víry má vést k plnému přilnutí člověka k Bohu. Dále sem patří poznatky o liturgickém roce, liturgické realie, základní orientace ve svátostech. Znalost Písma, znamená znalost Krista. Vyznání víry je souhrnem pravd víry a tvoří základ a východisko katecheze. Z těchto základů se snažím čerpat i já své poznatky pro práci s anketou ve farním společenství a při vytváření návrhu na rozvíjení aktivit pro podporu náboženské gramotnosti.

Anketa k náboženské a kulturní gramotnosti byla provedena v poměrně uzavřené společnosti malého rozsahu pravidelných účastníků bohoslužeb a dalších farních aktivit ve farnosti Kyje a Černý Most. Okruh otázek byl zaměřen na běžné znalosti o kultuře a náboženství, přičemž otázky pro dospělé se lišily v řadě případů od otázek pro děti, mezi dětmi byly značné rozdíly také mezi mladší a starší kategorií,

Anketa proběhla v období od listopadu 2012 do března 2013. Byla zkoumána pouze úroveň znalostí, nebyly pokládány související otázky, např. odkud účastníci ankety čerpají své vědomosti v náboženské či kulturní oblasti. Anketu k náboženské i kulturní gramotnosti vyplnilo 69 členů naší farnosti. Podařilo se získat více anket od žen než od mužů. Od dětí do deseti let jsem získala 8 anket, od dětí do 18 let jsem získala 11 anket. Pro statistické hodnocení je počet respondentů celkem nízký, proto nelze pravděpodobně získané poznatky zobecnit. Nejvíce reprezentativní budou zjištění

u kategorií dospělých, kde stejnou anketu vyplňovalo celkem 50 osob celkem v 6 kategoriích.

Výsledky ankety ukázaly v kategorii dospělých velmi dobrou úroveň znalostí naprosté většiny zúčastněných. Nebyly významné rozdíly mezi jednotlivými věkovými kategoriemi, mezi muži a ženami, ani podle dosaženého vzdělání. Lze předpokládat, že u náboženské gramotnosti má na úroveň znalostí vliv dlouhodobé aktivní zapojení do života společenství ve farnosti, do části znalostí se jistě promítají aktivity společenství popsané v této práci a neformální zájem členů farnosti o duchovní tematiku. Projevilo se také, že řada témat byla ve farnosti diskutována v rámci pravidelných měsíčních setkávání mužů a žen, které se již staly dobrou tradicí. Pokud bylo u několika málo otázek snižené procento správných odpovědí, pak to bylo u mužů i u žen u stejných otázek – u témat, která ve farnosti diskutována nebyla.

V kategorii starších dětí je úroveň znalostí v obou oblastech také velmi dobrá prakticky u všech účastníků farnosti, podobně jako u dospělých. Až v kategorii mladších dětí se projevují poněkud větší rozdíly mezi jednotlivými účastníky ankety. Zde sehrává roli, domnívám se, u náboženské gramotnosti vliv rodinného prostředí a intenzita zapojení rodin do života farnosti. Anketa pro starší i mladší děti obsahovala v řadě případů stejná nebo podobná témata, která byla zákonitě pro mladší děti obtížnější. U kulturní gramotnosti se také u mladších dětí ještě nemohl projevit vliv systematického školního vzdělávání, které na prvním stupni ZŠ je na kulturní gramotnost zaměřeno daleko méně než na stupni druhém. Také se mohla projevit nezkušenost při práci s textem. Proto není až tak překvapivé, že podíl správných odpovědí se pohyboval v této kategorii v širokém pásmu mezi 40 a 100 procenty. Na větším počtu odpovídajících by bylo zajímavé ověřit, zda jsou větší rozdíly u dětí do 10 let opravdu typické a zda v kategorii dětí nad 10 let a v kategoriích dospělých již ne.

V práci se snažím kromě zhodnocení výsledků ankety také o zhodnocení přínosu aktivit farnosti. Zmapovala jsem si slabé a silné stránky naší farnosti. Důležité je, aby člověk na své cestě k víře nezůstal sám. Proto je základem dobré farní společenství. Důležité je vytvořit při výuce určitou syntézu mezi žáky, jelikož někteří potřebují první evangelizaci. Je třeba, aby docházelo k propojení nauky s praktickým životem.

Nemalou roli při prohlubování náboženské gramotnosti hrají sdělovací prostředky, televize, rádio, internet. I nejdlehlší části světa mohou slyšet o Bohu. Mediální produkce umožňuje církvi hlásat Pána po celé zemi a upozorňovat veřejnost na skutečné potřeby lidí. Stinnou stránkou médií je značná manipulace lidmi pomocí různých nabídek. Je nutné poučit se o tom, že hodnoty našeho duchovního života se emocemi měřit nedají. Naopak díky internetu může docházet k lepší spolupráci mezi učitelem a žákem, ale zároveň může člověka tvořit nesvobodným a závislým. K posilování náboženské gramotnosti může docházet i pomocí internetu. Prostřednictvím internetových stránek, různých farností, křesťanských organizací apod. Nejlepší je ovšem, když spolu lidé komunikují osobně.

Základním návrhem pro prohloubení náboženské gramotnosti a duchovního růstu ve farnosti Kyje a Černý Most je získat mládež pro průběžné aktivity ve společenství. Většina dětí a mládeže totiž navštěvuje náboženství v církevních školách, a proto již nedochází do farnosti pravidelně na hodiny náboženství. Nevznikají tak spontánně další společné aktivity, které by dětem umožňovaly navzájem se obohacovat a které by umožnily i duchovnímu správci naší farnosti tuto důležitou komunitu průběžně vést. Domnívám se, že zde může sehrát pozitivní úlohu směřování od rodičů, pokud si uvědomí, jak velkým přínosem pro jejich děti dobře fungující komunita mládeže ve farnosti může být.

Dále doporučuji rozvíjet zájem o poutě rodin v průběhu roku, na kterých by se účastnilo více rodin z farnosti. Podobně jako se osvědčila účast na celonárodní pouti do Staré Boleslavi lze přidat například pout' na Svatou horu u příležitosti Nanebevzetí Panny Marie nebo účast na pouti rodin na svátek sv. Zdislavy apod., na kterých se již některé rodiny z farnosti účastní. Naše rodina má také hezké zkušenosti z několika farních dovolených, na kterých jsme se účastnili v rámci farnosti Štěchovice v devadesátých letech, a které byly vždy obohaceny i pěkným duchovním programem. Také vidím příležitost realizovat pravidelněji několikadenní duchovní obnovu mužů a žen. Můj muž se například v roce 2008 zúčastnil duchovní obnovy v Itálii koncem září a kromě příjemných zážitků z poznání komunity a oblasti, kde dříve působil náš duchovní správce, dodnes také vzpomíná na několikahodinové každodenní duchovní diskuze i na společnou modlitbu růžence po cestě zpět. Všechny podobné aktivity vytvářejí duchovní program, tak aby lidé načerpali co nejvíce duchovních vědomostí i zážitků.

Při hodnocení přínosu vnějších podnětů k získání aktivního zájmu o náboženskou oblast, především oblast základů víry ve farním společenství docházím k závěru, že toto téma jistě zcela nebylo v práci vyčerpáno a je jistě spousta dalších podnětů, jak rozvíjet zájem lidí o křesťanskou oblast víry. Zamyslím-li se nad tím co mi tato analýza přinesla, musím připustit, že jsou to tyto věci: Lepší pochopení komplexnosti složité lidské existence a její závislosti na Bohu. Dále uvědomění si velké zodpovědnosti rodiny i farního společenství za utváření představ o Bohu u každého z nás, a že to skrývá velkou náročnost a zodpovědnost. A v neposlední řadě poznání, že nemáme podceňovat pozitivní vliv křesťanského prostředí, které máme na dosah ruky, stačí vlastně jen, že sami budeme chtít.

Seznam literatury

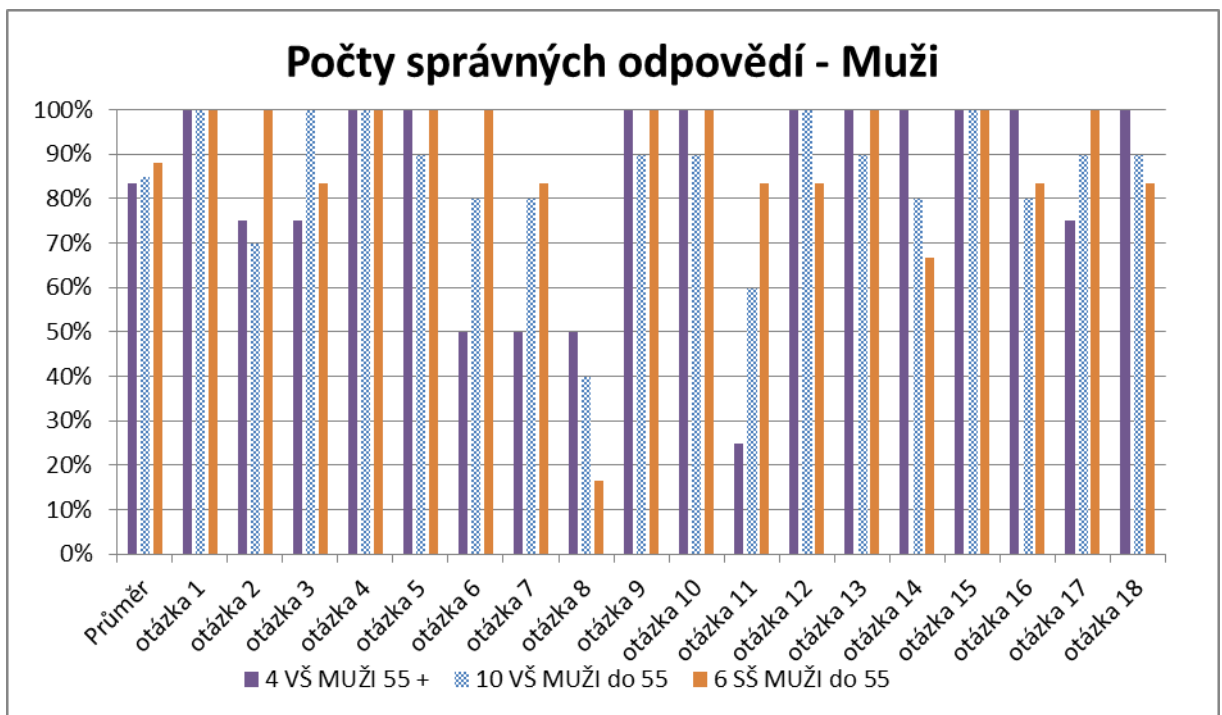
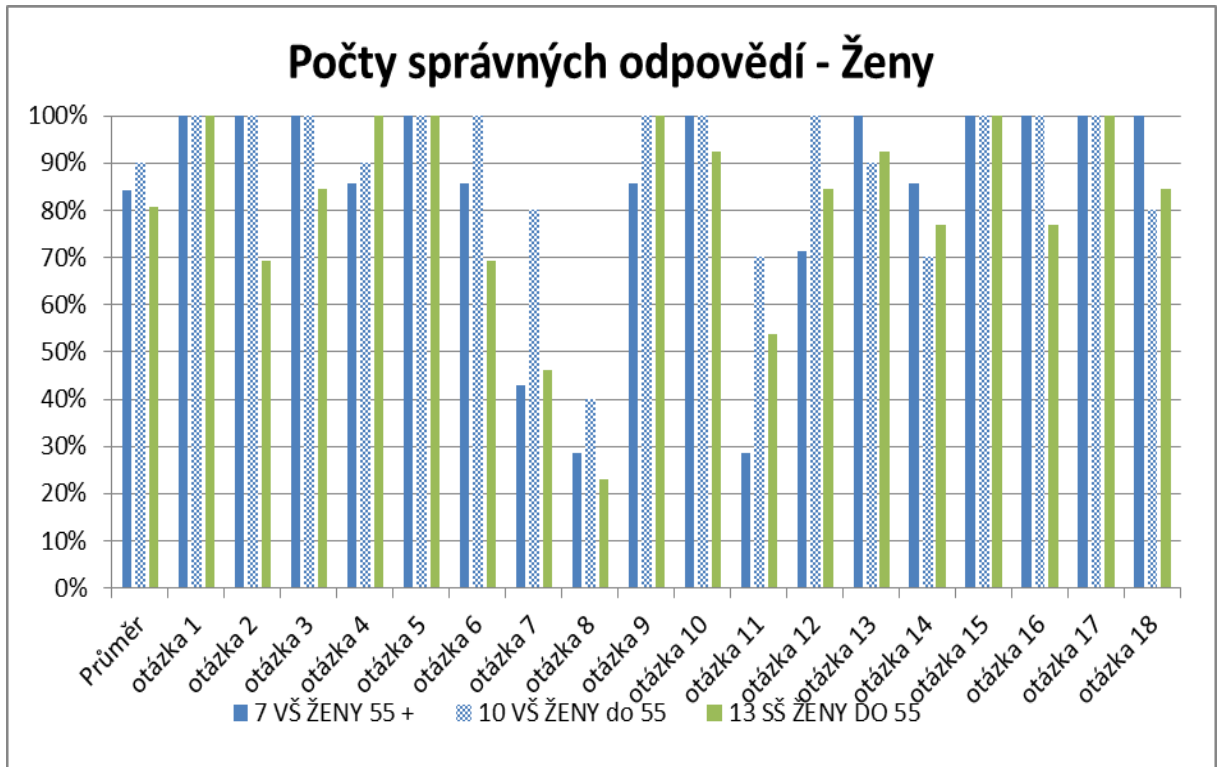
- ADAM, Adolf. Liturgika: Křesťanská bohoslužba a její vývoj. 2. vydání. Praha: Vyšehrad, 2008.
- ALBERICH, Emilio – DŘÍMAL, Ludvík. Katechetika. Praha: Portál, 2008
- BRONCOVÁ, Dagmar. Kniha o Praze 14. Praha: nakladatelství Milpo, 2003.
- Dokumenty II. Vatikánského koncilu: 2. Vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2002.
- EMINGER, Zdeněk A. Teologie a kultura. Svitavy: Trinitas, 2008
- Francouzská biskupská konference: O směřování katecheze v dnešní době: Národní text pro orientaci katecheze ve Francii a principy její organizace. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008
- GROSSI, Vittorino – SINISCALCO, Paolo. Křesťanský život v prvních staletích. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1995
- HELUS, Zdeněk. Dítě v osobnostním pojetí. Obrat k dítěti jako výzva a úkol pro učitele i rodiče. 1. Vydání. Praha: Portál, 2004.
- HERCIKOVÁ, Pavla E. Křesťanská výchova dětí. Praha: Pastorační středisko při Arcibiskupství pražském, 2002.
- KADLEC, Jaroslav. Dějiny katolické církve I. 3. vydání. Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1993.
- Katechismus katolické církve. 2. vydání. Karmelitánské nakladatelství: Kostelní Vydří, 2002.
- Katechetické směrnice České biskupské konference. Praha: Sekretariát ČBK, 1994.
- Kodex kanonického práva. Praha: České katolické nakladatelství ZVON, 1994.
- KIRSTE, Reinhard – SCHULTZE, Herbert – TWORUSCHKA Udo. Svátky světových náboženství. Praha: Vyšehrad, 2002.
- KOLÁRIKOVÁ, Zuzana. PUPALA, Branislav. (eds.). Předškolní a primární pedagogika. 2. vydání. Praha: Portál, 2010.
- Kongregace pro katolickou výchovu: Vychovávat společně v katolické škole: Poslání sdílené zasvěcenými osobami a věřícími laiky. Praha: Sekretariát ČBK, 2008.
- KROUPOVÁ, Alena. Tolerance a mediální gramotnost v multikulturním prostředí. Univerzita Karlova v Praze – Pedagogická fakulta, 2008.
- MUCHOVÁ Ludmila. Náboženská výchova ve službě české škole. Brno: Kartuziánské nakladatelství, 2005.
- OPATRŇÝ, Aleš. Pastorační práce v postmoderní společnosti. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2001.
- PELCOVÁ, Naděžda. Vzorce lidství: filosofické základy pedagogické antropologie. 2. vydání. Praha: Portál, 2010.
- PETROSILLO, Piero. Křesťanství od A do Z. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 1998, s. 107.
- PLHOŇ, Jiří. Pracovní listy pro výuku náboženství. Rosice u Brna: nakladatelství Gloria, 2000.
- PONSARDOVÁ, Christiane. Víra v rodině. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2008.
- PRŮCHA, Jan – WALTEROVÁ, Eliška – MAREŠ, Jiří. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 1995.
- RABUŠICOVÁ, Milada. Gramotnost: Staré téma v novém pohledu. Brno: Masarykova univerzita a Nakladatelství Georgetown, 2002.

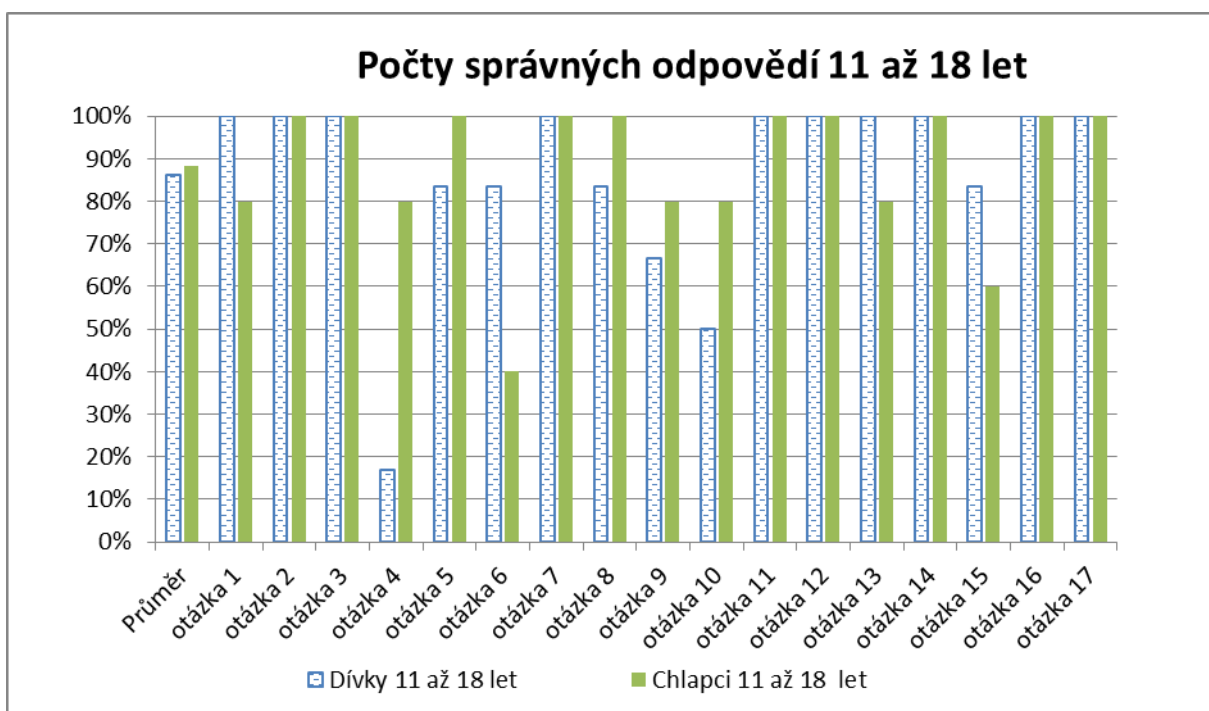
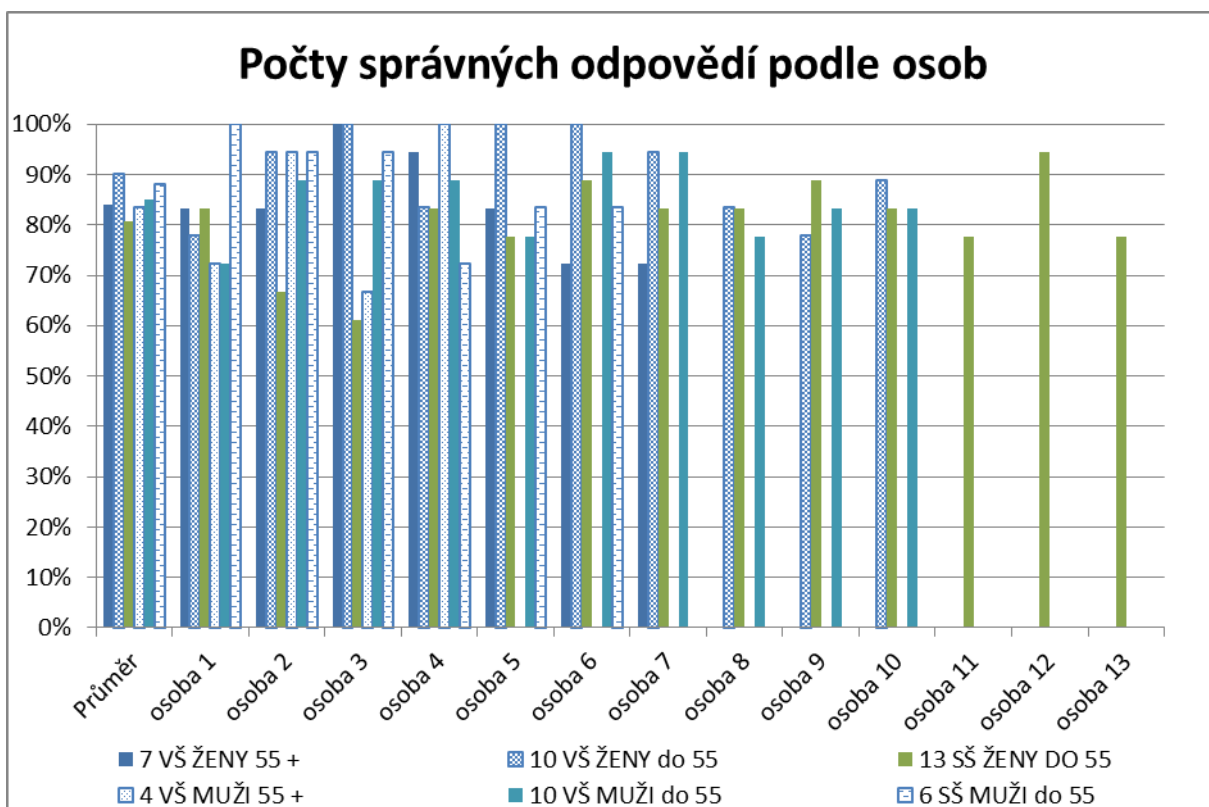
- SLÁDEK, Karel. *Mystická teologie východoslovanských křesťanů*. Červený Kostelec: nakladatelství Pavel Mervart, 2010.
- SMAHEL, Rudolf. *Duševní vývoj a duchovní zrání dítěte v křesťanské rodině*. Olomouc: Matice cyrilometodějská, 1993.
- ŠPIDLÍK, Tomáš. *Duše Ruska*. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2000
- Velký sociologický slovník. 1. svazek A-O, Karolinum Univerzita Karlova: Impreao, 1996.
- Velký sociologický slovník. 1. svazek A-O, Karolinum Univerzita Karlova, IMPREAO, s.r.o., Žďár nad Sázavou, 1996, s 351.
- WALDENFELS, Hans. *Fenomén křesťanství: Křesťanská univerzalita v pluralitě náboženství*, Praha: Vyšehrad, 1999, s. 36–37.

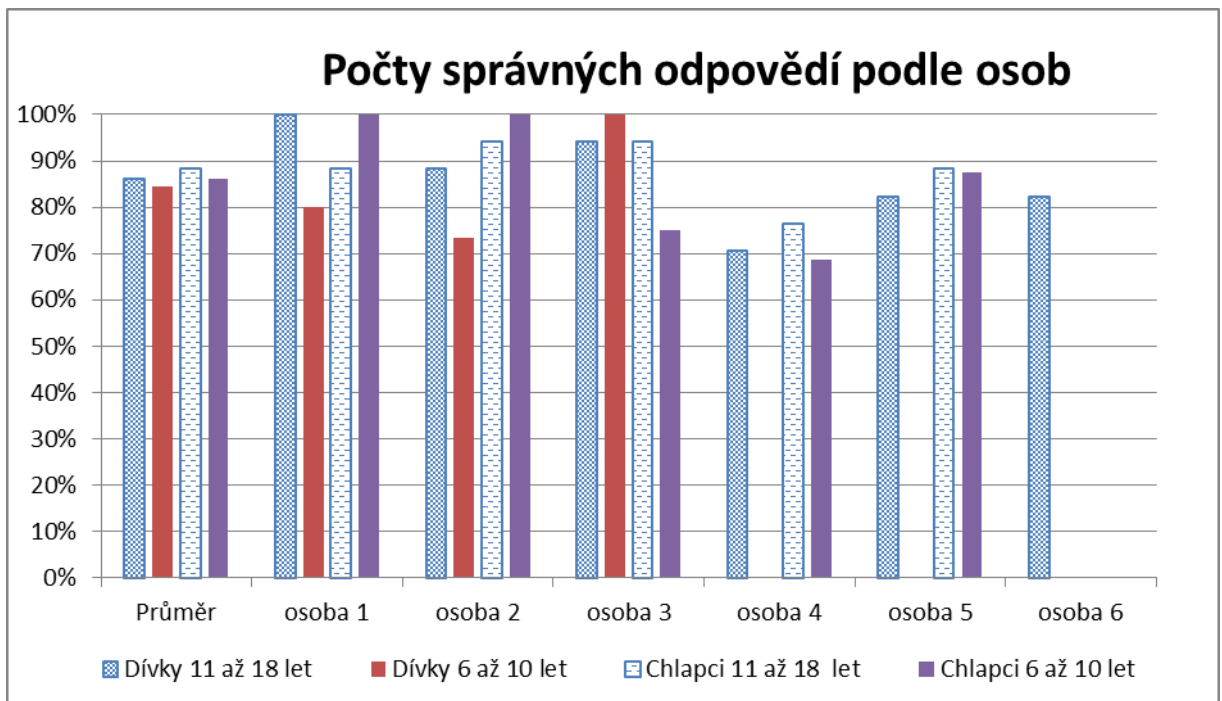
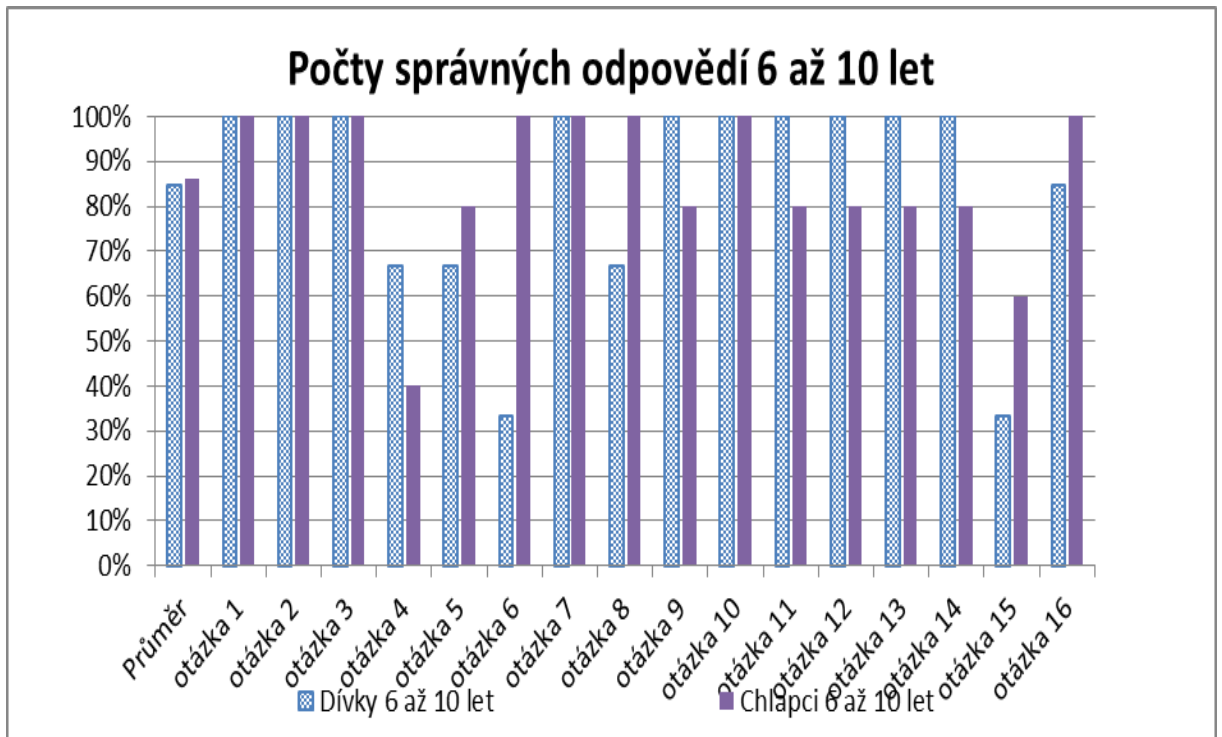
Příloha

Grafy k vyhodnocení ankety náboženské a kulturní gramotnosti ve farnosti Kyje a Černý Most.

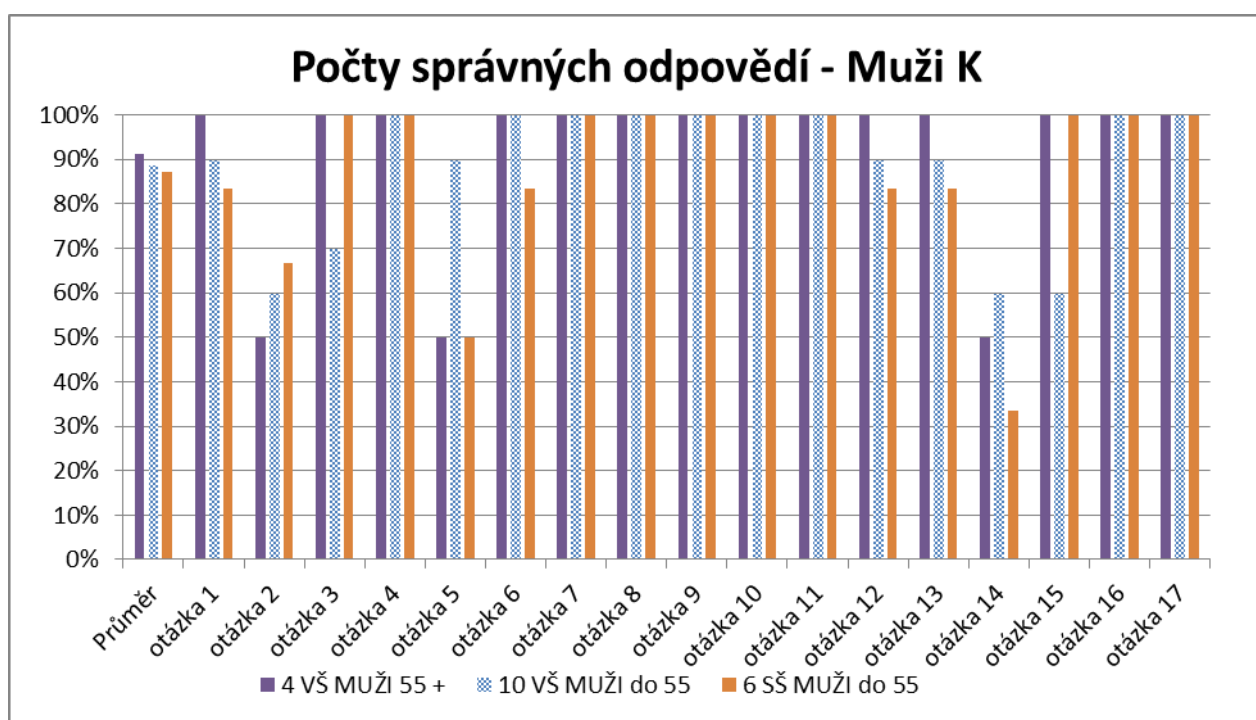
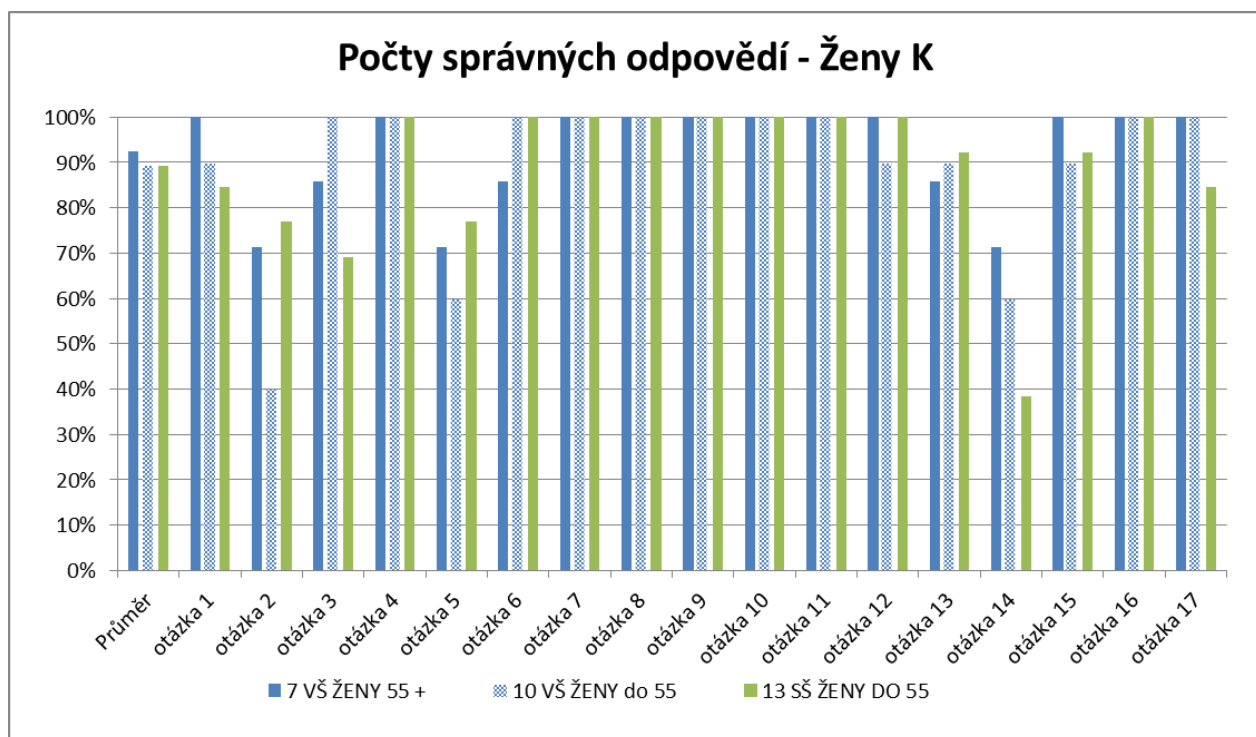
Náboženská gramotnost – grafy

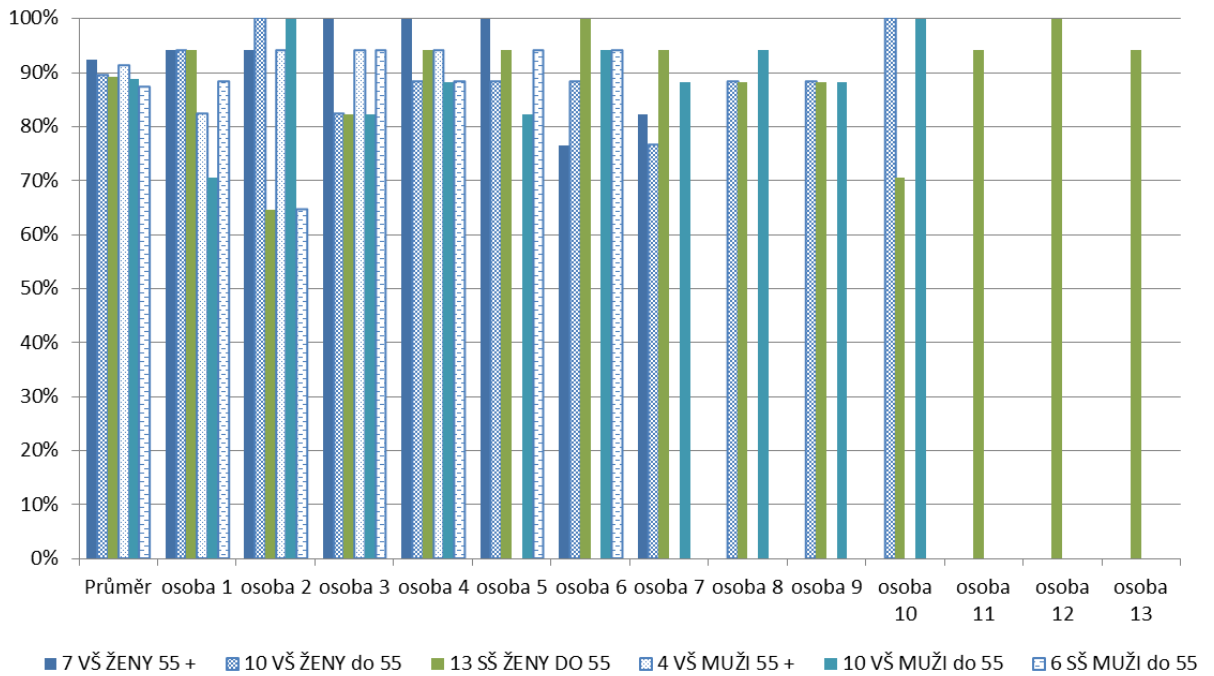

Kulturní gramotnost - grafy

Počty správných odpovědí podle osob K

Počty správných odpovědí 11 až 18 let K

